

**РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА
МИНИСТАРСТВО ИНДУСТРИЈЕ,
ЕНЕРГЕТИКЕ И РУДАРСТВА**

**СЕКТОРСКА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА
ИНДУСТРИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
за период 2009-2013.година**

Бања Лука, јун 2009. год

СА Д Р Ж А Ј

I	Увод	7
1.	Пресјек економског стања Републике Српске	8
1.1.	Структура индустрије Републике Српске	11
II	Секторска стратегија развоја металне и електро индустрије Републике Српске за период 2009-2013.година	17
1.	Структура сектора металне и електро индустрије	17
1.1.	Тренд кретања броја запослених у металном и електро сектору	21
1.2.	Профил сектора	23
1.3.	Анализа тржишта и конкуренције	27
1.3.1.	Анализа спољнотрговинског пословања Републике Српске.	27
1.3.2.	Анализа спољнотрговинског пословања прерађивачке индустрије	29
1.3.3.	Анализа спољнотрговинског пословања металног и електро сектора	29
1.3.4.	Стране директне инвестиције Републике Српске	33
1.3.5.	Стране директне инвестиције у сектору металне и електро индустрије	34
2.	SWOT анализа металног и електро сектора Републике Српске	35
2.1.	Идентификовање унутрашњих и вањских ограничења металног и електро сектора	36
3.	Конкуретност металног и електро сектора Републике Српске	39
3.1.	Модел укључивања предузећа на међународно тржиште	41
3.2.	Унапређење конкуретности извоза	42
4.	Подстицај развоја индустријских кластера, индустријских паркова и зона	43
5.	Утицај индустрије на животну средину	45
III	Секторска стратегија развоја дрвне индустрије Републике Српске за период 2009-2013.година	46

1.	Анализа стања сектора	47
1.1.	Структура сектора (учешће у укупном ДБП; број запослених; степен кориштења капацитета)	48
1.1.1.	Учешће сектора дрвне индустрије у БДВ-и	49
1.1.2.	Индекс раста производње.....	50
1.1.3.	Тренд броја запослених у сектору дрвне индустрије.....	51
1.1.4.	Степен искориштења капацитета	52
1.2.	Профил сектора (структура предузећа по власништву; по величини-капацитету, по броју запослених;)	53
1.2.1.	Структура предузећа по власништву.....	53
1.2.2.	Структура предузећа по величини – капацитету, броју запослених.....	53
1.3.	Анализа тржишта и конкуренције сектора	54
1.3.1.	Анализа спољно-трговинске размјене	56
1.4.	Стране директне инвестиције	58
2.	SWOT анализа	59
3.	Анализа главних праваца развоја	62
3.1.	Организација сектора у функцији визије развоја	63
3.2.	Односи ЈПШ "Шуме Републике Српске" – индустријска прерада дрвета ..	63
4.	Стратешко – развојни циљеви и програми (визија, циљеви и развојни програми)	64
IV	Секторска стратегија развоја индустрије текстила, коже и обуће Републике Српске за период 2009-2013.година	66
1.	Анализа стања сектора	67
1.1.	Сажети приказ анализе стања индустрије текстила, коже и обуће у ЕУ, са освртом на Републику Српску	67
1.2.	Приватизација предузећа.....	67
1.3.	Структура сектора (учешће у укупном ДБП; број запослених; степен кориштења капацитета;...)	68
1.3.1.	Учешће у укупном БДП	69
1.3.2.	Финансијски показатељи пословања	70
1.3.3.	Индекс раста производње	71
1.3.4.	Структура према броју запослених	72

1.3.5.	Плате запослених у индустрији текстила, коже и обуће	73
1.3.6.	Степен кориштења капацитета	73
1.4.	Профил сектора (структура предузећа по власништву; по величини - капацитету; по броју запослених....).....	74
1.5.	Анализа тржишта и конкуренција сектора.....	76
1.5.1.	Анализа спољнотрговинске размјене	78
1.5.2.	Анализа стања у ширем окружењу	81
1.6.	Стране директне инвестиције у индустрији текстила, коже и обуће.....	81
2.	Анализа снаге, слабости, прилика и претњи у развоју индустрије текстила, коже и обуће.....	82
3.	Анализа главних праваца развоја индустрије текстила, коже и обуће	87
3.1.	Полазне основе главних праваца развоја	87
3.2.	Правци кретања производње према већим доданим вриједностима	91
3.3.	Главни правци развоја за повећање конкурентности	92
4.	Стратешко-развојини циљеви и подстицајне мјере у индустрији текстила, коже и обуће	95
4.1.	Перманентан процес реструктурисања и модернизације пословања	95
4.2.	Промјена структуре производње	96
4.3.	Јачање конкурентске позиције која ће се заснивати на нецјеновне димензијама конкурентности	96
4.4.	Подизање нивоа инвестиција	97
4.5.	Унапређење извоза	97
4.6.	Унапређење сарадње између произвођача	98
4.7.	Електронско пословање	98
5.	Визија и програми развоја индустрије текстила, коже и обуће.....	99
6.	Подстицајне мјере за индустрију текстила, коже и обуће	101
V	Могући правци дјеловања институција Републике Српске за уклањање и ублажавање ограничења за развој индустрије	102
1.	Облици подстицаја према намјени.....	102
2.	Улога републичких институција у провођењу развојне стратегије	103

VI Стратешко - развојни циљеви	106
1. Завршетак приватизације предузећа и реструктурирање предузећа	107
2. Побољшање пословног окружења и подстицај улагања	108
3. Повећање и подстицај извоза	111
4. Супституција увоза и подршка домаћој производњи	113
5. Повећање запослености и развој људских ресурса	114
6. Формирање предузетничке инфраструктуре	116
7. Побољшање ликвидности и смањење фискалног оптерећења предузећа	118
8. Унапређење техничке регулативе	119
9. Технолошки развој	122
10. Заштита животне средине	124
Литература	126

Скраћенице и појмови

- БДП** - Бруто друштвени производ, вриједност свих добара и услуга које су у некој привреди произведене током одређеног временског периода исказан у тржишним цијенама
- БДВ** - Бруто додатна вриједност, вриједност свих добара и услуга које су у некој привреди произведене током одређеног временског периода, која је исказана у основним цијенама (са субвенцијама, искључујући порез)
- ЕУ** - Европска унија
- МСП** - Мала и средња предузећа
- СДИ** - Стране директне инвестиције
- SWOT** - Strenghths, Weaknesses, Opportunities and Threats (анализа снага, слабости, прилика и пријетњи)

- ЦЕФТА** - CEFTA Central European Free Trade Agreement, Средњоевропски уговор о слободној трговини
- ПДВ** - Порез на додану вриједност
- ISO** - (Internacional Organization for Standardization) - Међународна организација за стандардизацију
- ISO 9000** - Међународни стандарди система квалитета
- СЕ знак** - Производ који носи СЕ знак може бити слободно дистрибуиран унутар земаља чланица Европске уније. Знак показује да производ задовољава све основне захтјеве донесене поједином Директивом те потврђује да је поштована процедура за сертификацију усаглашености с одговарајућом директивом
- АПИФ** - Агенција за постедничке, информационе и финансијске услуге
- КД** - Класификациона дјелатност

УВОД

Планом рада Владе Републике Српске за 2008. годину предвиђена је израда Секторске стратегије развоја индустрије за период 2009-2013. година (у даљем тексту: Стратегија), која обухвата Сектор металне и електро индустрије; Сектор дрвопрерађивачке индустрије и Сектор индустрије текстила, коже, обуће. Министарство индустрије, енергетике и рударства је носилац израде неведене Стратегије.

Секторска стратегија развоја индустрије Републике Српске за период 2009 -2013. година дефинише основне циљеве и правце развоја индустрије на путу ка модерном друштву и развијеној економији. То је истовремено пут придруживања и прикључивања Европској унији на коме ће Република Српска активирати све своје природне, људске, материјалне и геостратешке потенцијале.

Предмет, сврха и циљ стратегије

Предмет и сврха овог пројекта је систематски анализирати досадашњи развој и стање индустрије Републике Српске и израдити студије развоја сектора:

- металне и електро индустрије,
- дрвне индустрије,
- индустрије текстила, коже и обуће.

С обзиром на специфичности појединих области индустрије, анализа стања је сагледана на нивоу индустрије, али је акценат стављена на појединачну анализу сектора, сагледавање досадашњег степена развоја, могућих праваца развоја, ограничавајућих фактора.

Циљеви овог пројекта су следећи:

- анализирати и оцијенити снаге, слабости, прилике и пријетње у развоју индустрије;
- анализирати стање, структурне промјене и правце развоја индустрије;
- идентификовати развојне циљеве и програме;
- предложити инструменте и институције подршке развоју индустрије.

Циљ стратегије је стварање одрживог и економски ефикасног индустријског развоја, који ће бити конкурентан на европском и свјетском тржишту и доприносити развоју домаће привреде, унапређењу индустрије и заштите животне средине.

Методологија истраживања

У изради стратегије примијењена је методологија у складу с предметом и циљевима истраживања. Истраживање је почело систематском анализом постојеће литературе, у првом реду различитих докумената, студија и научно-стручних радова који се баве предметном проблематиком. Налази до којих се дошло, систематски су изложени у садржају, те су послужили као смјернице даљих истраживачких активности.

У поступку истраживања, комбиновани су примарни и расположиви секундарни извори података.

Секундарни подаци су прикупљени од институција које се службено баве прикупљањем података (Републички завод за статистику Републике Српске; Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге Републике Српске, Привредна комора Републике Српске, Вањскотрговинска комора Босне и Херцеговине и сл.). Као *секундарни извори података* кориштене су доступне студије, експертизе и релевантна научно-стручна литература.

Примарни подаци су прикупљени путем анкетних испитивања предузећа индустрије Републике Српске.

За те потребе израђен је анкетни упитник, који је имао за циљ прикупити опше податке о предузећима, податке о производњи и капацитетима, увозу и извозу, финансијске податке и податке о тржишној позицији предузећа. Анкетирање је проведено у новембру 2008. године.

Из области металне и електро индустрије Републике Српске анкетан је узорак од 32 предузећа. Анкетним испитивањем обухваћена су предузећа из свих области металне и електро индустрије Републике Српске и са различитих територијалних области Републике Српске. По облику организовања предузећа обухваћено је 25 акционарских друштава и 7 друштава са ограниченом одговорношћу. По структури власништа обухваћено је 26 приватних предузећа (од чега је 16 приватизованих државних предузећа), једно предузеће је у поступку стечаја и 5 предузећа са већинским државним власништвом.

Из области дрвне индустрије у структури узорка 51,72% су привредни субјекти који се баве финалном прерадом дрвета, 24,14% су они који се баве полуфиналном прерадом и 24,14% који се баве примарном прерадом дрвета. Углавном се ради о великом броју приватних предузећа. У узорку су заступљени сви главни произвођачи у дрвној индустрији, те се према том показатељу узорак може сматрати репрезентативним. Додатни примарни подаци прикупљени су путем интервјуа менаџмента, и обиласком водећих произвођача.

У овој стратегији анализирана је дјелатност производње текстила, коже и обуће. Под индустријом текстила, коже и обуће подразумијевају се дјелатности класификоване према службеној класификацији DB 17, DB 18 и DC 19, или према NACE-у као производња текстила (13 и 14) и производња коже и обуће (15). У структури узорка 63,7% су произвођачи из дјелатности DB 17 и DB 18, а 36,3% у дјелатности DC 19. Углавном се ради о приватним предузећима. У узорку су заступљени сви главни произвођачи у индустрији текстила, коже и обуће, те се према том показатељу узорак може сматрати репрезентативним. Додатни примарни подаци прикупљени су интервјуисањем менаџмента и обиласком водећих произвођача у дјелатности DB 18 и DC 19.

1. Пресјек економског стања Републике Српске

Период кроз који пролази Република Српска, а и БиХ карактерише спровођење бројних реформи, успостављање макроекономске стабилности и одрживог и стабилног привредног развоја, реструктурирање великих система, приватизација предузећа и почетак придруживања ЕУ, који укључује бројна законска прилагођавања у свим областима привреде и друштва. Основни циљеви економске политике посљедњих година били су одржавање макроекономске стабилности, уз истовремено остваривање високе стопе привредног раста. Производна активност одвијала се уз позитивне процесе економске транзиције и реформе пореског система, тржишта рада и социјалног сектора. Посљедњих година остварени су видни резултати на успостављању повољнијег макроекономског амбијента и плану обнове и реконструкције привреде Републике Српске.

Међутим, присутна су и бројна ограничења привредном развоју: релативно низак ниво укупне привредне активности, низак ниво инвестиционе активности, висок степен незапослености, висок спољно-трговински дефицит и низак ниво конкурентности привреде. Привредна рецесија која је захватила и један број развијених земаља, нафтни шок и политичка нестабилност у свијету, па чак и земљама у региону имају негативан одраз на стање у Босни и Херцеговини, а тиме и у Републици Српској. Релативни ниво привредне развијености Републике Српске, мјерен оствареним бруто домаћим производом у односу на предратни ниво, крајем 2007. године по процјенама износио је 81,3 % БДВ 1990. године. Оптимални предратни ниво бруто домаћег производа, зависно од динамике раста, у Републици Српској би се могао достићи за три до пет година.

Табела бр.1.1: Бруто домаћи производ у Републици Српској у периоду 2005-2008. год

	2005.	2006.	2007.	Процјена 2008.*
Номинални БДП (текуће цијене, у мил. КМ)	5.617	6.499	7.357	8.450
Номинална стопа раста (текуће цијене, у %)	12,1	15,7	13,2	14,9
Реална стопа раста (сталне цијене, у %)	7,0	8,6	6,5	7,5
Становништво (процјена у хиљадама)	1.446	1.444	1.440	1,436
БДП per capita (у КМ)	3.883	4.501	5.110	5,884

Извор: Републички завод за статистику Републике Српске

*Економска политика РС за 2009. Годину

Бруто домаћи производ, као главни макроекономски индикатор, у посматраном периоду 2005-2007. година биљежи тренд стабилног раста. Номинална стопа раста БДП-а у 2007. години износила је 13,2 %, односно реална стопа раста 6,5 %. Стопа економске развијености, изражена БДВ по глави становника у 2007. години износила је 5.110 КМ, што је више за 609 КМ у односу на 2006. годину, односно за 1227 КМ више у односу на 2005. годину. Настави ли се тренд стабилног раста БДВ по глави становника у наредном периоду може се очекивати раст животног стандарда грађана Републике Српске.

Иако је у 2007. години у односу на претходну годину дошло до успорења раста економије РС и БиХ, остварена стопа раста БДП-а и даље превазилази просјечни економски раст земаља

региона и износи 6,84%. Као основни разлози успорења раста економије РС могу се навести успорење раста индустријске производње у 2007. години, смањена производња у пољопривредној дјелатности усљед неповољних временских прилика и раста цијена сировина и повећани инфлаторни притисци у другој половини године, те њихови негативни ефекти на потрошњу и смањење расположивог дохотка.

Бруто домаћи производ у БиХ, који је у 2007. години номинално износио 21.641 милиона КМ, забиљежио је номинални раст од 13,18 %, односно реални раст од 6,84 %. У периоду 2004-2007. повећано је учешће Републике Српске у укупном БДП БиХ. У 2004. години учешће Републике Српске у укупном БДП БиХ износило је 31,72 %, а 2007. године учешће РС је повећано за 2,28 процентних поена и износи 34%.

Табела бр. 1.2: *Учешће ентитета у БДП БиХ-у %*

	2004.	2005.	2006.	2007.
БДП за БиХ	100,00	100,00	100,00	100,00
БДП за Федерацију БиХ	65,38	63,99	63,52	63,47
БДП за Републику Српску	31,72	33,18	33,99	34,00
БДП за Брчко Дистрикт	2,89	2,84	2,49	2,53

Извор: Агенција за статистику БиХ

Носиоци привредног раста РС у 2007. години биле су услужне дјелатности (активности у вези са некретнинама и трговином) и већа наплата пореза, а међу производним дјелатностима и њиховом доприносу расту БДВ-а у 2007. години издвајају се грађевинарство и прерађивачка индустрија.

Табела бр.1.3: *Дјелатности са највећим доприносом расту БДП-а у 2007. години (%)*

Дјелатност		РС	БиХ
Д	Прерађивачка индустрија	1,2	2,4
Ф	Грађевинарство	1,3	1,2
К	Активности у вези са некретнинама	1,3	0,8
Г	Трговина на мало и велико, оправка моторних возила и предмета за личну употребу	1,2	1,7
	Порези на производе и услуге, увоз минус субвенције	3,5	2,8

Извор: Економски индикатор ИРБРС, септембар 2008.

Од почетка транзиције показало се да индустрија, а посебно прерађивачка индустрија биљежи незнатан тренд раста удјела у БДП. И поред значајних помака у развоју индустрије, њен

опоравак још увијек није довољан да би се надокнадио убрзани раст других сектора. Прерађивачка индустрија још увијек није у реалном изразу достигла ниво производње с краја осамдесетих година 20. вијека.

Све анализе упућују на то да у прерађивачкој индустрији постоје неповољне секторске структуре производње и неповољан извоз према степену сложености. С друге стране, мјесто које прерађивачка индустрија има у подручју ангажовања расположивих ресурса и извоза упућује на потребу осмишљавања њеног развитака, усмјеравање у оквирима нове тржишне парадигме, али и на линији свих напора које улаже у развијене индустрије и Европска Унија. У прерађивачкој индустрији још увијек није до краја завршен процес приватизације, а то значи да дио државног власништва још увијек није замјењено новим власницима, који ефикасније и одговорније управљају таквим ресурсима.

Друга важна чињеница је да у индустрији још увијек није завршен процес реструктурирања. У току тржишног прилагођавања националних економија у транзицији разликују се два процеса реструктурирања: пасивно и активно. Процес пасивног реструктурирања практично је завршен, а активно је реструктурирање везано за израду, усвајање и примјену развојне визије индустрије, секторских стратегија и стратегија самих предузећа. Активно реструктурирање реалног сектора, посебно индустрије у краћем року успорит ће стопу раста запослених, па се, према томе, неће непосредно одразити на пораст стопе сиромаштва. Ипак, провођење активне политике реструктурирања засноване на развојним програмима и хоризонталним мјерама подршке уз допуну нормативних и институционалних рјешења омогућит ће на средњи рок отклањање садашњих слабости и ограничења, а то су: ниска продуктивност рада, високи јединични трошкови, низак ниво иновативних активности и недовољно улагање у развијање људских ресурса.

1.1. Структура индустрије Републике Српске

Без обзира на степен развијености неке земље, индустрија која у правилу обухвата дјелатности рударства, прерађивачку индустрију, те снабдјевање електричном енергијом, гасом и водом, најзначајнија је грана привреде било које земље. Тако индустријска производња чини нешто мање од петине привреде ЕУ27. Иако у задње три године стагнира, данас је ЕУ удио индустрије незнатно мањи, него што је био прије пет година и то највише због пораста заједничког удјела дјелатности финансијског посредовања, те пословања некретнинама и пословним услугама.

Највећа вриједност тј. око 65% бруто додане вриједности (БДВ) индустрије ЕУ27 и даље се остварује у свега четири земље, а то су: Њемачка, Велика Британија, Италија и Француска. Ипак, већина новопридружених чланица ЕУ27 као што су Словачка, Пољска и Бугарска, у 2007. години изнова биљеже изузетан раст индустријске производње, те се упоредо с тиме смањује удио четири најразвијеније земље ЕУ27. Иако трошак рада у источноевропским земљама расте, његова „тежина“ је још увијек мања у односу на западноевропске земље, те се и због тога производња

премјешта на исток. Тако је 2007.године године највећи раст индустријске производње у ЕУ27 забиљежен у Словачкој (13,2%), Пољској (9,6%) и Бугарској (9,2%). Уопштено, већина бивших транзицијских земаља остварила је раст индустријске производње изнад просјека ЕУ27 (3,2%). Таква кретања, као и обично највећим су дијелом резултат пораста производње у прерађивачкој индустрији.

У Републици Српској у структури привреде доминирају дјелатности пољопривреде и индустрије, при чему висок удио пољопривреде у бруто домаћем производу за 2007. годину од 15,5% показује ниво економске неразвијености. Поређења ради учешће пољопривреде у БДВ развијених земаља износи у просјеку од 2% до 4%. Удио прерађивачке индустрије у бруто домаћем производу од 8,63%, са производњом и снабдијевањем електричне енергије и грађевинарством у БДВ од 23% је такође низак, јер су производни фондови доста обезвријеђени, а због недовољне инвестиционе активности у ранијем периоду, очекивани помаци економског раста су изостали. То посебно има одраза на структуру наше индустрије гдје преовладавају капитално интензивне гране високо зависне од инвестиција, што има недовољне ефекте у инвестиционом амбијенту у коме се налази Република Српска.

Процјењена стопа номиналног раста бруто домаћег производа за 2008. годину износи око 7,5%, што је више од остварене стопе раста бруто домаћег производа из 2007. године (6,5%). Учешће привреде у стварању БДВ за 2007. годину задржало се на нивоу претходне године и поред оствареног раста производње од 1,4% из разлога што су остали сектори услужних дјелатности, финансијске институције, државна управа, образовне и здравствене и социјалне институције имале приближно исти раст. То су главни разлози што учешће привреде и поред одређеног раста није битније промијенило своје учешће у стварању БДВ-а.

Неспорно је, да су у претходној години у том правцу учињени значајни помаци, што је допринијело успостављању повољнијег макроекономског амбијента на плану постепене консолидације привреде при чему су одређене гране привреде и поједина предузећа остварила значајне пословне успјехе. Међутим, економски опоравак привреде тече споро и одвија се под утицајем вишегодишњих присутних неповољних привредних и политичких тенденција, дијелом пренесених из претходних година уз проблеме и потешкоће које карактеришу обнову и развој већине земаља у транзицији. Наглашена неликвидност, спољнотрговински дефицит и исказани високи губици привреде су једна од главних препрека бржој обнови и развоју. Обнова и реконструкција привреде у Републици уско је везана за производно-програмско реструктурирање предузећа, чији су капацитети технолошки застарјели и са неприлагођеним производним програмом за савремено тржишно привређивање.

Стварање повољног амбијента за прилив страног капитала мора бити како у институционалној подршци система заснованој на тржишним принципима привређивања тако и у одговарајућој правној регулативи. За ино улагаче неопходно је обезбиједити поред политичке стабилности и економску сигурност, која се заснива на стабилним условима привређивања, као и правну сигурност преко гаранција извршења обавеза и права из уговора. Прелазак на савремени облик тржишног привређивања који би значајно функционисање интегралног, глобалног тржишта нераздвојно је везан за постојање ефикасније правне државе. Такав партнерски однос се све више користи, у чему Република Српска постаје препознатљива, а резултати су у све већој заинтересованости озбиљних инвеститора за улагање у овај простор.

Табела бр.1. 4: Учешће области прерађивачке индустрије у БДВ

Област прерађивачке индустрије	Структура на нивоу области (%)		
	2005. год	2006.год	2007.год
Производња прехранбених производа и пића	1.75	1.75	1.78
Производња дуванских производа	0.07	0.05	0.04
Производња текстила и текстилних производа	0.16	0.11	0.14
Производња одјевних предмета; дорада и бојење крзна	0.39	0.36	0.37
Производња коже и предмета од коже и обуће	0.35	0.50	0.54
Прерада и производи од дрвета и плута	1.09	1.37	1.41
Производња целулозе. папира и производа од папира	0.23	0.25	0.23
Издавачка дјелатност. штампање и умножавање (репродукција) снимљених записа	0.39	0.36	0.33
Производња кокса и деривата нафте	0.24	0.21	0.16
Производња хемикалија и хемијских производа	0.14	0.14	0.16
Производња производа од гуме и пластике	0.17	0.20	0.23
Производња производа од осталих минерала	0.24	0.29	0.30
Производња базних метала и металних производа	0.49	0.57	0.65
Производња металних производа осим машина и уређаја	0.87	0.90	1.00
Производња осталих машина и уређаја	0.11	0.10	0.12
Производња канцеларијских машина и апарата	0.06	0.06	0.09
Производња електричних мотора. генератора и трансформатора	0.24	0.24	0.25
Производња радио. телевизијске и комуникационе опреме и апарата	0.09	0.12	0.12
Производња медицинских. прецизних. оптичких инструмената и сатова	0.07	0.08	0.07
Производња моторних возила са	0.05	0.07	0.12

приколицом			
Производња осталих саобраћајних средстава	0.10	0.08	0.12
Производња намјештаја и сличних производа	0.29	0.32	0.34
Рециклажа	0.10	0.11	0.06
УКУПНО Прерађивачка индустрија	7.69	8.24	8.63

Извор: Републички завод за статистику РС

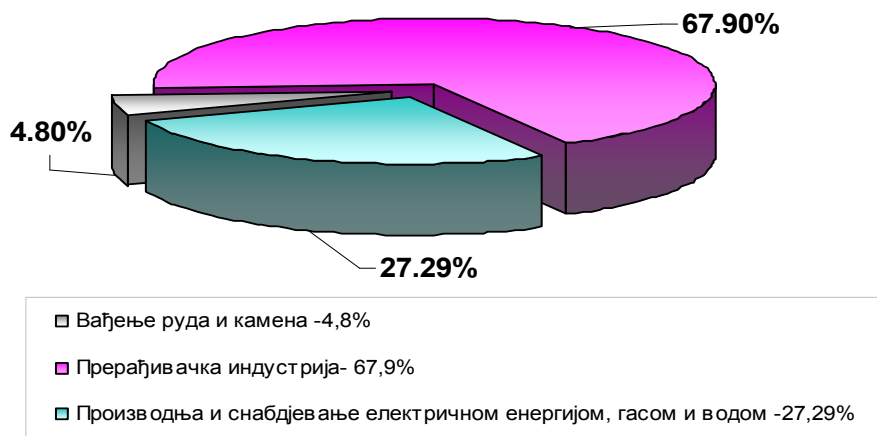
У посматраном периоду 2005.-2007. година дошло је до пораста учешћа прерађивачке индустрије у укупном БДВ Републике Српске. У 2005. години учешће прерађивачке индустрије у БДВ-и износило је 7,69 %, а у 2007. години дошло је до повећања учешћа и износи 8,63 %.

Табела бр.1.5: *Учешће индустријских области у укупној индустрији*

	2007. година (%)	I-VI 2008. година (%)
Вађење руда и камена	4,80	6,10
Прерађивачка индустрија	67,90	68,78
Текстилна и кожна индустрија	4,42	4,41
Нафтна индустрија	1,93	2,02
Прехрамбена индустрија и индустрија дувана	17,53	17,42
Дрвна индустрија и производња намјештаја	17,45	16,09
Метална и електро индустрија	26,57	28,84
Производња и снабдјевање електричном енергијом, гасом и водом	27,29	25,11

Извор: Републички завод за статистику РС

Графикон бр: 1 *Учешће појединих области индустрије у укупној индустрији у Републици Српској у 2007. год*

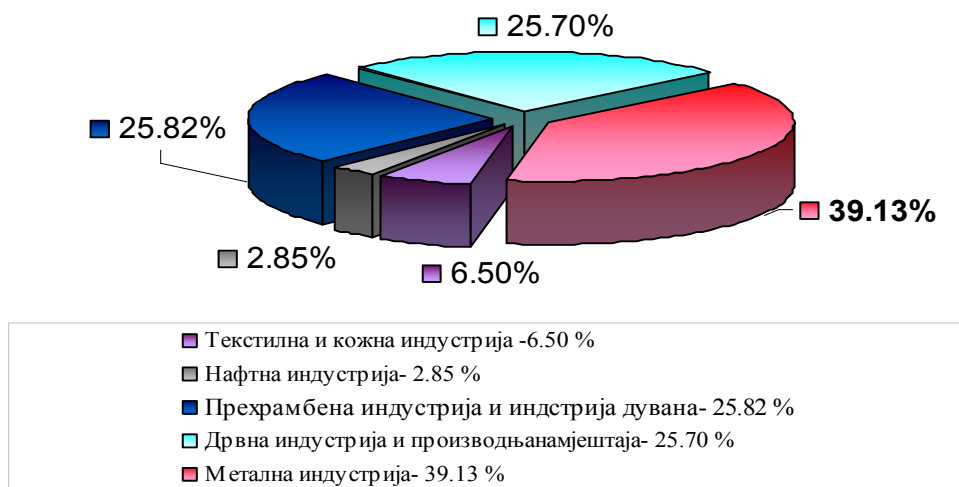
Из претходно наведеног се види да је у посматраном периоду дошло до повећања учешћа у укупној индустрији и то: прерађивачка индустрија за 0,88 процентних поена, вађење руде и камена за 1,3 процентна поена, нафтна индустрија за 0,09 процентна поена и највише метална индустрија за 2,27 процентна поена.

Табела бр. 1.6: *Учешће сектора у прерађивачкој индустрији*

	2007. година (%)	I-VI 2008. година (%)
Текстилна и кожна индустрија	6,50	6,41
Нафтна индустрија	2,85	2,94
Прехрамбена индустрија и индустрија дувана	25,82	25,32
Дрвна индустрија и производња намјештаја	25,70	23,39
Метална и електро индустрија	39,13	41,94

Извор: Републички завод за статистику РС

Графикон бр:2. Учешће сектора у прерађивачкој индустрији у Републици Српској у 2007. години

Највеће учешће у 2007. години у прерађивачкој индустрији има сектор металне и електро индустрије (39,13 %), прехрамбена индустрија и индустрија дувана (25,82%), те дрвна индустрија и производња намјештаја (25,70 %), док је учешће текстилне и кожне индустрије 6,50 % и нафтне индустрије 2,85 %.

Највећи пораст учешћа у прерађивачкој индустрији у периоду I-VI 2008. године у односу на 2007. годину имала је нафтна индустрија.

СЕКТОРСКА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА МЕТАЛНЕ И ЕЛЕКТРО ИНДУСТРИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2009-2013.ГОДИНА

Секторска стратегија развоја металне и електро индустрије Републике Српске за период 2009 -2013. година дефинише основне циљеве и правце развоја металне и електро индустрије на путу ка модерном друштву и развијеној економији. То је истовремено пут придруживања и прикључивања Европској унији на коме ће Република Српска активирати све своје природне, људске, материјалне и геостратешке потенцијале.

Сврха Секторске стратегије развоја металне и електро индустрије Републике Српске јесте да се сагледају бројни проблеми и препреке са којима се сектор металне и електро индустрије Републике Српске суочава у настојању што бољег позиционирања свог положаја у домаћој и извозној привредној структури. Основни приступ стратегије састоји се у томе да се на основу системске структурне анализе металног и електро сектора Републике Српске одреде полазне тачке за даљи развој.

Свјетски тренд у металном и електро сектору развија се у правцу орјентације предузећа на капитал и знање. Предузећа у наведеним браншама у свијету су високо иновативна и реализују првенствено стратегије заштите ресурса, повећање квалитета и заштите животне средине.

Битни изазови модерног менаџмента у сектору металне и електро индустрије:

- искористити шансе у промјењивом индустријском миљеу,
- постићи јасне конкурентске предности,
- реализовати вишак вриједности.

Ова Стратегија треба да усмјери и олакша трансформацију металног и електро сектора Републике Српске на путу ка придруживању и прикључивању Европској унији.

1. Структура сектора металне и електро индустрије

Период од завршетка рата у БиХ и почетка приватизације у оба ентитета у металном и електро сектору карактерисали су врло тешки услови за покретање производње и освајање тржишта. Енормно високе каматне стопе у периоду 1995-1999. година¹ утицале су на екстремно тешке услове финансирања набавке репроматеријала и сировина. С друге стране, оптерећеност овог сектора обавезама за пријем радника који су радили прије рата довели су руководство предузећа у ситуацију да рјешавају социјалне проблеме.

Проблем евидентирања предратних запослених у предузећима као „радника на чекању“ састојао се у обавези предузећа да обрачунавају и уплаћају доприносе (пензионо, здравствено и осигурање од незапослености) и „радницама на чекању“, дакле, особама које нису учествовале у производном процесу, будући да за њима у том периоду није постојала потреба због ниске

¹ Просјечна годишња каматна стопа у БиХ 1998. године износила је 55 %, а 1999. године око 42 %. То су биле највише каматне стопе у региону југоисточне Европе у том периоду.

искориштености капацитета. Половина запослених у металном и електро сектору у децембру 2000. године били су запослени са статусом „радника на чекању“. У складу са Законом о раду из 2000. године, категорија запослених са статусом „радника на чекању“ је избрисана из статистичке евиденције.

Међутим, такво формално брисање ове категорије запослених подразумејавало је додатна финансијска оптерећења компанија у којима су били евидентирани ти радници, будући да је наведеним законом створена обавеза предузећима, или да запослене у статусу „радника на чекању“ евидентирају као запослене, или да им исплате отпремнине, што је подразумејавало одлив финансијских средстава и додатна оптерећења управљања готовинским токовима, проблеме финансирања обртних средстава и немогућност награђивања према резултатима рада запослених који су ефективно били запослени.

Процес приватизације је био сљедећа, веома важна законска обавеза. Предузећа су била обавезна сачинити почетне билансе стања и програме приватизације, као основу за приватизацију. Истраживања су показала да је приватизација тендерском продајом уз проналажење стратешког партнера дала најбоље резултате у металном и електро сектору у оним предузећима која су била суочена са губицима тржишта, односно која нису имала услова за обезбеђивање почетног капитала за покретање производње властитим снагама.

У периоду након 2001.године неколико великих предузећа металног и електро сектора Републике Српске успјело је окончати процес приватизације проналажењем стратешких партнера. Након закључивања уговора о приватизацији у овим компанијама извршено је реструктурирање, набавка нове опреме, ријешен је статус запослених, обезбијеђена су почетна финансијска средства за финансирање обртног капитала по повољнијим условима и осигурана су тржишта у иностранству.

У 2002. години успјешно је приватизовано стратешко предузеће „Унис“ Фабрика цијеви а.д. Дервента од стране Balkan Steel, Mauren Liechtenstein. Након завршене приватизације повећан је обим производње , у 2003. години износио је 8.000 тона, а у 2005.години 29.000 тона. Модернизацијом производних линија инсталисани капацитет је 100.000 т/годишње, а планира се увођење нових линија чиме би се знатно повећао инсталисани капацитет.

У 2003.години приватизовано је стратешко предузеће „Бирач“ а.д. Зворник. Купац државног капитала је „Ukio Banko Investicione Groupe“. Након извршене приватизације у предузеће је инвестирано 32 милиона EUR-а. Предузеће је запошљавало до половине 2008. године просјечно 1400 радника (обавеза по Уговору о приватизацији била је најмање 950 радника), када је због ситуације на тржишту смањен број за 245 радника.

У 2004. години приватизовано је стратешко предузеће „Унис“ Творница специјалних цијеви а.д. Прњавор од стране словеначке компаније „Alpos Industrija kovinskih izdelkov in opreme“. У предузећу су извршене значајне инвестиције од 13.671.176,36 KM што је резултирало повећањем обима производње (у 2004. години обим производње износио је 8.600 т, а у 2007.години повећан је на 17.746 т.) и троструким повећањем броја запослених радника (у 2004. години предузеће је запошљавало 57 радника, а у 2007.години број запослених је повећан на 128). Намјера предузећа је да даље улаже у развој, што би као резултат имало повећање обима пословања, а што је нарочито важно и повећање броја запослених радника (за више од 100 радника у наредних 5 година).

Словеначка компанија „Livar“ у 2005. години постала је стратешки партнер стратешког предузећа „Јелшинград“ Ливница челика а.д. Бања Лука. Предузеће послује под називом „Јелшинград –Ливар“ Ливница челика а.д. Бања Лука и 90 % производње пласира на ино тржиште.

У 2006. години приватизовано је стратешко предузеће „Јелшинград“ Фабрика машина и дизалица а.д. Прњавор од стране „М-профил“ д.о.о Забок Хрватска. Инвестирано је 1.500.000 КМ усљед чега је дошло до повећања обима производње, као и преласка пословања из зоне губитка (од 95.749 КМ у 2005. години) у зону добитка (од 23.263 КМ у 2006. години и 181.327 КМ у 2007.години). Такође, присутна је и тенденција повећања броја запослених за 63 % од почетка приватизације до данас. Број запослених од 89 у 2006. години повећан је на 141 у 2008.години (више за 37 радника у односу на обавезу из Уговора). Према плану радне снаге за 2009. годину предвиђено је запошљавање 150 радника.

Предузеће „Јелшинград“ Фабрика грађевинских машина а.д. Градишка приватизовано је у 2006. години од стране компанија PMP FIMSI S.P.A. и FINEST S.P.A. из Италије. Купац је преузео обавезу инвестирања у предузеће у износу од 4.467.438 КМ у року од 3 године. Након успјешно извршене приватизације дошло је до значајног повећања броја запослених чак за 58 %.

Поред инвестирања у метални и електро сектор проналаском стратешких партнера, нека предузећа су у процесу приватизације приватизована од стране запослених и менаџмента и ова предузећа су се својим ангажманом и доказивањем, квалитетном производњом и правовременом испоруком наметнула како на домаћем тако и на страним тржиштима. Примјер предузећа из Републике Српске који припада овој групи су предузећа „Метал“ а.д. Градишка и „Енергоинвест“ ТННО а.д. Добој. Наведена предузећа сертификирала су своје производе у иностранству, чиме су обезбиједили нужан предуслов доказивања квалитета производа за наступ на иностраним тржиштима. Значајан утицај на снижавање трошкова финансирања обртног капитала имао је долазак страних банака у банкарски систем БиХ и велико снижавање просјечних каматних стопа.

Претходно наведени фактори створили су основу за значајан раст производње и укупног прихода и за рјешавање проблема претходно створених дуговања, као и замјена дијела застарјеле технологије (опреме) из производног процеса.

За будућност развоја металног и електро сектора Републике Српске посебан значај има чињеница претходно споменутог страног директног улагања. Након потписивања уговора о приватизацији у наведеним компанијама реализована су значајна улагања у стварању услова за покретање интегралне производње. То је резултирало повећањем продуктивности, повећањем броја запослених и повећањем обима производње.

Улагање страног капитала у привреду Републике Српске и проналазак стратешких партнера значајно је допринео промовисању металног сектора. Значај приватизације коју је провео Mittal Steel за промјену имиџа бх. економије најбоље илуструје одлука EBED и EIB о одобравању три кредита за модернизацију жељезничког транспорта Босне и Херцеговине. Одобравање кредита EBED и EIB је било засновано на стратешким плановима развоја металног и електро сектора Босне и Херцеговине и Републике Српске, као једном од темеља њене експанзије и смањивања њеног релативног заостајања за земљама из окружења.

Табела бр. 2.1: Учешће металног и електро сектора у БДВ-у Републике Српске

ОБЛАСТ	Структура на нивоу области (%)		
	2005. год	2006. год	2007. год
Производња производа од гуме и пластике	0.17	0.20	0.23
Производња производа од осталих минерала	0.24	0.29	0.30
Производња базних метала и металних производа	0.49	0.57	0.65
Производња металних производа осим машина и уређаја	0.87	0.90	1.00
Производња осталих машина и уређаја	0.11	0.10	0.12
Производња канцеларијских машина и апарата	0.06	0.06	0.09
Производња електричних мотора, генератора и трансформатора	0.24	0.24	0.25
Производња радио, телевизијске и комуникационе опреме и апарата	0.09	0.12	0.12
Производња медицинских, прецизних, оптичких инструмената и сатова	0.07	0.08	0.07
Производња моторних возила са приколицом	0.05	0.07	0.12
Производња осталих саобраћајних средстава	0.10	0.08	0.12
Рециклажа	0.10	0.11	0.06
УКУПНО	2.59	2.82	3.13

Извор: Републички завод за статистику РС

У посматраним областима металне индустрије у периоду 2005.-2007. година зебиљежен је тренд раста учешћа металног сектора у БДВ, што је допринијело и повећању учешћа прерађивачке индустрије у БДВ. Највећи допринос наведеном порасту учешћа имале су области: производња базних метала и металних производа и производња металних производа, осим машина и уређаја.

1.1. Тренд кретања броја запослених у металном и електро сектору

Табела бр. 2.2: Запослени у Републици Српској у периоду 2005.-2008. година у металној и електро индустрији

	ОБЛАСТ	2005	2006	2007	2008 март
25	Производња производа од гуме и пластике	1296	1208	1182	1188
26	Производња производа од осталих минерала	1755	1662	1597	1437
27	Производња основних метала	3058	3080	3017	2998
28	Производња металних производа осим машина	6017	5639	5448	5479
29	Производња осталих машина и уређаја	2485	2188	1912	1820
30	Производња канцеларијских и рачунарских машина	224	232	216	233
31	Производња других електричних машина и апарата	1425	1309	1397	1630
32	Производња радио, ТВ и комуникационе опреме	525	430	310	389
33	Производња медиц., прециз. и оптич. инструмената	965	856	801	510
34	Производња моторних возила са приколицом	1565	1486	1344	1180
35	Производња осталих саобраћајних средстава	1120	1056	1083	1573
37	Рециклажа	234	221	256	268
	Укупно	20669	19367	18563	18705

Извор: Републички завод за статистику РС

На основу приказаних података може се уочити пад броја запослених у 2006. и 2007. години у металној и електро индустрији, док је у првом кварталу 2008. године изражен тренд повећања броја запослених. На пад броја запослених утицали су бројни фактори.

У 2005. години у бројним предузећима још увијек су се налазили на евиденцији радници који су се послје завршетка рата водили као „радници на чекању“. Наиме, доношење уредби ентитетских влада у БиХ да након рата сва предузећа морају вратити на евиденцију запослене који су били ангажовани у војним јединицама различитих војних групација у БиХ имала је најтеже посљедице по оне секторе бх. економије у којима је био концентрисан велики број запослених у предратном периоду.

С друге стране, стечајни поступци који су спроведени у 2005., 2006. и 2007. години у бројним предузећима металне и електро индустрије значајно су утицали на смањење запослених у овој области. У оквиру металне и електро индустрије код 35 предузећа са државним капиталом у току је или је окончан стечајни поступак и у овим предузећима је било запослено око 1647 радника.

Предузећа са највећим бројем запослених радника у 2008. години у области металне и електро индустрије су:

1. „Swisslion - Industrija alata“ а.д. Требиње-1182 радника
2. „Бирач“ а.д. Зворник –1180 радника
3. „Јелшинград“ Фабрика алатних машина а.д. Бања Лука – 470 радника
4. „Унис“ Фабрика цијеви а.д. Дервента-500 радника
5. „Јелшинград-Ливар“ Ливница челика а.д. Бања Лука – 454 радника
6. „Орао“ –предузеће за производњу и ремонт а.д. Бијељина- 418 радника
7. „Енергоинвест“ Расклопна опрема а.д. Источно Сарајево -402 радника
8. „Фамос“ –Фабрика мотора Сарајево а.д. Источно Сарајево- 342 радника

Табела бр. 2.3: *Просјечне нето плате у периоду 2005-2008. година у металној и електро индустрији*

	ОБЛАСТ	2005	2006	2007	I-VI 2008
25	Производња производа од гуме и пластике	253	315	323	370
26	Производња производа од осталих минерала	316	358	440	513
27	Производња основних метала	423	484	528	580
28	Производња металних производа осим машина	273	307	369	469
29	Производња осталих машина и уређаја	272	318	418	482
30	Производња канцеларијских и рачунарских машина	202	266	421	447
31	Производња других електричних машина и апарата	275	304	368	437
32	Производња радио, ТВ и комуникационе опреме	258	309	418	641
33	Производња медиц., прециз. и оптич. инструмената	316	345	345	609
34	Производња моторних возила са приколицом	275	291	337	470

35	Производња осталих саобраћајних средстава	359	430	470	613
37	Рециклажа	377	404	410	568

Извор: Републички завод за статистику РС

Просјечна нето плата запослених у сектору металне и електро индустрије у периоду I-VI 2008. години износила је 512 КМ, што је за 8,7% веће од просјечне плате остварене на нивоу прерађивачке индустрије у посматраном периоду. У 2007. години просјечна нето плата у сектору металне и електро индустрије износила је 429 КМ, док је на нивоу прерађивачке индустрије просјечна нето плата износила 434 КМ. Плате запослених у металном и електро сектору у 2007. години, према подацима Завода за статистику, су испод просјечне нето плате у Републици Српској у 2007. години. Просјечна нето плата у РС у 2007. години износила је 585 КМ, док је просјечна нето плата у металном и електро сектору износила 73,33% просјечне нето плате у РС. У сектору металне и електро индустрије највеће плате су остварене у области Производња радио, ТВ и комуникационе опреме. У овој области, према подацима АПИФ-а, послује 19 предузећа, углавном приватних, односно друштва са ограниченом одговорношћу.

Иако је у 2007.години и половином 2008. године забиљежен раст нето плата запослених у прерађивачком сектору и сектору металне и електро индустрије, оне су још увијек испод просјечних плата у металном и електро сектору у земљама региона.

У свим случајевима гдје су технолошки сложени капацитети покренути и достигли предратни ниво производње, показало се да је квалитет радне снаге одиграо пресудну улогу. То позитивно искутво се мора брзо користити, у противном, вријеме ће ту предност анулирати, јер нестају квалификовани радници са искуством.

1.2. Профил сектора

У овом поглављу дата је анализа металног и електро сектора Републике Српске. Метални и електро сектор Републике Српске обухвата сљедеће области индустрије, груписане према постојећој статистичкој класификацији:

- област 25 - Производња производа од гуме и пластике
- област 26 - Производња производа од осталих минерала
- област 27- Производња основних метала
- област 28 - Производња металних производа, осим машина
- област 29 - Производња осталих машина и уређаја
- област 30 - Производња канцеларијских и рачунарских машина
- област 31 - Производња других електричних машина и апарата
- област 32 - Производња радио, ТВ и комуникационе опреме
- област 33 - Производња медицинских, прецизних и оптичких инструмената
- област 34 - Производња моторних возила са приколицом
- област 35 - Производња осталих саобраћајних средстава
- област 37 - Рециклажа

У сектору металне и електро индустрије, према подацима АПИФ-а, у 2008. години пословало је 737 предузећа². У области производња металних производа осим машина пословало је 231 предузећа, што представља трећину предузећа металног сектора.

Табела бр.2.4: Број предузећа у металној и електро индустрији у 2008. години

Област	Број предузећа	Учешће у металној и електро области (%)
Производња производа од гуме и пластике	111	15.06%
Производња производа од осталих минерала	110	14.93%
Производња основних метала	23	3.12%
Производња металних производа осим машина	231	31.34%
Производња осталих машина и уређаја	56	7.60%
Производња канцеларијских и рачунарских машина	31	4.21%
Производња других електричних машина и апарата	47	6.38%
Производња радио, ТВ и комуникационе опреме	18	2.44%
Производња медиц., прециз. и оптич. инструмената	41	5.56%
Производња моторних возила са приколицом	23	3.12%
Производња осталих саобраћајних средстава	10	1.36%
Рециклажа	36	4.88%
Укупно	737	100.00%

Извор: АПИФ

Производња производа од гуме и пластике - У периоду 2005-2008. година у овој области индустријске производње забиљежен је раст производње по просјечној годишњој стопи од 42,72 %. Такав просјечан раст условљен је повећањем производње за 53,10 % у 2006. год. у односу на претходну годину, док је у 2007. и 2008. години дошло до благог пада производње. Тренд раста производње пратило је и повећање прихода у 2007. години од 14,71 % у односу на претходну годину. У овој области послује велики број предузећа, међутим ради се углавном о предузећима која запошљавају мањи број радника.

Производи од гуме и пластике учествују у 2008. години у извозу прерађивачке индустрије са 1,70 %, а у увозу са 3,73 %. Овај сектор биљежи континуиран раст у укупном робном промету прерађивачке индустрије током периода 2005 – 2007.година. %. У првом кварталу 2008. године у овој области индустрије било је запослено 1188 радника, а просјечна нето плата у првом полугодишту 2008. године износила је 370 КМ.

² Број предузећа која су у 2008. години предала завршне обрачуне.

Производња производа од осталих минерала –Према подацима АПИФ-а у 2008. години у овој области послује 110 предузећа. У претходне четири године забиљежен је тренд раста производње по просјечној стопи од 51,44 %. Производи од осталих минерала учествују у 2008. години у извозу прерађивачке индустрије са 0,46 %, а у увозу са 13,16 %. У првом кварталу 2008. године забиљежено је смањење броја запослених радника са 1.597 у 2007. години на 1.437. у 2008. години. У овој области у првом полугодишту 2008. године дошло је до повећања просјечне нето плате у односу на 2007. годину и износила је 513 КМ.

Производња основних метала – У укупном извозу прерађивачке индустрије основни метали у 2008. години учествују 19,24 %, а у увозу 8,87 %. У овој области послују предузећа која се убрајају у највеће извознике Републике Српске, те је у 2007. години забиљежен знатан раст прихода од продаје производа на иностраном тржишту од 38,49%. Предузеће „Бирач“ а.д. Зворник које своје производе пласира на међународна тржишта преко посредника, предузећа „Балкал“ Бања Лука, према подацима Привредне коморе Републике Српске, у 2007. години остварило је највећи извоз. У овој области послује и предузеће „Унис“ Фабрика цијеви а.д. Дервента које се налази међу десет највећих извозника у Републици Српској. Високу вриједност извоза можемо дијелом приписати и повећању цијена основних метала на свјетском тржишту. Међутим, и поред значајног раста извоза у 2007. години забиљежен је пад производње за - 15.1 % у односу на 2006. годину, а у 2008. години у овој области забиљежен је раст производње од 5,2 %. У првом полугодишту 2008. године повећана је просјечна нето плата запослених на 580 КМ, а број запослених радника у првом кварталу 2008. године је 2998 .

Производња металних производа осим машина - Трећина предузећа металног сектора бави се производњом металних производа осим машина. Ниво укупне производње већи је за 5,7 % у 2007. години у односу на претходну годину, а у 2008. години ниво укупне производње мањи је за 4 %. Просјечна годишња стопа раста у периоду 2005.-2008. година износи 10,72 %. У извозу прерађивачке индустрије метални производи осим машина учествују са 12,51%, а у увозу са 3,50 %, у 2008. години. Овај сектор има најповољнији однос извоза и увоза у 2008. години, и покривеност увоза извозом у овом сектору износила је 53,34 %. Број запослених у овом сектору у 2007. години износи 5.448, а у првом кварталу 2008. године повећан је број запослених на 5.479. Повећање броја запослених пратило је и повећање просјечних плата у овој области.

Производња осталих машина и уређаја – У овој области послује 10 акционарских друштава. Наведена производња биљежи раст од 30,9 % у 2007. год. у односу на 2006. годину. Тренд раста настављен је и у 2008. години и износио је 13,1% . Раст производње у 2007. години резултирао је и повећањем прихода за 85,75 % у односу на претходну годину. Остале машине и уређаји учествују у 2008. години у извозу прерађивачке индустрије са 5,18 %, а у увозу са 11,76 %. Овај сектор има доста неповољну структуру извоза и увоза у 2008. години, обзиром да је вриједност извоза од 84.542.000 КМ, значајно мања од увоза који износи 446.649.000 КМ. Број запослених у овом сектору у 2007. години износи 1.912 радника, а запосленост се у првом кварталу 2008. године смањила на 1.820 радника. Просјечна нето плата у првом полугодишту 2008. године износила је 482 КМ.

Производња канцеларијских и рачунарских машина- У периоду 2005-2008. године остварен је просјечан пад производње од 1,76 %. У овој области послује 31 предузећа. У укупном извозу прерађивачке индустрије канцеларијске и рачунарске машине у 2008. години учествују 0,27 %, а у увозу 1,24 %. Број запослених у овом сектору у 2007. години износи 216, а у првом кварталу 2008. године 233. Просјечна нето плата у првом полугодишту 2008. године у овој области износила је 447 КМ.

Производња других електричних машина и апарата - У овој области послује 47 предузећа, од чега 10 акционарских друштава. У овом сектору у претходном периоду забиљежен је пад производње, међутим тренд пада производње из претходног периода није настављен у 2008. години, већ је у 2008. години забиљежен раст производње за 116%. Разлог оваквом кретању индекса производње у посматраној области може се тражити и у чињеници да су у овој области у 2008. години почела са радом нова предузећа, чија је производња резултирала повећању индекса индустријске производње. У извозу прерађивачке индустрије у 2008. години производња других електричних машина и апарата учествује са 3,53 %, а у увозу са 3,24 %. Број запослених у овом сектору у 2007. години износи 1.397, а запосленост у првом кварталу 2008. године повећала се на 1.630. Просјечна нето плата запослених радника у предузећима која послују у овој области је далеко испод просјечне остварене на нивоу металне и електро индустрије. Међутим, у првој половини 2008. године забиљежен је раст плата запослених у овој области индустрије за 18,5% у односу на претходну годину.

Производња радио, ТВ и комуникационе опреме - У овој области послује 18 предузећа, углавном приватних, односно друштава са ограниченом одговорношћу. Производњом радио, ТВ и комуникационе опреме баве се само три акционарска друшта настала из пословног система „Чајавец“. Пословање ових предузећа прате велике обавезе, застарјела технологија, без могућности инвестирања и улагања у нову, и све се то одражава на пословање и резултате који се остварују на нивоу области. У овој области забиљежен је највећи пад производње у посматраном периоду. Радио, ТВ и комуникациона опрема учествује у 2008. години у извозу прерађивачке индустрије са 0,22%, а у увозу са 2,31 %. Број запослених у 2007. години у овом сектору износи 310, а број запослених у првом кварталу 2008. године повећао се на 389. Највеће просјечне плате у металној и електро индустрији остварене су у овој области, тако да је у 2007. године просјечна плата износила 418 КМ, док је у првој половини 2008. године повећана на 614 КМ.

Производња медицинских, прецизних и оптичких инструмената - У овој области послује 13 акционарских друштава, међу којима је највећи број предузећа из бившег пословног система „Чајавец“, и предузећа која се баве намјенском производњом. Ниво укупне производње у паду је за 12,3 % у 2007. години у односу на 2006. годину, док просјечна годишња стопа биљежи такође пад од 24,07 % за период 2005-2008. године. У укупном извозу прерађивачке индустрије у 2008. години медицински, прецизни и оптички инструменти учествују 0,58 %, а у увозу 1,43 %. Број запослених у овом сектору у 2007. години је износио 801 лице, а у првом кварталу 2008. године број запослених се смањио на 510. Просјечна нето плата у 2007. години износила је 345 КМ, док је у првој половини 2008. године знатно повећана, на 609 КМ.

Производња моторних возила са приколицом - У посматраном периоду 2005.-2008. година у овој области забиљежен је константан раст производње, што је резултирало повећањем производње у 2008. години за 17,70 %, и повећањем оствареног прихода у 2007. год за 66,36%. У извозу прерађивачке индустрије у 2008. години моторна возила с приколицом учествују са 1,01%, а у увозу са 5,00 %. Број запослених у овом сектору у 2007. години износио је 1.344, а број запослених се у првом кварталу 2008. године смањио на 1.180.

Производња осталих саобраћајних средстава - Производњом осталих саобраћајних средстава бави се мали број, свега 10 предузећа, што резултира и малим учешћем ове области у укупној металној и електро индустрији. У периоду 2005-2008. године укупна индустријска производња је расла по просјечној годишњој стопи од 45,33%, док је у 2008. години раст био од 17,70 % у односу на претходну годину. Учешће ове области у извозу прерађивачке индустрије у 2008. години износило је 0,26%, а у увозу 0,35%. Иако у овој области послује мали број предузећа,

ради се углавном о предузећима која запошљавају велики број радника. Број запослених у првом кварталу 2008. године износио је 1.573.

Рециклажа –У овој области послује 31 предузеће. Укупна производња у 2008. години порасла је за 74,20 % у односу на 2007. годину. У периоду 2005-2008. године остварен је просјечан раст од 10,61%. У укупном извозу прерађивачке индустрије рециклажа у 2008. години учествује са 0,23 %, а у увозу 0,35 %. Број запослених у сектору рециклаже у 2007.години износио је 256, а број запослених се у првом кварталу 2008. године повећао на 268 .

1.3. Анализа тржишта и конкурентности металног и електро сектора

1.3.1. Спољнотрговинско пословање Републике Српске

Либерализација домаћег тржишта и прихватање стандарда Свјетске трговинске организације и Зоне слободне трговине ЦЕФТА, као и Привременог споразума о стабилизацији и придруживању БиХ и ЕУ учинили су тржиште Републике Српске отвореним, са свим изазовима на путу успостављања конкурентности наше привреде и укључивање исте у модерне свјетске тржишне токове.

Спољнотрговинско пословање Републике Српске у последњих 5 година одликује значајно већа вриједност увоза од извоза што резултира негативним спољнотрговинским билансом. Спољнотрговински биланс осликава конкурентску способност једне економије на свјетском тржишту. Побољшање овог макроекономског индикатора могуће је кроз смањење увоза (супституцији увоза) и повећање извоза или кроз привлачење страних инвестиција, у функцији претходно наведеног.

Већина земаља у транзицији међу којима је и Република Српска настоје да превазиђу спољнотрговински дебаланс покушавајући да искористе властите изворе конкурентске предности. Спори развој и обнова оштећених и застарјелих привредних капацитета, дијелом нестручност и немотивисаност запослених па и менаџмента, неприлагођена спољнотрговинска политика на нивоу БиХ-е, основни су узроци лоше искоришћености конкурентске предности коју посједују неке компаније и привредне гране у Републици.

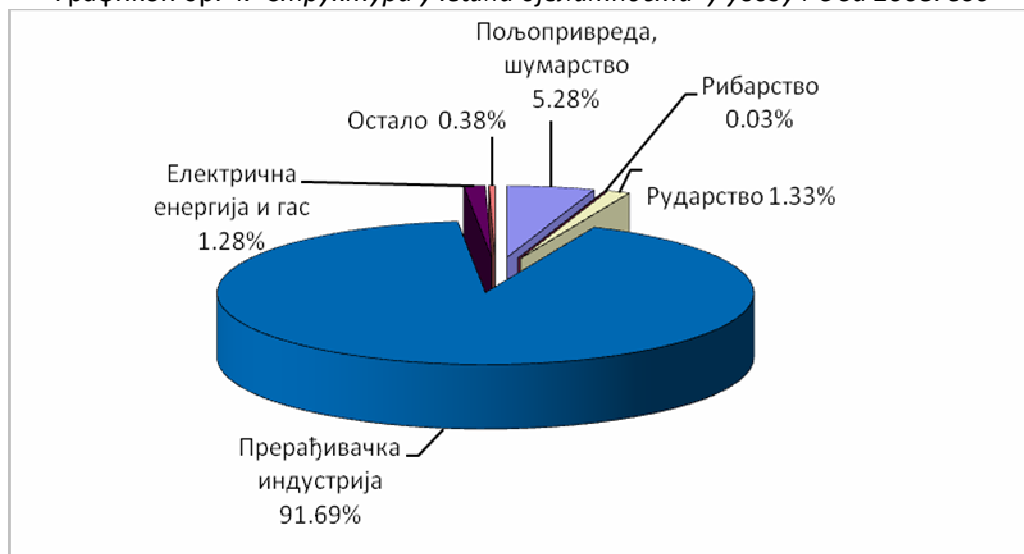
Највећи извоз, ако се изузме извоз глинице и електричне енергије, остварује се пласманом сировина, полупроизвода и репроматеријала, односно производа ниже додатне вријдности, што карактерише и већину неразвијених земаља чији је извоз заснован на сировинској бази и полупроизводима. С друге стране, у структури увоза доминирају индустријски производи, који су по правилу високе финалне обраде.

У вриједности извоза 2008. године удио производа прерађивачке индустрије је износио 84,89 %, а у структури увоза је износио 91,69 %.

Графикон бр: 3. Структура учешћа дјелатности у извозу РС за 2008. год

Графикон бр: 4. Структура учешћа дјелатности у увозу РС за 2008. год

Повећање извоза тражи значајне структурне промјене у извозу који се сада сувише темељи на примарним производима и производима нижих фаза прераде. Таква структура извоза не обећава сталну и дугорочну стопу раста извоза.

Повећање извоза може се, поред повећања извоза услуга, постићи оживљавањем индустријске производње и извоза роба, а то је могуће само ако се модернизира производња увођењем нових технологија и ако се створе нови извозни производи.

Главни утицај страних директних инвестиција (СДИ) на економију примаоца инвестиција огледа се кроз ефекте на трговински биланс.

Извоз, а и СДИ представљају кључну одредницу екстерне одрживости. Унапређење и одржавање извозних резултата, а тиме и раста БДВ-а, захтијева континуирано унапређење дотока СДИ. Дубинска интеграција унутар земаља ЦЕФТЕ-е ће довести до повећања величине тржишта, унапређења квалитета услуга, а помоћи ће и привлачењу СДИ.

1.3.2. Анализа спољнотрговинског пословања прерађивачке индустрије

Највећи извозници прерађивачке индустрије у 2007. години, поред „Електропривреде РС“, била су приватизована и приватна предузећа Републике Српске у која су приспјеле стране директне инвестиције (у областима производње глинице, руде гвожђа, прераде метала, производње папирне конфекције и обуће), а то су сљедећа предузећа: „Балкал“ а.д. Бања Лука, „Унис“-Фабрика цијеви а.д. Дервента, „Спортек“ д.о.о Котор Варош, СХП „Целекс“ а.д. Бања Лука, „Санино“ д.о.о.Дервента, „Новотекс-експорт“ а.д. Требиње, „Сконто-пром“ д.о.о. Приједор, „Комерц-мали“ д.о.о. Прњавор и „Амика“ д.о.о. Дервента.

Укупна робна размјена са иностранством у 2008.години износила је 6.064.069.000 КМ, при чему је извезено робе у вриједности од 1.921817.000 КМ, а увезено у вредности од 4.142.252.000 КМ. Дефицит је достигао ниво од 2.220.435.000 КМ и представља један од кључних економских проблема. Покривеност увоза извозом у 2008. год. износи 46.9%.

Регионалну структуру извоза карактерише доминантна усмјереност на индустријски развијене земље. Појединачно посматрано, главни спољнотрговински партнери су: Србија, Италија, Хрватска.

1.3.3. Анализа спољнотрговинског пословања металне и електро индустрије

Тржиште Републике Српске, па и Босне и Херцеговине, односно домаће тржиште је веома мало за пласман производа металне и електро индустрије и због тога је већина предузећа металне индустрије своје производне капацитете усмјерила ка регионалном тржишту и тржишту Европске уније.

Привреду у бившој Југославији карактерисала је веома интензивна повезаност преко индустријских удружења и холдинг-структура. Предузећа за продају производа, као и преставничке мреже биле су распоређене по цијелој земљи. Велики дио производа које су раније производила предузећа са подручја Републике Српске није био финални производ. Посљедица

тога је што су прекидом регионалних привредних односа била посебно погођена предузећа са ранијим уским везама по питању производње финалног производа. Ово нарочито важи за предузећа металне и електро индустрије Републике Српске, односно намјенску индустрију. Прекидом пословних веза, а тиме и повезаним распадом егзистирајућег Савезног система изгубљена су такође тржишта у Западно-европским земљама.

Обновом производње и привлачењем страних директних инвестиција, предузећа металне и електро индустрије Републике Српске поново освајају изгубљена тржишта. Обнова производње у металној и електро индустрији умногоме је доприњела повећању укупног извоза Републике Српске. Предузећа металне и електро индустрије Републике Српске привукла су улагања транснационалних компанија. На тај начин метална и електро индустрија Републике Српске прилагодила се глобализацијским кретањима и није локално одређена. Очекивања развоја металне и електро индустрије прате и домаћи улагачи регионалног значаја који углавном са иностраним партнерима или пак сами улажу средства у металну и електро производњу Републике Српске.

У посматраном периоду 2005-2008. година извоз предузећа металне и електро индустрије је повећан за 63,93 %.

Посебан значај сектор металне и електро индустрије има са становишта извозних ефеката, обзиром да је исти искључиво усмјерен ка извозу. Остварени извоз предузећа металне и електро индустрије у 2008. години од 736.436.000 КМ представља 45 % оствареног извоза прерађивачке индустрије и 38 % укупно оствареног извоза Републике Српске. Извоз у укупном приходу овог сектора учествује са 71%.

Табела бр. 2.5: *Остварени извоз предузећа по областима металне и електро индустрије у 2005., 2006., 2007., и 2008.год*

Област		ИЗВОЗ				Индекс		
		2005. г	2006.г	2007.г	2008. г	2006 /05	2007 /06	2008 / 07
25	Производња гуме и пластике	10763000	16021000	26440869	27726000	1.49	1.65	1.05
26	Производња производа од осталих минерала	11737000	10793000	5875568	7576000	0.92	0.54	1.29
27	Производња основ. метала	241777000	295578000	259687080	316803000	1.22	0.88	1.22
28	Производња металних производа осим машин	92297000	146787000	182844080	204045000	1.59	1.25	1.12
29	Производња осталих машина и уређаја	40880000	52117000	68556749	84542000	1.27	1.32	1.23

30	Производња канцелариских и рачунарских машина	312000	386000	1335732	4413000	1.24	3.46	3.30
31	Производња других електричних машина и апарата	17432000	30735000	42429250	57634000	1.76	1.38	1.36
32	Производња радио, ТВ и комуникационе опреме	3549000	1116000	1923266	3509000	0.31	1.72	1.82
33	Производња медиц., прециз. и оптич. Инструмената	2679000	6005000	6743975	9518000	2.24	1.12	1.41
34	Производња моторних возила и приколица	9091000	12645000	16811374	16419000	1.39	1.33	0.98
35	Производња осталих саобраћајних средстава	18717000	4734000	4831095	4251000	0.25	1.02	0.88
	Укупно	449234000	576917000	617479038	736436000	1.28	1.07	1.19

Извор: УИО

Остварени увоз предузећа металне и електро индустрије у 2008. години износио је 1.668.715.000 КМ, док је остварени извоз био 736.436.000 КМ, те је покривеност увоза извозом износила 44 %, а што је приближно покривености увоза извозом оствареног укупно на нивоу Републике Српске (46,40 %).

Табела бр.2.6: *Покривеност увоза извозом у металној и електро индустрији Републике Српске у 2008. год*

Област		2008. год		Покривеност увоза извозом
		Извоз	Увоз	
25	Производња гуме и пластике	27726000	141673000	19,57 %
26	Производња производа од осталих минерала	7576000	94761000	7,99 %
27	Производња основ. метала	316803000	337057000	93,99 %

28	Производња металних производа осим машина	204045000	133066000	153,37 %
29	Производња осталих машина и уређаја	84542000	446649000	18,92 %
30	Производња канцелариских и рачунарских машина	4413000	46946000	9,4 %
31	Производња других електричних машина и апарата	57634000	122943000	46,87 %
32	Производња радио, ТВ и комуникационе опреме	3509000	87755000	3,99 %
33	Производња медиц., прециз. и оптич. Инструмената	9518000	54478000	17,47 %
34	Производња моторних возила и приколица	16419000	189923000	8,63 %
35	Производња осталих саобраћајних средстава	4251000	13464000	31,57 %
	Укупно	736436000	1668715000	44,13 %

Извор: УИО

Област производње металних производа, осим машина има најповољнију структуру извоза и увоза у 2008. години, што је резултирало спољнотрговинским суфицитом. Извоз ове области у 2008. години је за 53,37 % већи од увоза. Када се овоме дода и чињеница да у овој области послује 232 предузећа, односно трећина предузећа металне индустрије, може се уочити значајни напредак у развоју укупне металне индустрија Републике Српске. Инвестирањем у нову технологију и опрему, предузећа су производе прилагодила захтјевима међународног тржишта, што им омогућава повећање учешћа на постојећим тржиштима и освајање нових тржишта.

Подаци добијени анкетним испитивањем 32 предузећа из области металне и електро индустрије Републике Српске показују да предузећа из овог сектора највећи обим спољнотрговинске размјене остварују са предузећима из непосредног, односно регионалног тржишта. Највећа спољнотрговинска размјена се остварује са Србијом. Највећи број, односно 71,87% анкетираних предузећа производе пласира на тржиште Србије, док 68,75% анкетираних предузећа увози из Србије репроматеријал неопходан за обављање процеса производње. Поред Србије, анкетираних предузећа своје производе извозе на тржиште Хрватске (43,75%), тржиште Словеније (28,12%), тржиште Црне Горе (28,12%) и тржиште Македоније (21,87%). Када посматрамо тржиште Европске уније, највећи извоз се остварује на тржиште Италије (21,87%), тржиште Њемачке (18,75%) и тржиште Аустрије (15,62%).

Анкетираних предузећа, потребне сировине и репроматеријал за обављање процеса производње, поред Србије са којом је остварен највећи обим спољнотрговинске размјене, углавном увозе из земаља Европске уније. Од укупног броја анкетираних предузећа 46,63%, сировине и репроматеријал увози из Њемачке и Словеније, а 37,50% из Италије.

Анализом добијених података уочава се да метална и електро индустрија Републике Српске има релативно високу географску дисперзију трговинске размјене, с обзиром да поред земаља насталих распадом бивше Југославије, спољнотрговинска размјена се остварује са већином земаља Европске уније, затим са Русијом и азијским земљама.

Табела бр. 2.7: Тренд присутности на појединим тржиштима анкетираних предузећа металног и електро сектора Републике Српске (у %)

Тржиште	Успон	Пад	Стагнација	Нема учешћа
Република Српска	31,25	21,87	37,50	9,38
Федерација БиХ	21,87	9,37	40,63	28,13
Остале државе бивше Југославије	31,25	25,00	21,88	21,87
Европска Унија	18,75	15,63	28,12	37,50
остала тржишта	21,88	6,25	6,25	65,62

Извор: Анкета

Од укупног броја анкетираних предузећа (32) из разних области металног и електро сектора и са различитим обликом власништва, код њих 31,25 % пласман производа на тржиште Републике Српске је у успону, код 21,87 % је у паду, код 37,50 % је у стагнацији, а 9,38 % немају никакве пласмане на тржишту Републике Српске. Код је у питању тржиште Федерације БиХ, код 21,87% предузећа пласман производа је у успону, код 9,37% је у паду, код 40,63 % је у стагнацији, док 28,13% нема пласман на наведеном тржишту. Код 31,25 % анкетираних предузећа пласман производа на тржишта бивше Југославије је у успону, док код 25 % је у паду, а код 21,88 % је у стагнацији, док 21,87 % нема пласман на наведено тржиште. Од укупног броја анкетираних предузећа 62,50 % пласира своје производе на тржиште Европске уније, а код 18,75 % тржиште ЕУ је у успону, код 15,63 је у паду, а 28,12 % у стагнацији. Само 34,38 % анкетираних предузећа пласира своје производе на остала тржишта (тржиште Азије, Русије...), од чега је код 21,88% забиљежен успон пласмана, код 6,25 % пад пласмана, док је код 6,25 % наведено тржиште у стагнацији.

1.3.4. Стране директне инвестиције

У центру пажње стратегије индустрије налази се подршка страним директним инвестицијама, јер иста има за циљ повећање конкурентности домаћих предузећа (кроз трансфер технологије и know-how-а, модернизацију производње, пораст продуктивности), увезивање предузећа која су предмет СДИ у међународне производне ланце, освајање нових тржишта, повећање извоза, долазак дугорочног капитала, пораст запослености и побољшање међународне перцепције о сигурности домаће економије. Поред наведеног, СДИ имају значајну улогу у процесу приватизације и економске транзиције, јер доводе до ублажавања негативних ефеката ових процеса, прије свега повећане незапослености проузроковане стечајним поступцима и ликвидацијама предузећа. Инострано капитал, инвестиран у предузећа у процесу приватизације, доприноси ревитализацији тих привредних субјеката и њиховом опстанку на тржишту.

Осим ефеката на укупну запосленост, СДИ које обично реализују мултинационалне компаније имају велики утицај и на типове запослења које креирају, регионалну дистрибуцију нових послова, али и усклађивање нивоа плата, расподјелу прихода и трансфер знања и способности.

Стране директне инвестиције представљају најјефтинији начин обезбјеђивања неопходних средстава за инвестирање у локалној привреди, посебно у односу на позајмице, кредите, набавку технологије кроз различите лицендне споразуме и уговоре, куповину управљачких знања и сл. Другим ријечима, стране инвестиције су најповољнији начин финансирања и налажења неопходних средстава за бројне потребе везане за измјену привредне структуре и развој домаће привреде у ситуацији када су средства за финансирање најбитнији и најтраженији ресурс. Оне ће у наредном периоду у Републици Српској проузроковати значајне економско-развојне промјене, а њихов већи прилив и значајнији ефекти на домаћу привреду могу се очекивати у наредним годинама.

Република Српска спада у земље са високим учешћем СДИ у бруто домаћем производу (9%) и од земаља у транзицији веће учешће имају само Бугарска (12,55%), Естонија (11,78%), Хрватска (10,06%) и Словачка (9,20%).

1.3.5. Стране директне инвестиције у сектору металне и електро индустрије

Највеће улагање у сектору металне и електро индустрије било је уједно и највеће улагање у 2004.години и то у „Бирач“ а.д. Зворник од стране UBIG UAB Ukio Banko Investicione Group. Такође, ово је друго регистровано директно страно улагање у БиХ за период мај 2004. до 30.06.2008.године, одмах иза улагања у „Телеком Републике Српске“.

У сектор металне и електро индустрије у 2005.години највећа улагања била су у област базних метала (46,96% вриједности укупних улагања) , и област производа од метала (14,36% вриједности укупних улагања). Улагање у области базних метала односи се на улагање у „Јелшинград“ Ливница челика а.д. Бања Лука од стране „Ливар“ д.д. Ивачна Горица, Словенија. Осим наведеног већа улагања у сектор металне и електро индустрије била су у предузећа: „Унис“ Фабрика специјалних цијеви а.д. Прњавор, „ЦНЦ производња“ д.о.о. Лакташи и „Стеел механика“ д.о.о. Дервента.

Највећа улагања у сектору металне и електро индустрије у 2006.години била су у област производа од метала (21,92% вриједности укупних улагања) и област машине и опрема (13,36% вриједности укупних улагања). Нека од значајнијих улагања била су у предузећа „Колектор Босна“ д.о.о. Лакташи и „Scai-Adapter“ д.о.о. Брод.

Улагања у сектору металне и електро индустрије у 2007.години била су у област машине и опрема (1,87% вриједности укупних улагања) и област производа од метала (0,02% вриједности укупних улагања). Најзначајније улагање у 2007.год. било је у „Јелшинград“ Фабрика машина и дизалица а.д. Прњавор од стране „М-ПРОФИЛ“ д.о.о. Забок, Хрватска.

Страна улагања у сектору металне и електро индустрије углавном се односе на улагања у brownfield пројекте, док су улагања у greenfield пројекте, као и улагања у истраживања рјеђа. Иако улагања у greenfield пројекте доносе нову опрему, технологије, радна мјеста, те нове потенцијале којих није било, улагања у brownfield пројекте на дужи период имају исти учинак - чувају радна мјеста, доносе модернизацију производње улагањем у нове технологије, обезбјеђују ефикасност и боље управљање капацитетима, те иако се чине мање важним често имају позитиван ефекат и на читаве привредне гране.

2. SWOT анализа металног и електро сектора Републике Српске

SWOT анализа је кључно средство за одређивање компаративних предности привреде земље која промовише глобални поглед на развој, упућује на развојне циљеве и приоритете, те нуди наговјештај будућег развоја. Елементи SWOT-а су снага и слабост унутрашњих фактора, те могућности и пријетње вањских фактора. SWOT анализа за метални и електро сектор Републике Српске захтијева три напомене.

Прво, SWOT анализа се може посматрати на нивоу индустрије, сектора и компанија. Овдје је фокус на нивоу индустрије, уз напомену да процјене за тај ниво могу значајно да одступају од процјене за ниво компанија, с обзиром да у једној индустрији постоје компаније са веома различитим стратешким позиционирањем у односу на факторе вањске (прилике и пријетње) и унутрашње околине (снаге и слабости).

Друго, SWOT анализа може се посматрати у различитим димензијама вањске околине, као што је то, на примјер, димензија домаћег, регионалног, европског или глобалног тржишта, које могу емитовати различите врсте вањских утицаја у смислу прилика и пријетњи. У овој анализи ће те димензије бити интегрисане према доминантном утицају које имају на поједине области у оквиру металног и електро сектора Републике Српске.

Треће, SWOT анализа има своју временску димензију која се односи на неки период у будућности.

SWOT матрица

Интерни фактори Екстерни фактори	СНАГЕ (Strengths)	СЛАБОСТИ (Weaknesses)
ПРИЛИКЕ (Opportunities)	SO стратегија (Max/Max) Максималним снагама максимално искористити настале прилике. (MAX/MAX)	WO стратегија (Min/Max) Минимизирати унутарње слабости максималним кориштењем вањских прилика (MIN/MAX)
ПРИЈЕТЊЕ (Threats)	ST стратегија (Max/Min) Максималним снагама минимизирање пријетњи (MAX/MIN)	WT стратегија (Min/Min) Минимизирати пријетње минимизирањем слабости (MIN/MIN)

За израду SWOT анализе кориштени су подаци из примарних и секундарних извора.

Примарни подаци су прикупљени путем анкетних испитивања 32 предузећа из области металне и електро индустрије Републике Српске. Анкетним испитивањем обухваћена су

предузећа из свих области металне и електро индустрије Републике Српске и са различитих територијалних области Републике Српске. По облику организовања предузећа обухваћено је 25 акционарских друштава и 7 друштава са ограниченом одговорношћу. По структури власништа обухваћено је 26 приватних предузећа (од чега је 16 приватизованих државних предузећа), једно предузеће је у поступку стечаја и 5 предузећа са већинским државним власништвом.

Секундарни подаци су прикупљени од институција које се службено баве прикупљањем података (Републички завод за статистику Републике Српске; Агенција за посредничке, информатичке и финансијске услуге Републике Српске, Привредна комора Републике Српске, Вањскотрговинска комора Босне и Херцеговине и сл.).

2.1. Идентификовање унутрашњих и вањских ограничења сектора и препрека развоја

У циљу оцјене макроекономског окружења за функционисање и развој предузећа анализом је обухваћено пет група ограничења у пословању која долазе из окружења са 57 појавних облика.

За сваки појавни облик анкетираним предузећима дате су три могућности оцјене утицаја на пословање: Прво, одговор који означава врло сложен негативан утицај на пословање предузећа, тако да је неопходна хитна акција на рјешавању проблема. Друго, одговор који појаву верификује као проблем у пословању предузећа, али њен интензитет је подношљив за предузеће и не захтијева хитно реаговање. Треће, одговор који дату појаву третира као неутралну у пословању или као појаву без великог утицаја.

Највећи проблеми у пословању предузећа који долазе из домена општег пословног ограничења су: цијена електричне енергије (за 75% анкетираних предузећа цијена електричне енергије представља важно ограничење), цијене енергената: нафте и нафтних деривата (71,88%), нестабилно финансијско тржиште (62,50%), недовољна страна улагања (59,38) и незаштићеност домаћих производа од јефтиног увоза (59,38 %). Поред наведених ограничења, проблеми у пословању предузећа настају и због неизграђене пословне инфраструктуре и спорог прилагођавања прописа стандардима ЕУ.

Раст цијена енергената и електричне енергије негативно су се одразили на пословање предузећа из металног и електро сектора. Производни процеси предузећа металног сектора су углавном капитално интензивни, и наведени инпути имају значајно учешће у укупним трошковима ових предузећа, те раст цијена ових инпута изазива вишеструке негативне ефекте на пословање. Због наведеног долази до повећања трошкова који даље проузрокују раст цијена финалних производа и немогућност проналаска тржишта и пласирања производа по вишим цијенама.

Са аспекта власти као фактора пословања предузећа највећи проблем представљају компликовани процеси добијања дозвола (56,25%) и високи доприноси на плате запослених (59,38%). Такође, непостојање разумјевања локалних власти за проблеме пословања предузећа представља озбиљно ограничење великом броју предузећа.

Подношљива ограничења у пословању и развоју велики број предузећа налази у неусаглашености у функционисању царина, корупцији и неусаглашености домаћих прописа и прописа ЕУ .

Ипак, за велики број предузећа појаве као што су: мјешање власти у доношење пословних одлука, недовољна примјена законских прописа, компликован процес регистровања предузећа и слично не представљају ограничења у пословању.

Овдје треба нагласити да су стопе пореза и доприноса и других давања по запосленом у Републици Српској најниже у поређењу са земљама региона и земљама Европске уније.

Из домена радне снаге главна ограничења у пословању и развоју предузећа која захтјевају хитне акције су: ниска продуктивност рада (84,38%), ниска мотивација радника (78,13%), неповољна старосна структура запослених (68,75%), недостатак самоиницијативности радника (71,88%), неспремност радника да прихвате нови систем руковођења и управљања (56,25%) и непостојање жеље за напредовање и усавршавање (59,38%).

На основу резултата добијених анализом анкетираних предузећа металног и електро сектора може се закључити да, са аспекта појединих предузећа, радна снага представља ограничавајући фактор пословања и развоја предузећа. Већина анкетираних предузећа недавно је прошла процес статусних промјена из државног у приватно власништво, које резултира промјеном система управљања, руковођења, увођења нових технологија, и производњом нових производа. Неопходан је одређени временски период да би се запослени прилагодили насталим промјенама у предузећима. Све то захтјева додатне обуке, усавршавање, преквалификације и доквалификације радника. Мјере за пружање обуке и повећање продуктивности своде се на образовање кадрова преко разних семинара или допунског система образовања код преузимања нових технологија.

Недоступност и неодговарајућа квалификована структура људских ресурса је проблем који је евидентан у свим индустријским областима, то јест образују се струке које су суфицитарне, док истовремено велики број радних мјеста остаје непопуњен. Будући да се данас не образују специфичне струке, нарочито занати, за очекивати је да их за десет година уопште неће ни бити на тржишту рада, што значи да ће Република Српска, не буде ли дошло до заокрета у образовању морати увозити поједина занимања. Велики проблем у пословању појединих предузећа металне и електро индустрије представља недостатак радника производних занимања (бравари, брусачи, глодачи, стругари, алатничари, машинбравари, електро и аутомеханичари), затим ВСС техничког смјера (машински и електроинжињери).

У истраживању система пословне подршке значајна ограничења за пословање и развој предузећа су: недовољна финансијска средства за подстицај извоза (84,38%), високе каматне стопе на кредит (84,38%) и недовољни програми промовисања извоза (81,25%). Такође, за више од двије трећине анкетираних предузећа озбиљна ограничења у пословању настају због: недовољне подршке развојних агенција и недоступност дугорочних кредита. Ова ограничења захтјевају хитну акцију како би се смањио њихов утицај на пословање и развој предузећа.

Министарство индустрије, енергетике и рударства је у периоду 2006., 2007. и 2008.години додијелило средства за суфинансирање подстицаја извоза за 311 предузећа у укупном износу 10.100.000 КМ. Такође, министарство је у 2005., 2006., 2007. и 2008.години додијелило средства укупне вриједности 1.375.190 КМ за обезбјеђење ISO стандарда и СЕ знака за 199 малих предузећа. Осим наведеног, у циљу давања подршке извозним предузећима подржавају се високопрофитабилни и извозно оријентисани програми, посебно они који запошљавају већи број радника, из средстава остварених приватизацијом кроз Развојни програм Републике Српске,

Такође, велики проблеми у пословању и развоју већине анкетираних предузећа су услиједили због застарјеле технологије, недовољног инвестирања у технологију и проблема проналаска тржишта.

Застарјела технологија- инсталирани производни капацитети (у погледу обима) нису ограничавајући фактор повећања производње, али у погледу квалитета (технолошки ниво), структуре и организационе усклађености су знатно неповољни.

Утицаји вањске околине на пословање предузећа металног и електро сектора могу бити позитивни, са аспекта стварања прилика за раст конкурентности, проналазак нових и већих тржишта и пословних партнера. Са друге стране, утицаји вањске околине на пословање предузећа могу бити и негативни, са ефектима стварања претњи. Исти утицаји из вањске околине у различитим индустријама могу бити различито оцијењени. С обзиром да већина индустријских предузећа пласира своје производе на међународно тржиште директним иступом предузећа, без посредника, односно без повезивања са другим предузећима у производном или продајном ланцу, ова предузећа носе велике ризике приликом пласирања својих производа и углавном су оријентисана на мала тржишта. Пословање ових предузећа у великој мјери подложно је утицају промјене фактора како на домаћем, тако и на међународном тржишту, а најмање флукуације ових фактора могу се негативно одразити на пословање ових предузећа.

СНАГА	СЛАБОСТ
<ul style="list-style-type: none"> - Распољивост релативно јефтине квалификоване радне снаге - Дугогодишња традиција - Најнижа стопа пореза на добит у региону (10%)³ - Национални третман иностраних инвестиција - Преференцијални извозни режими - Законска уређеност финансијског тржишта - Геостратешка позиција: близина тржишта без језичких баријара и познавање навика у земљама бивше Југославије - Близина тржишта Европске уније 	<ul style="list-style-type: none"> - Постојећа привредна структура - Неискориштеност постојећих производних капацитета - Застарјела технологија - Слаба повезаност универзитета и развојно истраживачких институција са привредом - Ниске домаће инвестиције - Губитак тржишта - Висока дуговања - Недостатак обртног капитала - Недостатак квалификоване и стручне радне снаге
ПРИЛИКЕ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> - Економска интеграција Републике Српске у привреду Европе - Успјешно окончање процеса приватизације - Везивање у кластере, 	<ul style="list-style-type: none"> - Раст конкуренције земаља из окружења - Недостатак мотива за стране инвестиције у индустрију РС - Интерес страних инвеститора за куповину тржишта Републике Српске, а не

³ Нпр. стопа пореза на добит у Федерацији БиХ је 30%, Словенији 25%, просјек у ЕУ је 31%

<ul style="list-style-type: none"> - Кориштење искуства држава у окружењу - Промовисање и увођење нове технологије у постојећа и нова предузећа - Коришћење иновационих потенцијала за трансфер знања и технологије (пословни центри, инкубатори, научно технолошки паркови) - Успостављање сарадње и кооперације постојећих институција и развијање нових за подршку развоју - Успостављање веза између привредних субјеката и образовних институција - Промовисање привреде РС и програми привлачења домаћих и страних инвеститора - Бржа валоризација неискориштених капацитета путем већег прилива СДИ 	<p>производних капацитета</p> <ul style="list-style-type: none"> - Несразмјерно ниске инвестиције у производне дјелатности у односу на трговину што имплицира малу стопу додатне вриједности - Потешкоће у усвајању међународних техничких стандарда за домаће произвођаче - Долазак мултинационалних компанија - Висока друштвена и социјална давања која оптерећују развој - Глобално финансијско тржиште
---	--

3. Конкурентност металног и електро сектора

Да би привреда Републике Српске била конкурентна све захтјевнијем свјетском и европском тржишту поставља се захтјев да наши производи буду јефтинији и при томе задовоље све тржишне стандарде који се пред њих постављају. Амбијент пословања у РС мора бити прилагођен оном који влада у земљама окружења и оним заштитним и подстицајним мјерама које су присутне на тржиштима регије. Промјеном пословног амбијента мора се стварати повољна производна и тржишна клима која ће наш производ и произвођаче приближити интересима иностраног тржишта и на тај начин отворити пут за пласман наших роба и услуга.

Искуства у протеклих десетак година показују да се већина наших предузећа на иностраном тржишту за веће послове може појавити само организовано и удружени у неке пословне облике, као што су конзорцији, кластери и сл.

Конкурентност металног и електро сектора Републике Српске највећим дијелом овиси о начину на који су предузећа своје стратегије и пословне активности оптимизирале у два међусобно повезана пословна амбијента: домаћи пословни амбијент и међународни пословни амбијент. У домаћем пословном амбијенту (тржиште Босне и Херцеговине), због ограничености тржишта и проблема у проналаску пословних партнера (купаца готових производа и добављача сировина и репроматеријала) већина предузећа настоји своју пословну стратегију усмјерити ка међународном тржишту. Ограничења тржишта су углавном квантитативне (величина тржишта, на примјер) и квалитативне природе (врсте конкуренције на циљним тржиштима) и различито погађају поједина предузећа, у зависности о томе у којој мјери имају изражену међународну

тржишну оријентацију. Наиме, пословање предузећа која су углавном извозно оријентисана у великој мјери зависи од међународног пословног амбијента и конкурентности која се формира на свјетској разини, док предузећа која су углавном оријентисала своје пословање на домаћа тржишта имају веће могућности да конкурентност црпе из домаћег пословног амбијента. У условима отворене привреде и процеса регионализације и глобализације ова правила се релативизирају, па и домаће оријентиране компаније могу имати значајну оријентацију на изворе конкурентности које им пружа међународна база бизниса (осигурање технолошког развоја, трендови међународне конкуренције и слично)⁴.

Конкурентност предузећа металног и електро сектора Републике Српске зависи од развијености пословне околине. Прилагођавајући се пословној околини, предузећа металног и електро сектора треба да развијају своје конкурентске стратегије и у зависности од тога формирају специфичне изворе конкурентских предности. Нека предузећа своју стратегију базирају на транснационализацији производње, конкуришући и у глобалној конкуренцији путем иновација. У пословној околини предузећа уочавају прилике које им пружају глобалне промјене и настоје да их претворе у конкурентске предности. Домаћа база конкурентности одређене земље састоји се од четири саставна елемента (услови фактора, услови тражње, повезане индустрије и индустрије за подршку и контекст за стратегије и ривалство фирми) и два додатна елемента, која чине шансе у окружењу и улога влада. Ови елементи представљају средство за креирање локалних кластера који обухватају одређене индустрије и састоје се од веза које чине специфични ресурси, специфична тражња, специфичним потребама прилагођене повезане индустрије и индустрије за подршку и контекст за стратегије и ривалство фирми. У неким ситуацијама, посебно код међународно оријентисаних фирми, кластери могу објашњавати зашто индустрије из неких земаља постају конкурентније.

Због ограничености домаћег тржишта, предузећа своју конкурентност граде повезивањем са предузећима са других тржишта и других земаља. На примјер, у области електроопреме, односно далеководна предузећа металног и електро сектора Републике Српске се углавном удружују са предузећима из земаља у развоју. Пословна околина предузећа металног и електро сектора представља оквир у коме се гради конкурентност појединих индустрија, у којој нарочито долазе до изражаја фактори специфични за поједине секторе. Тај методолошки оквир састоји се у процени утицаја домаће и међународне базе конкурентности на конкурентност појединих предузећа. Однос утицаја домаће и међународне базе конкурентности металног и електро сектора зависи од производно-тржишних карактеристика појединих типова производње и производа, у зависности од тога у којем су обиму и на какав начин интернационализовани поједини производни процеси у оквиру металног и електро сектора. Тако, на примјер, због знатно вишег степена глобализације аутомобилске индустрије, утицај међународне базе конкурентности биће много већи него код металног сектора усмјереног на грађевинарство.

На конкурентност металног и електро сектора преко домаће базе конкурентности утичу следећи фактори:

- физичка инфраструктура (развијеност жељезница, лука, путева, аеродрома, пошта, телекомуникација ...);
- административна инфраструктура;
- технолошка инфраструктура са елементима квалитета научноистраживачких институција, истраживачке сарадње привреде, универзитета;
- тржиште капитала са факторима приступа кредитима, потенцијала банака;

⁴ „Развој извозних потенцијала и конкурентности металног сектора Босне и Херцеговине“ Економски институт Сарајево, јуни 2006. год

Услови тражње металног и електро сектора и њихова зависност о домаћој, односно међународној бази бизниса

Услови тражње из домаћег се све више преносе на међународну конкурентност металног сектора РС. Тај се процес налази под утицајем фактора глобализације и регионализације тржишта, којима се отклањају царинске и технолошке баријере за грађење конкурентности на тржиштима ван РС и БиХ.

Наглашена међународна димензија услова тражње омогућава да се конкурентност металног и електро сектора РС изграђује на нивоу далеко већем од оног који би дозвољавао домаћи оквир услова тражње. Та разина подразумева већи обим аутпута, већу продуктивност, већу тржишну присутност и већу способност адаптирања на тржишне прилике које стварају глобално и регионално тржиште. У будућности, тржишна оријентација металног и електро сектора РС ће све више бити окренута приликама које пружају глобално и регионално тржиште. Ту оријентацију ће моћи спроводити компаније са растућим удјелом страног директног инвестирања, које имају способност интегрисања глобалних тржишних прилика.

Повезане и индустрије за подршку металног и електро сектора и њихова зависност о домаћој, односно међународној бази бизниса

Ограниченост домаће базе конкурентности, као што је случај са металним и електро сектором РС, може се ефикасно доградити међународном базом конкурентности у оквиру транснационалних компанија (ТНК) и процеса интернационализације ланца вриједности којем оне управљају на локацијама различитих земаља, односно у оквиру мултибазе тих компанија. Тако долазимо до закључка да значај базе конкурентности код елемената повезаних и индустрија за подршку у великој мјери овиси о томе да ли су те индустрије развијене у оквиру ланца вриједности ТНК, или их треба развијати у оквиру одређене домаће базе конкурентности.

Значај домаће или међународне базе бизниса у будућности зависити ће од интензитета металног и електро сектора и успјешности освајања нових производњи и сервиса за његове потребе. Овдје нарочито долази до изражаја развој малих и средњих предузећа, који би се са водећим компанијама металног и електро сектора удружиле у кластере и тако допринеле развоју како домаће, тако и међународне базе бизниса.

3.1. Модел укључивања компанија металног и електро сектора на међународно тржиште

Компаније металног и електро сектора Републике Српске се укључују у међународно тржиште у оквиру више модела. Први модел односи се на пословање у оквиру мреже које воде произвођачи и највише је присутан код аутомобилске индустрије. Други модел је карактеристичан за трговачке компаније, а трећи представља директан иступ домаћих компанија на међународно тржиште.

Пословање у оквиру мрежа које воде произвођачи значајно је за оне компаније које су увезане у глобалну аутомобилску индустрију и чине дијелове транснационалних компанија. Овај начин уласка на тржиште је доста ограничен због ограничености обима страних директних инвестиција које га подржавају.

Други модел воде компаније које организују пословни систем у којем је осигурана производња за одређена тржишта, на примјер, тржишта резервних дијелова за аутомобиле, тржишта машина и слично. У овом моделу скоро да не учествују домаће компаније металног сектора. Извјесна сличност постоји за случај пласмана глинице преко фирме „Балкал“, која тргује производима Фабрике глинице „Бирач“ а.д. Зворник.

Трећи модел своди се на директан иступ локалних произвођача на међународно тржиште. Велики дио компанија металног и електро сектора Републике Српске примјењује овај модел пласирања својих производа на међународно тржиште. Међутим, због недовољне технолошке развијености, дизајна производа и цјеловите маркетинг стратегије, већина компанија не испуњава услове неопходне за обезбјеђивање конкурентности на међународном тржишту. Такве компаније, у свом пословању носе велике ризике и углавном пласирају производе на ужа тржишта, тржишта појединих земаља, као на примјер предузеће „Swisslion- Индустрија алата“ а.д. Требиње. Перспектива развоја компанија металног и електро сектора Републике Српске је одређена за први или други модел, односно удруживање и формирање кластера у коме ће више мањих компанија бити хоризонтално и вертикално повезано у кластере.

3.2. Унапређење конкурентности извоза

Укупна конкурентност привреде и даље је прилично ниска у односу на остатак свијета (БиХ је рангирана као 107. од 134 земље у студији коју је спровео Свјетски економски форум). Унапређење конкурентности извоза често је фокусирано на широко постављене интервенције везане за политике, као што су регулаторне реформе и унапређења у инфраструктури за цјелокупну привреду. Истраживања су међутим показала да селективне интервенције усмјерене на појединачне фирме, активности или географске области такође могу да доведу до убрзања раста. Енклаве или зоне за процесуирање извоза су примјер таквих селективних интервенција и представљају начин за унапређење успјешности извоза у земљама које имају исподпросјечну инвестицијску климу. Друге селективне интервенције укључују кредитирање извоза, подршку за активности везане за промоцију трговине и унапређење доступности кредита.

Усвајање европских регионалних стандарда би требало да помогне домаћим предузећима да понуде производе који су компатибилни са потражњом на европским тржиштима. Међутим, мали број стандарда је преведено на наш језик. Штавише, значајан број застарјелих југословенских техничких регулатива и даље је на снази. Ово доводи до повећања трошкова производње за извознике, јер исти морају да испуњавају различите стандарде за домаће и стране тржиште.

4. Подстицај развоја индустријских кластера, индустријских паркова и зона

Последње деценије, концепт кластера је постао централна идеја конкурентности и економског развоја. Подстицање повезивања предузећа у кластере је ефикасни инструмент за јачање конкурентности предузећа, њихово оспособљавање да производе робе и услуге вишег степена прераде којима ће се стварати богатство на домаћем и међународном тржишту.

У привреди Републике Српске нема правих кластера. Наслеђени су неки облици који имају неке одлике кластера, али им недостају неки од битних елемената (на пример такозване „репро целине” или вертикално интегрисани производно-прометни системи). У индустријским зонама око неких градова груписале су се поједине индустрије (Приједор), развиле заједничку инфраструктуру и на тај начин снизиле трошкове, привукле и омогућиле насељавање већег броја запослених у околини и утицале на отварање специјализованих образовних институција. Међутим, није постојало дијелење знања и средстава у иновативном процесу, као једна од кључних предности кластера. Пропадањем многих великих предузећа, ове индустријске зоне више нису покретачи економског развоја.

Досадашња искуства указују на следеће проблеме и препреке за развој кластера. То је, прије свега, неповјерење и несарадња међу предузећима, као и недостатак духа међусобног такмичења. И даље су присутне бројне препреке за развој предузетништва, нарочито недостатак слободног капитала и мали обим СДИ. Неусклађеност других микроекономских политика (политика образовања, СДИ, политика иновација), такође, представљају препреку. Затим, опште знање о кластерима је недовољно и недостају стручњаци за развој концепта.

С обзиром на степен развијености кластери у Босни и Херцеговини можемо посматрати као: кластери који су основани и који су отпочели са радом (кластер аутомобилске индустрије и кластер производње намјештаја “авениа”), кластери у оснивању и који требају отпочети са радом (кластер дрвопрераде и шумарства и кластер туризма и производње здраве хране) и кластери у фази разматрања -идеја о оснивању (кластер металопрерађивачке индустрије и кластер алатне индустрије).

У области металне и електро индустрије на нивоу Босне и Херцеговине једино егзистира кластер аутомобилске индустрије, преко кога послује већи број предузећа са подручја Федерације Босне и Херцеговине и Републике Српске. Од краја рата у бившој Југославији пратећа аутомобилска индустрија се у Босни и Херцеговини развијала врло динамично. Ослонац аутомобилског сектора у данашњој Босни и Херцеговини су металопрерада (прецизно стругање, глодање, техника деформацијом), израда алата, прерада пластичних маса, аутоелектрика као и текстилна индустрија за аутоиндустрију. При томе, металопрерада биљежи највећу извозну квоту (готово 40% производа иде у извоз). У области аутоелектрике, прије свега треба истакнути предузећа „Чајавец“ Фабрика сигналних уређаја а.д. Лакташи (произвођач сигналних уређаја, релеја за жмигавце и електричних шалтера). Поред овога, у Босни Херцеговини се налази велики број произвођача разних дијелова за аутоиндустрију. Ту спадају произвођачи кочионих система, спојница, мотора и мјењача, управљачких система, алуминијских фелуга, погонских осовина, акумулатора, пумпи, као и различитих малих дијелова, као што су опруге, вијци, цријева и спојни елементи од метала, гуме и пластике.

Аутомобилски кластер Босне и Херцеговине чине 25 предузећа са цијела територије Босне и Херцеговине, од чега су из Републике Српске 7 предузећа и то: ФАМОС Коран а.д. Пале (ремонт дизел мотора, ремонт мјењача, дијелови за моторе), ФАП Аутодијелови, Рудо (резервоари горива, зрака и уља, испушни системи), Чајавец ФСУ а.д. Лакташи (електромеханилице, сигналне компоненте), ФУСОЛ, Невесиње (управљачки механизам системом озубљена летва за путничка возила), Панафлекс а.д. Бијељина (флексибилне цијеви), Стандард а.д. Градишка (електрични прекидачи, контролне свјетиљке), ТПР а.д. Рогатица (Филтери за зрак, уље и гориво).

Привредне активности које се одвијају у оквиру пословне зоне обично одређују карактер односно тип зоне, која је извана препознатљива већ по имену односно, кориштеном термину. Чињеница је, наиме, да је познато више различитих израза за „зоне“, а најчешће су кориштени сљедећи: обртничка зона, индустријска зона, предузетничко обртничка зона, технолошка зона, технолошки паркови, центри за трансфер технологије, предузетнички инкубатори, технолошки центри...итд.

Набројане зоне се могу по величини и намјени разврстати у три групе, и то у:

- Специјализоване зоне у које спадају технолошки центри, паркови, инкубатори, центри за трансфер технологије и зоне специјализоване за одређене дјелатности;
- Индустријске зоне, гдје спадају подручја с великом концентрацијом индустрије, у којима превладавају велика предузећа;
- Предузетничко обртничке зоне, гдје спадају подручја с великом концентрацијом посебно малих предузећа и предузетника.

Пословање пословних зона произилази из концепта да је простор данас кључни фактор будућег привредног развоја поједине државе. То је, наиме, добро које је у свакој држави ограничено и на одговарајући начин заштићено законом.

У индустријским парковима се обављају производне и услужне активности, а технолошки паркови су усмерени на комерцијализацију научно-истраживачког рада и иновација и одликују се интензивним везама предузећа, универзитета и научних института.

Оснивање индустријских и технолошких паркова представља један од значајнијих инструмената за брже отпочињање активности предузећа, привлачење СДИ, унапређење инфраструктуре и постојеће технологије, комерцијализацију иновација, као и уравнотеженији регионални развој земље. У том смислу неопходно је у што краћем року обезбедити функционисање индустријских и технолошких паркова у Републици Српској. Успостављање паркова захтјева сарадњу и партнерски однос више актера, а то су: државна власт, локалне самоуправе, предузећа оператера (управитеља) парка и предузећа корисника (станара) парка. У овом правцу Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа, у периоду 2006-2007. година, у току израде Просторног плана Републике Српске до 2015. године, је иницирала давање значаја развоју зона и идентификацији локација за њихово формирање. Предложене су такозване *greenfield* (изградња од почетка) и *brownfield* (изградња са већ постојећим објектима и инфраструктуром) зоне. Такође, Републичка агенција је у сарадњи са Урбанистичким заводом РС припремила и предложила пројекат Израда регистра производно-пословних зона.

У посљедњих неколико година у Републици Српској је већ доста учињено на припреми и реализацији изградње зона. Највећи напредак учиниле су следеће општине: Лакташи, Србац, Приједор, Нови Град, Градишка, Источна Илиџа, Билећа, Шамац, Петрово, Бијељина, Бања Лука, Козарска Дубица и Мркоњић Град. Посебно треба нагласити да у Републици Српској расположивог простора за изградњу зона има више него довољно, јер према податку из

Просторног плана РС грађевинско земљиште покрива само 0,8 % актуелне површине РС (заједно урбана подручја и индустријске зоне).

5. Утицај индустрије на животну средину

Индустријска производња доприноси загађењу животне средине из више разлога, од којих се издвајају следећи: технолошки процеси су застарјели, мало се користе секундарне сировине, енергетска ефикасност је ниска, постоји велика количина затеченог и незбринутог отпада, а нарочито опасног отпада, технолошка дисциплина је слаба, не постоје стимулативне мјере које би резултовале мањим загађењем, велика је количина отпада по јединици производа и не поступа се на одговарајући начин са индустријским отпадом.

Непостојање рециклирања и кориштења алтернативне енергије из отпада представља велики економски губитак на свим нивоима. Не постоји стратегија за рециклирање-имплементира се тек неколико изолираних пилот пројеката за рециклирање који нису били ефикасни по питању изградње свијести. Отпадни гасови се не пречишћавају или је ниска ефикасност постојећих уређаја за пречишћавање, те нема подстицајних мјера за смањење емисије. Велика количина отпадних вода из индустријских постројења, које садрже органске и опасне супстанце испуштају се, уз тек неколико изнимки, у најближе ријечне токове уз мало или нимало пречишћавање.

Нерјешен проблем насљеђивања одговорности за штету причињену животној средини представља значајан ризик за озбиљне инвеститоре, што може резултовати њиховом незаинтересованошћу за улагања.

Једна од активности која се односи на све секторе и дјелатности индустрије, јесте увођење чистије производње, у складу с међународно признатим инструментима: IPPC, ВАТ, ВЕР, ВАТНЕЕС, ЕИА и LCA. Та активност је у тијесној вези са ефикаснијим коришћењем производних фактора, смањењем енергетске интензивности и интензивности употребе материјала, развојем и примјеном система за управљање индустријским отпадом, а посебно опасним отпадом. С тим у вези, неопходно је успостављање ефикасног система финансирања и подстицања привреде за увођење чистије производње и система управљања животном средином (EMS).

Кроз остваривање циљева увођења чистијих технологија побољшава се конкурентност привреде, подстиче развој „економије знања“, те подиже укупно благостање нације. Развој чистијих технологија, повећање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије, свакако ће утицати на смањење загађења животне средине. Такође, будућа имплементација политике заштите околине није могућа без интегрисања еколошких питања у секторске политике.

СЕКТОРСКА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ДРВНЕ ИНДУСТРИЈЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2009-2013.ГОДИНА

Шумски комплекс је одувijek представљао национално богатство и један од основних потенцијала садашњег и будућег привредног развоја Републике Српске.

Област шумарства и дрвне индустрије чине веома значајну репроцјелину и представљају један од највећих потенцијала привреде и економије Републике Српске. Уставом Републике Српске и Законом о шумама утврђено је да су шуме и шумска земљишта због својих опште корисних функција и привредног значаја, добро од општег интереса и да уживају посебну бригу и заштиту државе.

Капацитети дрвне индустрије лоцирани су на ширем подручју Републике, то је битно са становишта стварања услова за веће и равномјерније запошљавање, као и задржавање становништва у појединим регијама. За предузећа из ове области, може се рећи да су равномјерно распоређена на простору Републике Српске.

Дрвна индустрија има посебан и стратешки значај за Републику Српску. Има важну улогу у стварању друштвеног производа, запошљавања и спољној трговини.

Развој дрвне индустрије се заснива на кориштењу домаћих природних ресурса и извозно је оријентисана. Спада у ријетке гране привреде, које остварују суфицит у робној размјени са свијетом.

Предмет и сврха стратегије је анализа стања у сектору дрвне индустрије, као и ограничавајућих фактора, те предлагање мјера и активности, које ће подстицати привредне субјекте из области дрвне индустрије да инвестирају у виши степен прераде дрвета, повећање броја запослених и извоза производа веће додане вриједности.

На тој основи постављене су претпоставке (дефинисање финалног производа, тржиште, маркетинг, дизајн, развој производа, *brand*, квалитет, кадрови, систем образовања и организација сектора), те систем мјера и активности (односи са шумарством, цијена енергената, еколошке мјере, функционисање инвестиционох фондова, законска регулатива) за подстицање извоза конкурентних финалних производа.

У дрвопрерађивачкој индустрији потребно је промјенити структуру сектора (однос примарне и финалне производње), као и структуру извоза и увоза. Из тих разлога неопходан је подстицај одређеним циљаним мјерама и активностима и на тај начин омогућити промјену структуре у корист извоза и структуру прераде дрвета у корист финалних производа што веће додане вриједности.

Реиндустријализација у својој основној идеји треба ријешити структурни несклад и осигурати нови степен раста и развоја кроз извоз и конкурентност производа.

Треба имати у виду да развитак модерних технологија у дрвопрерађивачкој индустрији, промјене у финансијском сектору, свеобухватна глобализација, као и друге фундаменталне промјене, чији ће се промјене и даље убрзавати у наредним годинама, проширују оквире за формирање развојне стратегије. Зато су данас претпоставке и подлоге стратегије развоја битно другачије него што су биле прије неколико година.

1. Анализа стања сектора

Сектор дрвне индустрије заузима значајно мјесто у привреди Републике Српске. Област шумарства и дрвне индустрије чине значајну репроцјелину и представља један од највећих потенцијала привреде – економије Републике Српске. Дрвна индустрија свој развој заснива на кориштењу природних ресурса (домаћа сировина) и извозно је орјентисана.

Залихе свеукупне дрвене масе износе 183.013.000 м³, од чега 35% четинара, а 65% лишћара. Годишњи запремински прираст свеукупне дрвене масе је 5.270.400 м³. Годишњи обим сјеча-етата свеукупне дрвене масе износи 3.470.370 м³ или 66% од годишњег запреминског прираста свеукупне дрвене масе.

Капацитети дрвне индустрије лоцирани су на ширем подручју Републике Српске, готово да нема града у којем нема инсталисаних дрво-прерађивачких капацитета.

Укупни инсталисани капацитет у Републици Српској је око 2.381.000 м³/годишње. Годишњи етат ЈПШ "Шуме Републике Српске" износи 1.000.000. м³ пиланских трупаца, из чега је видљиво да су инсталисани капацитети око 2,3 пута већи од сјечивог етата. Оваква неусклађеност сировинских и производних капацитета представља посебан проблем на коме се треба приоритетно радити.

Оволики капацитети су посљедица превеликог броја подигнутих пилана у ратном и поратном периоду. Постојећи број пилана не може опстати. Опстанак у послу, зависиће прије свега од менаџмента предузећа и прилагођавања истих, новој индустријској политици сектора.

У последњих десет година дошло је до великих промјена на европском и свјетском тржишту и до појаве нових учесника. Неопходно је извршити припреме за отварање нових тржишта и успостављање сарадње између предузећа, организовати заједничке наступе на сајмовима, радити на стварању препознатљиве марке, разрадити програм супституције увозних сировина и репроматеријала итд.

У утврђивању стратегије и ревитализације дрвне индустрије важну улогу имају следеће карактеристике:

- Кориштење домаће сировине, самообновљиве и и просторно расположиве на већем дијелу Републике Српске;
- Традиција у преради дрвета дуга преко 150 година;
- Трајна извозна усмјереност;
- Дугорочна тенденција пораста потражње производа свих фаза прераде дрвета;
- Могућност високог степена запошљавања у малим мјестима, гдје је то често и једини извор прихода становника;
- Релативно еколошки прихватљива дјелатност.

Несумњиво је да су до сада остварени резултати у сектору дрвне индустрије добрим дијелом посљедица наведених карактеристика. Отуда и потреба за подстицањем њезиних конкурентских и извозних способности, у будућности, орјентисаних на финалну производњу.

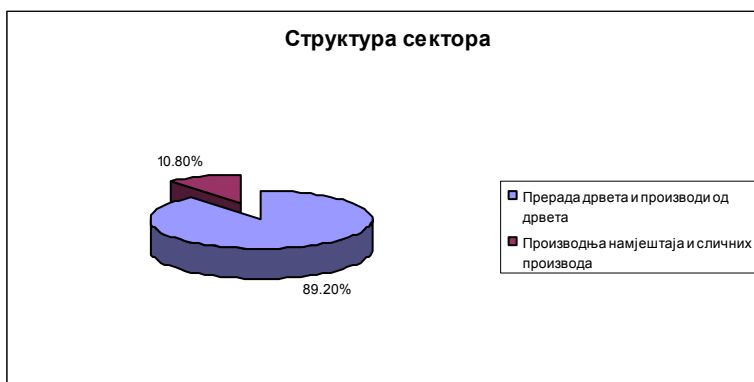
1.1. Структура сектора (учешће у укупној БДВ; број запослених; степен кориштења капацитета)

Сектор дрвне индустрије, у Републици Српској, обиљежен је капацитетима за примарну прераду дрвета. Састоји се из значајног броја пилања са малим капацитетима, минималним техничко-технолошким условима рада, без парнионичких и сушарских капацитета, незаокружене обраде сировине. Погони прераде дрвета су претежно лоцирани у подручјима са сировинским ресурсима.

Под дрвном индустријом подразумевају се дјелатности класификоване према службеној класификацији у двије основне области:

- Прерада дрвета и производи од дрвета (DD-20);
- Производња намјештаја и остала прерађивачка индустрија (DN - 36);

Према податцима АПИФ-а, финансијске извјештаје за 2007. годину доставило је укупно 556 предузећа из сектора дрвне индустрије. Из области прерада дрвета и производи од дрвета и плуте има 496 предузећа, а 60 предузећа се баве производњом намјештаја и сличних производа.

Извор: АПИФ

Из приказаног дијаграма видљиво је, да у сектору дрвне индустрије, област прерада дрвета и производи од дрвета има учешћа 89.2%, а производња намјештаја и сличних производа свега 10.8%. Наведени подаци указују на потребу промјене структуре сектора у корист финалних производа што веће додане вриједности.

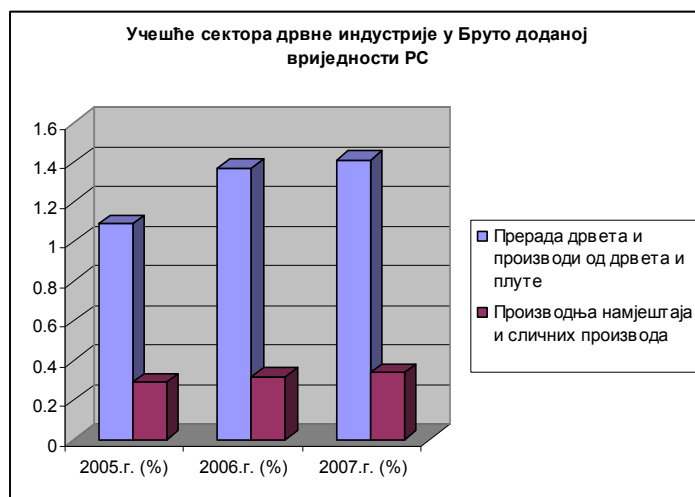
1.1.1. Учешће сектора дрвне индустрије у БДВ-и

Дрвна индустрија заузима значајно мјесто у привреди Републике Српске. Учешће сектора дрвне индустрије у укупној индустрији у 2007. години је 20.39%. Од почетка транзиције дрвна индустрија, као и укупна прерађивачка индустрија биљежи тренд раста удјела у БДВ-и.

Табела бр. 3.1: Учешће сектора дрвне индустрије у БДВ-и на нивоу цијеле економије

ОБЛАСТ	2005. год. (%)	2006. год. (%)	2007. год. (%)
Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	1.09	1.37	1.41
Производња намјештаја и сличних производа	0.29	0.32	0.34
Укупно	1.38	1.69	1.75

Извор: Републички завод за статистику РС

И поред значајних помака у дрвној индустрије, још увијек није у реалном изразу достигла ниво производње из краја осамдесетих година 20. вијека.

Због застарјеле и нископродуктивне производње, непопуњености капацитета, те неразвијене производње виших фаза прераде, укупно учешће индустријске прераде дрвета у односу на потенцијал сировине веома је низак.

Према подацима АПИФ-а укупни приходи у области дрвне индустрије у 2007. години износе 451.292.596 КМ, што је за 18.71% више у односу на 2006. годину. Укупни расходи у 2007. години износе 463.133.289 КМ, а то је за 21.9 % више у односу на 2006.годину. Добит у овој области у 2007. години износи 24.558.969 КМ, што је у поређењу са 2006. годином више за 219 %. Губитак је виши за 82.2 % у односу на 2006. годину и износи 37.815.893 КМ.

1.1.2. Индекс раста производње

У сљедећим табелама приказано је кретање индекса индустријске производње у областима дрвне индустрије за период од 2005. - 2008. године.

Табела бр.3.2: Индекс раста индустријске производње

ОБЛАСТ	2005. год	2006. год	2007. год	2008. год.
Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	87.1	291.6	91.3	91.8
Производња намјештаја и сличних производа	158.2	125.3	174.0	131,2

Извор: Републички завод за статистику РС

Базни 2005. година

ОБЛАСТ	2005. год	2006. год	2007. год	2008. год.
Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	100	291.6	266.23	244.40
Производња намјештаја и сличних производа	100	125.3	218.02	286.04

1. Прерада дрвета и производа од дрвета и плуте

У периоду од 2005. године до 2008. године укупна производња је расла по просјечној годишњој стопи од 144.4%. Такав просјечан раст условљен је повећањем производње за 191.6% у 2006. години у односу на 2005. годину. У 2007. години дошло до пада производње за 8.7% у односу на 2006. годину, такође у 2008. години забиљежен је пад производње за 8.2% у односу на 2007. годину.

3. Производња намјештаја и сличних производа

Укупна производња у 2008. години порасла је за 31.2% у односу на 2007. годину, а у 2007. години порасла је за 74% у односу на 2006. годину, док је у 2006. години забиљежен раст производње за 25.3% у односу на 2005. годину. У периоду од 2005. године до 2008. године остварен је просјечан раст производње од 186,04%.

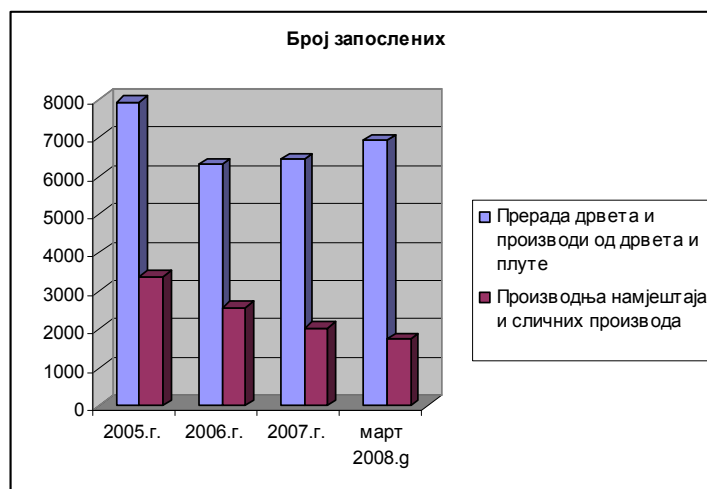
1.1.3. Тренд броја запослених у сектору дрвне индустрије

Према подацима Републичког завода за статистику, у марту 2008. године, број запослених радника у сектору дрвне индустрије је 8.667. Највећи број радника је запослен у предузећима из области прерада дрвета и производи од дрвета и плуте 79.9%. Више од 60% привредних субјеката запошљава до 10 радника, што говори да је велики дио производње у микро привредним субјектима.

Табела б. 3.3: Запослени у дрвној индустрији у периоду 2005.-2008. година

	ОБЛАСТ	2005	2006	2007	2008 март
1	Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	7932	6294	6432	6925
2	Производња намјештаја и сличних производа	3367	2567	2035	1742
	Укупно	11299	8.861	8.467	8.667

Извор: Републички завод за статистику РС

Извор: Републички завод за статистику РС

На основу приказаних података може се уочити пад броја запослених у 2006. и 2007. години у дрвној индустрији. На пад броја запослених утицали су бројни фактори. У 2005. години у неким предузећима, још увијек су се налазили на евиденцији радници који су се после завршетка рата водили као „радници на чекању“. Стечајни поступци који су спроведени у 2005. и 2006. години и приватизација предузећа, у дрвне индустрије, значајно су утицали на број запослених у овој области. У 2008. години укупан број запослених радника је у благом порасту у односу на 2007. годину. Области производња намјештаја и сличних материјала има тренд пада броја запослених. У 2005. години било је запослено 3367 радника у области производња намјештаја, а у марту 2008. години 1742 радника, што је за 48.26% мање у односу на 2005. годину.

Табела бр. 3.4: Просјечне нето плате у периоду 2005-2008. г. у дрвној индустрији (у КМ)

Бр.	ОБЛАСТ	2005	2006	2007	2008 I-VI
1	Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	227	238	284	381
2	Производња намјештаја и сличних производа	269	288	334	471

Извор: Републички завод за статистику РС

Просјечне плате у дрвној индустрији имају тренд раста, али су знатно ниже у односу на просјечну плату у Републици Српској. У најнеповољнијем положају је област прерада дрвета и производи од дрвета, гдје су и најмање просјечне плате, што има великог утицаја на мотивацију и продуктивност радника.

1.1.4. Степен искориштења капацитета

На основуведеног анкетања великог броја предузећа може се видјети, да је проценат искориштености капацитета у порасту за посматрани период од 2005. до 2007. године. Веома мали број предузећа има искориштеност капацитета преко 80%. Половина од укупног броја предузећа у којима је проведена анкета има нове универзалне машине за рад, а 5 % анкетираних има застерјелу и углавном неисправну опрему, 45% су предузећа која процес производње обавља са застарјелом, али исправном опремом.

Један од разлога оваквог искориштења капацитета је проналазак тржишта, недовољно снабдијавање са сировином, недовољан број стручне радне снаге, као и застарјела опрема и технологија у великом броју предузећа. Предузећа из дрвопрерађивачког сектора користе опрему која је различитог поријекла и различитог је степена старости и искориштености.

Дрвопрерађивачка предузећа у Републици Српској заостају у погледу кориштења савремених производних технологија за европским и свјетским фирмама из ове бранше. Само поједина предузећа, на одређен начин, држе прикључак са савременим трендовима у развоју производних технологија и њиховом кориштењу.

На основу презентованих резултата истраживања уочљиво је да у узорку преовладавају универзалне машине, док је ниво присутности машина са компјутерским управљањем далеко испод потребног да би дрвопрерађивачки сектор достигао свјетску конкурентност.

1.2. Профил сектора (структура предузећа по власништву; по величини- капацитету; по броју запослених)

1.2.1. Структура предузећа по власништву

Према податцима АПИФА за 2007. годину у дрвној индустрији има укупно 556 предузећа. Тренутно стање структуре предузећа по власништву:

- Три предузећа су 100% у власништву Републике Српске (Влада РС купила предузећа у поступку лицитације),
- Двадесет предузећа има комбиновану власничку структуру – акционарска друштва,
- У поступку стечаја је осам предузећа, од тога су три "стратешка" предузећа,
- Остала предузећа су друштва са ограниченом одговорношћу - приватно власништво.

Већина предузећа је препознатљива по програмима ниске сјеновне вриједности (пилански сортименти – примарна прерада дрвета) и запошљавају мали број радника.

Мали број предузећа је комбинатског типа, што значи, да у својим производним програмима имају примарну, полуфиналну и финалну производњу. Ова предузећа су препознатљива по програмима високе цјеновне вриједности и већим бројем запослених радника.

1.2.2. Структура предузећа по величини – капацитету, броју запослених

На основу података добијених од АПИФ-а за 2007. годину може се видјети, да је од укупно 556 предузећа у дрвној индустрији више од 60% микро предузећа тј. оних који запошљавају до десет радника, а великих предузећа је свега 0.54%, они имају преко 250 радника. Предузећа која запошљавају од 50 до 250 радника је 30,76%, те је у овој категорији већина индустријске производње. Овакав однос предузећа по величини указује на постојање уситњене и нископродуктивне индустријске структуре сектора.

Табела бр. 3.5: Број предузећа по величини и по областима у 2007. години

	ОБЛАСТ	Микро предузећа	Мала предузећа	Средња предузећа	Велика предузећа
1	Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	302	160	32	2
2	Производња намјештаја и сличних производа	38	11	10	1
	Укупно	340	171	42	3

Извор: АПИФ

Посматрајући 2006. и 2007. годину није се значајније мијењала структура предузећа по величини, само пет предузећа је напредовало из малих у средња и једно из микро у мало предузеће.

1.3. Анализа тржишта и конкуренције сектора

Политичка нестабилност и висок степен политичких и економских ризика везаних за ратна збивања на нашем подручју, имали су за последицу знатно заостајање у кључним елементима конкурентности у односу на остале земље у транзицији, а поготово развијене земље.

Током рата капацитети дрвопрерађивачког сектора су у великој мјери девастирани. Поред материјалних штета, овај сектор је у пословном смислу изгубио тржишну позицију и технолошку актуелност.

Садашње стање у дрвној индустрији обиљежава низак квалитет производње, висока производна цијена и лош дизајн. Квалитет и дизајн представљају један од главних елемената повећања конкурентности. Повећање конкурентности подразумијева улагање у развој нових производа, стварање препознатљивог дизајна и властитих брендова, те усвајање нових технологија. На свјетском тржишту данас су значајни нецјеновни фактори конкурентности, међу којима значајно мјесто припада квалитету производа.

Да би дрвна индустрија била конкурентна све захтјевнијем европском и свјетском тржишту, поставља се питање, како наши производи могу бити јефтинији и при томе задовољити све тржишне стандарде. Амбијент пословања, у Републици Српској, мора бити прилагођен оном који влада у земљама окружења. Промјеном пословног амбијента мора се стварати производња и тржишна клима, која ће наш производ и наше произвођаче приближити интересима иностраног тржишта и на тај начин отворати пут за пласман наших роба и услуга. Произвођач који хоће да се нађе на иностраном тржишту мора имати препознатљив производ са аспекта техничко-технолошких карактеристика, што се обезбјеђује и ISO стандардима.

У следећој табели дат је преглед количина производа у 2007. години, као и продане количине, те однос производње и продаје у 2007. години различитих производа из области дрвне индустрије.

Табела бр. 3.5: Количина производње и продаје дрвних производа у 2007. години

	Нази производа	Јед. мјере	Производња у 2007.г.	Продаја у 2007.г.	Проц. (%)
1	Резана грађа	m ³	524672	468945	89.38
2	Прозори	kom	50514	47487	94
3	Врата	kom	87798	84783	96.56
4	Паркет	m ²	307866	310697	100.92
5	Жељезнички и трамвајски дрвени прагови	m ³	96	74	77
6	Стамбене куће од дрвета	m ²	8510	8510	100
7	Равне палете од дрвета	kom	334175	332775	99.58
8	Амбалажа од дрвета	kg	3240259	3150194	97.22
9	Галантеријски производи и интарзије од дрвета	kg	3032	3032	100
10	Корпасти, плетарски и остали производи	kg	1890	1890	100
11	Остали производи од дрвета	kom	50857	47033	92,48
12	Намјештај	kom	230977	227500	98.49
13	Дијелови за намјештај	kom	1750	1600	91.43

Извор: Републички завод за статистику РС

Из наведених података може се издвојити група производа, који доминирају по произведеним и проданим количинама, а то су: резана грађа, паркет, грађевинска столарија (прозори и врата), намјештај и амбалажа од дрвета. Видљиво да је проценат продаје истих задовољавајући. За већину наведених производа углавном је било обезбјеђено тржиште. На основу података добијених анкетањем предузећа, произвођачи своје производе пласирају на тржиште Републике Српске (18.1%), тржиште Федерације БиХ (15.2%), тржиште бивше Југославије (22.8%), тржиште ЕУ (43,37%) и остала тржишта (0.53%).

1.3.1. Анализа спољно-трговинске размјене

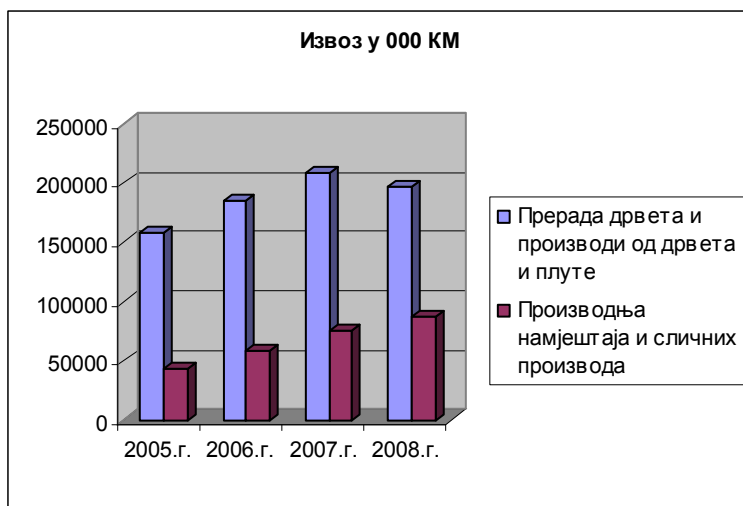
Једна од двије најзначајније групе производа које се извозе из Републике Српске је дрво и производи од дрвета. У структури извоза доминирају производи који имају врло мало уграђене додане вриједности. Ово значи да на тржишту конкуришемо углавном са извозним производима ниског степена обраде, ниске додане вриједности, често засновани на недовољно продуктивном кориштењу постојећих природних ресурса.

У наредним табелама приказана је позиција дрвне индустрије у спољно-трговинској размјени.

Табела бр.3.6: **Извоз** по областима дрвне индустрије за 2005., 2006., 2007. и 2008. годину.

<i>у 000 КМ</i>				
ОБЛАСТ	2005	2006	2007	2008
Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	157 102	184 630	208 187	195 900
Производња намјештаја и сличних производа	43 639	58 899	75 201	87 306
Укупно:	200 741	243 529	283 388	283 206

Извор: Републички завод за статистику РС

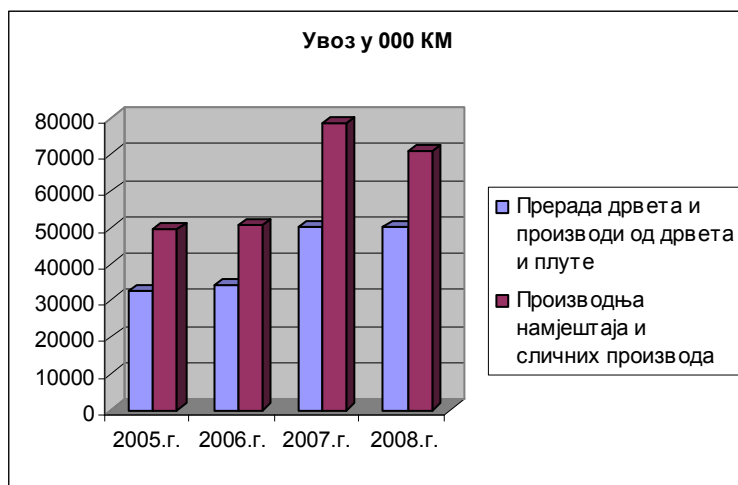

Извор: Републички завод за статистику РС

Табела бр. 3.7: **Увоз** по областима дрвне индустрије за 2005., 2006., 2007. и 2008. годину

<i>у 000 КМ</i>				
ОБЛАСТ	2005	2006	2007	2008
Прерада дрвета и производи од дрвета и плуте	32 790	34 099	50 014	50 288
Производња намјештаја и сличних производа	49 766	50 652	78 439	71 054
Укупно:	82 556	84 751	128 453	121 342

Извор: Републички завод за статистику РС

Извор: Републички завод за статистику РС

Из наведених података видљиво је да дрвна индустрија остварује суфицит у спољнотрговинској размјени. Покривеност увоза извозом у 2008. години износила је 233.4%. Учешће намјештаја у укупном извозу дрвне индустрије у 2008. години износило је 30,8 %. Извоз намјештаја има тренд раста.

Извоз производа ниже ценовне вриједности (пилански сортименти) износи више од половине укупног извоза у дрвној индустрији (69,17%). То упућује на чињеницу, да у будућности треба мијењати структуру извоза у корист извоза финалних производа.

Учешће сектора дрвне индустрије у укупном извозу Републике српске у 2008. години износи 14.73%, а учешће у укупном увозу у 2008.години износи 2.93%.

Главни проблеми у спољнотрговинској размјени су: мали број фирми способних за извозне послове, слабо познавање страних тржишта, мала додана вриједност постојећих извозних производа, низак ниво занања и вјештине радне снаге, низак ниво трансфера технологија, истраживања и развоја, мали број предузећа испуњава стандарде потребне за извоз у Европску унију и др.

Главни конкуренти на тржишту су Хрватска, Словенија, произвођачи подова из ЕУ, произвођачи ПВЦ столарије, произвођачи из Федерације БиХ.

Сектор дрвопрерађивачке индустрије има потребу за великим количинама низа материјала, опреме, дијелова и других средстава. Довољно је погледати да материјали као што су: плоче од медијапана, природни фурнир, иверице, кант траке, боје, лакови, окуви, брусни папири, брусне четке, љепила, огледала, штофови, спужва, кожа, пластика у највећој мјери су иностраног поријекла и увозе се изван Републике Српске.

У Републици Српској, према подацима добијеним анкетирањем, 60% предузећа из дрвне индустрије увози неки од наведених репроматеријала. Земље из којих се увози репроматеријал су: Аустрија, Њемачка, Италија, Хрватска, Словенија, Шведска, Србија, Бугарска, Кина и др.

Ову чињеницу треба искористити за развој других пратећих грана, као што је производња репроматеријала за дрвопрераду.

1.4. Стране директне инвестиције

С обзиром да дрвна индустрија има значајну компаративну предности због квалитетне сировине, као и дугогодишње традиције и искуства, стране директне инвестиције нису била значајна у односу на укупне стране инвестиције у Републику Српску. Укупне стране инвестиције, у дрвну индустрију, у периоду од 2005.-2007. године биле су 17.496.000 КМ⁵.

Инвестиције у 2005. години биле су у износу од 6.438.000 КМ или 3.36% у односу на укупне стране директне инвестиције у индустрију Републике Српске.

Инвестиције у 2006. години у сектору дрвне индустрије биле су 164.000 КМ, а то је свега 0.51% у односу на укупне инвестиције у индустрију.

⁵ Извор: Инвестиционо-развојна банка Републике Српске

У 2007. години стране директне инвестиције у дрвну индустрију била су свега 1,81% у односу на укупне инвестиције у индустрију Републике Српске и износе 10.894.000,00 КМ.

Прилив страних директних инвестиција у дрвну индустрију био је из следећих земаља: Словенија, Италија, Србија, Хрватска, Холандија, Данска, Њемачка, Француска и УСА.

2. SWOT анализа дрвног сектора Републике Српске

"SWOT" анализа је кључно средство за одређивање компаративних предности привреде земље која промовише глобални поглед на развој, упућује на развојне циљеве и приоритете, те нуди наговјештај будућег развоја. Елементи SWOT-а су снага и слабост унутрашњих фактора, те могућности и претње вањских фактора.

Истраживање тржишта смањује ризик пословних одлука. Резултат истраживања тржишта је анализа актуелне ситуације којом дефинишемо снаге и слабости, те препознајемо прилике и пријетње. SWOT анализа има своју временску димензију која се односи на неки период у будућности.

SWOT анализа стања дрвне индустрије Републике Српске омогућава формулисање циљева и мјера.

УНУТРАШЊИ ФАКТОРИ	
S - СНАГЕ	W - СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Сировинска основа (квалитетна, сертификована, доступна); • Велики прерађивачки потенцијал; • Географски положај; • Извозна оријентисаност финалних производа од дрвета; • Искуство и традиција; • Постојање изврсног потенцијала раста шума; 	<ul style="list-style-type: none"> • Расцјепканост индустрије и недовољна повезаност; • Дезинтегрисаност и неодговарајуће управљање; • Недостатак стручне радне снаге; • Неразвијен систем осигурања квалитета; • Слаба супституција увозних финалних производа; • Извозна оријентисаност резане грађе; • Низак степен технолошког развоја (у већини привредних субјеката).
ВАЊСКИ ФАКТОРИ	
O - ПРИЛИКЕ /МОГУЋНОСТИ	T - ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Повећање конкурентности на домаћем и међународном тржишту; • Повећање извоза финалних производа високог степена обраде, квалитета и дизајна; • Повећање запослености и 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољно инвестирање у сектор дрвне индустрије; • Схватање образовања кадрова као трошак, а не као инвестиције у људске ресурсе; • Неконтролисана експанзија

<p>задржавање становништва у руралним подручјима;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Успостављање бољих односа између песорних Министарстава и ЈПШ "Шуме Републике Српске"; • Супституција увоза финалних производа. 	<p>пиланских капацитета;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лоше кориштење дрвне сировине; • Лоша структура сектора; • Непостојање <i>brand-ova</i>; • Структурне промјене у конкурентским земљама.
--	---

SWOT активности воде јачању снага, елиминацији слабости, кориштењу могућности и смањењу пријетњи.

Снаге су елементи/фактори који индустрији дају њене конкурентске предности. Док су у Европи већином присутне тзв. плантаже шума, односно засађена ставбла лошијег квалитета, Република Српска истовремено обилује аутохтоним шумама. Управо због квалитетне домаће сировине, Републике Српска има највећу компаративну предност у дрвној индустрији у односу на своје конкуренте. Повољан географски положај може се посматрати са два аспекта: близина европском тржишту и веома повољни климатски услови за раст шума.

Снажан темељ за даљи развој дрвне индустрије је у искуству и традицији, као и извозна оријентисаност финалних производа.

Слабости су фактори и трендови који представљају препреке и ограничења за привредни развој, стављају индустрију у слабију тржишну позицију, а као посљедица је мала продуктивност и ниска профитабилност. Оне могу бити: друштвене, физичке, финансијске, законске, политичке, националне, традиционалне итд.

Највећи проблеми у пословању предузећа који долазе из домена општег пословног ограничења су: цијене електричне енергије (78,9%); незаштићеност домаћих производа од јефтиног увоза, финансијска недисциплина купца, нестабилно финансијско тржиште, недовољна подршка развојних агенција.

Из домена радне снаге главна ограничења у пословању и развоју предузећа су: недовољан број стручне радне снаге, ниска продуктивност рада, ниска мотивација радника. Резултати анализе плата, такође показују да плате нису мотивирајуће и као такве умањују продуктивност и онемогућавају задржавање и привлачење стручњака.

У истраживању система пословне подршке значајна ограничења за пословање и развој предузећа су: недовољна финансијска средства за подстицај извоза, високе каматне стопе на кредите, недовољни програми промовисања извоза.

У сектору дрвне индустрије преовладавају производи од дрвета ниже цијеновне вриједности, који тешко проналазе тржиште усљед веће међународне конкуренције. Велики број прерађивача, у дрвној индустрији, има застарјелу опрему. Технолошка застарјелост производних погона је једна од великих слабости (далеко је испод просјека произвођача у европским земљама), јер се са таквом технологијом не може постићи квалитет производа који би био конкурентан на тржишту. Истовремено, сложени услови и висока цијена капитала онемогућују домаћим произвођачима модернизацију постројења у краћем року.

Проблем који је евидентан код већине произвођача је непостојање развоја производа. Не улагање у развој производа онемогућава задржавање постојећих и улазак на нова тржишта.

Такође, и управљање квалитетом у домаћој производњи је занемарено, мали број предузећа у дрвном сектору посједује ISO сертификат.

Проведеним анкетирањем 63,16% је мишљења да увођење ISO стандарда позитивно утиче на пословање предузећа у смислу унпређења производње, контроле и квалитета, али је и додатно финансијско оптерећење.

Прилике/могућности су услови који олакшавају или омогућавају развој конкурентских предности.

Страна улагања омогућила би технолошку модернизацију производње, те донијела приступ новим тржиштима.

Успостављање нових односа у сектору као што су разни облици удруживања (конзорцији, кластери) у циљу повећања конкурентности на тржишту.

Близина европском тржишту омогућује изразу и испоруку купцима у кратком временском периоду, те стално праћење трендова на тржишту.

Капацитети дрвне индустрије лоцирани су на ширем подручју Републике, то је битно са становишта стварања услова за веће и равномјерније запошљавање, као и задржавање становништва у појединим регијама.

Пријетње су неповољни трендови који доводе до губитака или опадања конкурентности. Лоша структура сектора, велики број пиланских капацитета, а мали број предузећа чија је производња оријентисана финалним производима. (Вриједност трупца прерађених у резану грађу се удвостручује, а у зависности од степена финалне обраде додатна вриједност се увећава чак од пет до седам пута).

Недовољно инвестирање у људске ресурсе (образовање кадрова). Недовољна инвестирања у сектор дрвне индустрије, непостојање *brand-ova* и структурне промјене у конкурентским земљама представљају значајну пријетњу конкурентности дрвног сектора.

Стратешки циљ овог сектора је развити и одржавати флексибилну дрвну индустрију, конкурентну на међународном тржишту и способну за оптимално кориштење дрвне сировине кроз: квалитет који се препознаје на тржишту, усклађеност са међународним нормама, добро организовано тржиште дрвних сортимената, те инвестицијске и развојне програме. Повећати вриједност дрвне сировине кроз производе високог степена финализације.

Као што је видљиво из горе наведених обиљежја индустријске прераде дрвета Републике Српске, постојеће слабости су тренутно најзаступљеније, што потврђује нужност брзих и системских промјена.

3. Анализа главних праваца развоја

Главни фактори конкурентности у глобалном привредном развоју су знање и на основу његове примјене иновативност производа, нове технологије и систем услуга. Интегрисати развој једне земље у развојни систем заснован на знању подразумјева успостављање истраживачко – развојног и иновационог система за рационалну примјену расположивих и нових знања и технологија у развоју нових производа и процеса. Развој заснован на знању и новим технологијама као фундаменталном ресурсу омогућује превазилажење концепта развоја заснованог на кориштењу компаративних предности у јефтином и мање квалификованом раду, природним ресурсима, географском положају и др.

Све анализе упућују на чињеницу да у дрвној индустрији постоји неповољна секторска структура и неповољна структура извоза (према степену сложености).

До сада се у дрвној индустрији највише извозила сировина, пилански сортименти и рад, што је неприхватљиво, с обзиром да такав концепт значи извоз властите шансе за развој. Као посљедице реалних околности и ограничења имамо:

- Незадовољавајућа структура индустријске прераде дрвета (однос примарне и финалне производње),
- Незадовољавајућу величину и структуру извоза и увоза,
- Потреба промјене постојећег правца развоја,
- Неусклађеност капацитета пиланске прераде и расположиве (домаће) сировине,
- Заостаје технолошки развој и инвестиције,
- Непостојање *branda* у дрвној индустрији,
- Недовољно удруживања у кластере, уситњеност и неповезаност међу предузећима.

Основно питање које треба ријешити је постојање новог правца развоја дрвне индустрије. Република Српска је пред великим изазовима, јер се налази у мноштву политичких, економских, еколошких, технолошких и других изазова битних за избор смјерова и динамике економског развоја. У тим условима мора се тражити нови правац развоја.

Да би се дефинисао прихватљив развојни правац, прије свега мора се имати у виду садашње стање дрвне индустрије, структура, технолошки развој, укљученост у свјетску трговину, интернационална конкурентност, запосленост, природни, људски и капитални потенцијали. Постојеће стање већине набројаних елемената у дрвном сектору је неповољно.

Досадашњи правац развоја је био - **од трупаца до финалног производа и стварање цијене**. Неопходно је прихватити нови правац - **од тржишта и финалног производа до трупаца**, а своди се на што потпуније активирање шумских потенцијала у изради производа од дрвета што већег степена финализације и извоза.

Нова концепција треба да створи услове за стварање могућности повезивања предузећа по сродним дјелатностима (орјентисане на извозне производне програме), који су конкурентни на свјетском тржишту. Треба бити насупрот концепцији која подстиче постојећу уситњену и нископродуктивну индустријску структуру сектора.

Развој треба бити заснован на обогаћивању вриједности у ланцу производње, с оријентацијом на производњу финалних производа, конкурентних и извозно оријентисаних. Да би се тај циљ остварио потребно је осигурати стварање претпоставки за маркетинг, дизајн, развој производа и нови *brand*.

Осавремењавање постојећих индустријских капацитета је неопходно из разлога што се повећање конкурентности производње може у највећем дијелу постићи увођењем нове технологије.

Основни проблем израде приједлога мјера за подстицање конкурентности извоза је у дефинисању и садржају финалног производа.

Неопходно је подстицати развој производа који задовољавају високе свјетске критерије и резултат су развојно-истраживачког рада и иновација.

Да би се повећао квалитет производа и процеса производње неопходно је спровођење следећих мјера:

- успоставити европске норме у функцији извоза и заштите домаћих производа,
- успоставити контролу квалитете увозних производа као заштиту домаћих произвођача увођењем ЕУ - норми (мјера се првенствено односи на увозне финалне производе),
- обавеза сертификата и атеста (ISO) за производе и процесе у дрвној индустрији,
- успоставити одговарајуће установе за спровођење контроле квалитете производа,

3.1. Организација сектора у функцији визије развоја

Многа предузећа из сектора дрвне индустрије немају директан приступ вањским тржиштима, што представља озбиљан проблем за извоз финалних производа. Однос предузећа по величини указује на постојање уситњене и нископродуктивне индустријске структуре сектора. Из тих разлога треба радити на удруживању и бољој координацији између предузећа у дрвној индустрији. Пословно удруживање и њихов развој мора бити у функцији извоза и конкурентности финалних производа. Као алтернативна могућност предлаже се оснивање кластера, који представљају стратешко удруживање више предузећа, који се удружују ради извоза властитих финалних производа и развоја извозних тржишта. Кластери треба да произилазе из економских интереса одређеног броја предузећа, и могли би бити окосница развоја регије. Улога кластера је да буду носиоци повећања конкурентности и економског развоја.

3.2. Односи ЈПШ "Шуме Републике Српске" – индустријска прерада дрвета

У техничко-економском смислу, ланац ЈПШ "Шуме Републике Српске" – индустријска прерада дрвета, представља недјелјиву цјелину. Исто значи, да без развијене прераде дрвета, нема ни развијеног шумарства и обрнуто. ЈПШ "Шуме Републике Српске" су једини и основни снабдјевач предузећа за прераду дрвета, са основном сировином - трупцима. Досадашњи приступ, кориштен при уговарању количина трупаца, није био одржив.

Потребно је ускладити производни програм шумарства с предузећима индустријске прераде дрвета која су у функцији развоја дрвне индустрије. Потребно је утврдити међусобно дјеловање ових грана у будућности:

- Посматрати шумарство и индустријску прераду дрвета као ланац,
- Осигурати дугорочно и поуздано снабдијевање произвођача финалних производа извозно оријентисаних довољним количинама сировине,
- Увести тржишне односе у формирању цијена роба и услуга,
- Дефинисати услове и начине плаћања роба и услуга,
- Продају шумских сортимената вршити у функцији извоза финалних производа.

Потребно је израдити дугорочни биланс расположиве шумске биомасе ради различитих могућности њеног кориштења. Без дугорочног биланса дрвопроизводних могућности шума нема економски оправданог улагања у производне капацитете и континуираног развоја дрвопрерађивачког сектора.

4. СТРАТЕШКО - РАЗВОЈНИ ЦИЉЕВИ И ПРОГРАМИ

Анализом општег стања могу се препознати предности, могућности и изазови који се налазе пред дрвном индустријом.

4.1. Визија

Визија уважава предности и развојне могућности дрвне индустрије и даје опис будућности, за коју су заинтересовани сви субјекти који стварају исту, што значи да:

- Дрвна индустрија Републике Српске буде надпросјечно економски успјешна и профитабилна, еколошки одговорна, те да функционише као модерна, организована, међусобно повезана, сложена асоцијација свих заинтересованих страна;
- Буде препознатљива по квалитету, високо квалитетним дизајнираним производима високог степена обраде, заснован на развоју производа, технологије и вођења производње;
- Потврди своје мјесто у економији Републике Српске кроз значајан удио у БДВ-и, те значајном улогом у домену запошљавања и задржавања становништва на руралним подручјима.

4.2. Циљеви

На основу добијених резултата анализе општег стања, утврђују се циљеви развоја дрвне индустрије.

Вишеструко повећати вриједност дрвне сировине кроз производе високог степена финализације, високог квалитета, дизајна и препознатљивости кроз континуиран развој је основно одређујуће.

Дугорочни циљ стратегије је стварање одрживог и економски ефикасног сектора дрвне индустрије, који ће бити конкурентан на европском и свјетском тржишту и тиме допринесити развоју домаће привреде, унапређењу сектора шумарства и заштити животне средине.

Да би постигли дугорочни циљ неопходно је остварити специфичне циљеве:

- Промјенити постојећу индустријску структуру у сектору у корист финалне производње и извоза финалних производа
- Повећати учешће финалних производа на извозном и домаћем тржишту,
- Повећати конкурентност финалне производње у извозу и домаћем тржишту,
- Повећати запосленост,
- Осигурати задржавање становништва на рубним подручјима,
- Подстицати развој и заштиту индустријске прераде дрвета и производње намјештаја,

4.3.Развојни програми

Финални производ од дрвета дефинисти као национални стратешки производ, те у циљу остваривања истог, утврдити следеће развојне програме:

НАЗИВ ПРОГРАМА	САДРЖАЈ ПРОГРАМА
1. Подстицај истраживања и развоја	<ul style="list-style-type: none"> • Пројект развоја нових технологија и нових материјала • Оснивање центра за истраживање тржишта, дизајн , промоцију и маркетинг • Иновације у развоју властитог производа
2. Јачање конкурентске позиције засноване на нецјеновним факторима конкурентности	<ul style="list-style-type: none"> • Производња производа са вишом доданом вриједношћу • Пројекти за повећање квалитета производа и услуга • Производња у складу са потражњом
3. Образовање и стручно оспособљавање	<ul style="list-style-type: none"> • Пројекти стручног оспособљавања кадрова • Семинари за специјалистичке иновације знања и обука предузетника
4. Реструктурисање и модернизација производње	<ul style="list-style-type: none"> • Пројекти реструктурисања предузетника у тешкоћама и промјена структуре производње • Подстицаји инвестицијама у модернизацију производње
5. Развој сарадње између произвођача и организовање кластеризације	<ul style="list-style-type: none"> • Интерресорно повезивање у стратешке савезе на програмским основама • Умрежавање кластера са предузетницима • Промоција кластера
6. Стандардизација и интеграција специјалистичког информационог система	<ul style="list-style-type: none"> • Побољшање статистике • Формирање и ажурирање базе података • Убрзати и унаприједити трансфер информација • Увођење електронског пословања
7. Заштита животне средине	<ul style="list-style-type: none"> • Прилагођавање обавезујућим стандардима за заштиту животне средине • Кориштења природно обновљивих извора енергије (кориштење био масе у енергетске сврхе)

СЕКТОРСКА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ИНДУСТРИЈЕ ТЕКСТИЛА, КОЖЕ И ОБУЋЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПЕРИОД 2009-2013.ГОДИНА

Текстилна и кожарско-обућарска индустрија припада традиционалним гранама прерађивачке индустрије. Она по правилу запошљава велики број, ниже квалификоване, углавном женске радне снаге, чији је рад много мање плаћен него у другим гранама прерађивачке индустрије. Социјални аспект ове гране је због тога изузетно значајан за све земље па и за Републику Српску. Индустрија текстила, коже и обуће Републике Српске је у претходним годинама постизала изврсне резултате, и у великој мјери доприносила, а и данас то чини, уравнотежењу спољнотрговинског биланса. Важно је нагласити да је ова грана индустрије постизала овакве успјехе упркос томе што никада није сматрана једном од приоритетних привредних грана.

Међутим, околности које су довеле до распада тржишта СФРЈ и економске кризе у БиХ, а тиме и у Републици Српској, су у исто вријеме онемогућиле развој текстилне индустрије од имитативне и екстензивне до модерне, тржишно оријентисане гране. Умјесто тога, проблеми који су постојали у текстилној индустрији пред распад земље, и који су могли бити ријешени реструктурисањем текстилне индустрије, су остали и појачали се крајем 1990-их година. Већ више година текстилна индустрија се налази на прекретници, која треба да определи да ли ће се развити у грану која је конкурентна на међународном тржишту, или ће остати у фази преживљавања, што ће је на крају сврстати у грану која је од занемарљивог значаја чак у оквирима наше земље.

Треба се имати у виду да је данас пословни амбијент потпуно другачији у односу на стање с почетка 1990-их, с обзиром да је у том периоду ова грана у свјетским размјерама претрпјела велике промјене. Оне се поклапају са структурним кризама у развијеним земљама, процесом глобализације и убрзане либерализације свјетске трговине. Са почетком процеса транзиције у Републици Српској дошло је до тога да су се, поред промјене природе конкуренције на међународном тржишту, променили и регулацијско-институционални услови пословања на домаћем тржишту. Услед тога стратегија будућег развоја текстилне индустрије, не може да се ослања на искуство пословања ове гране у прошлости, већ мора да се заснива на садашњим објективним могућностима и на пројекцији будућих промјена. С тим у вези, потребно је да предузећа сама преузму одговорност за своје успјешно пословање, а улога државе да се сведе на уклањање дисторзија на тржишту и успостављање и обезбеђивање поштовања правила тржишног начина пословања.

Ова Студија има за циљ да укаже на опште карактеристике и проблеме са којима се индустрија текстила, коже и обуће суочава, али да у исто вријеме, имајући у виду трендове који се могу очекивати у будућности, као и искуство осталих земаља у транзицији, укаже на главне активности које републички органи могу предузети како би помогли опоравак ове гране.

1. Анализа стања у индустрији текстила, коже и обуће

1.1. Сажети приказ анализе стања индустрије текстила, коже и обуће у ЕУ, са освртом на Републику Српску

Индустрија текстила, коже и обуће једна је од важних друштвених дјелатности у ЕУ с обзиром на њен допринос запослености, развоју пратећих индустрија, предузетништву и БДП-у. Процес глобализације заоштрио је конкуренцију и наметнуо питање потребе реструктурисања, модернизације и темељитог анализирања властитих развојних перспектива.

У ЕУ индустрија текстила и одјеће пролази кроз интензиван процес реструктурисања и модернизације. Резултати овог реструктурисања су затварање предузећа и пад удјела ове индустрије у прерађивачкој индустрији, али и модернизација производње и раст продуктивности.

Један од проблема с којима је суочена ова индустрија је ниска укупна продуктивност рада и опћенито нижи трошкови рада у поређењу с осталом прерађивачком индустријом, што се одражава на стални пад запослености и све израженији проблем у ангажовању стручне радне снаге. Евидентне су разлике у производњи текстила (DB 17), производњи одјеће (DB 18) и производњи коже и обуће (DC 19), између нових и старих земаља чланица ЕУ-а.

Примјери у појединим земљама ЕУ-а показују да индустрија текстила, коже и обуће може бити и успјешна дјелатност, након проведених интензивних структурних промјена. Фактори успјеха су: модернизација индустрије развојем нових производа с већом додатом вриједности, маркетинг властитих производа, развој властитих тржишних марки, развој властите продајне мреже и осигуран приступ сировинској бази. Како би се смањили трошкови производње, производња се дислоцира према тржиштима с нижом цијеном рада (лон послови).

Европска унија развија специфичне програме у склопу хоризонталних и регионалних програма, а који олакшавају структурно прилагођавање предузетника, умрежавање научно- истраживачког рада и трансфер знања и технологије.

У Републици Српској, процес транзиције власништва је каснио, а самим тим и процес реструктурисања и модернизације текстилних предузећа. Нова предузећа, већином настала приватизацијом државног капитала, углавном обављају услужне (лон) послове за иностране партнере, или имају производњу артикала ниске цјеновне вриједности, што за резултат има ниску акумулацију капитала.

Плате у индустрији текстила, коже и обуће су високе у поређењу са земљама у развоју и као такве представљају проблем за постизање цјеновне конкурентности. Међутим, оне су ниске у односу на плате у другим гранама привреде и органима управе у Републици Српској и као такве нису адекватне за мотивисање запослених, привлачење потребних стручњака и помак производње у структури према производима више додане вриједности.

1.2. Приватизација предузећа

У Републици Српској, због познатих ратних догађања и недостатка правовремених, квалитетних програма приватизације, процес приватизације је каснио, а самим тим и процес реконструкције и модернизације предузећа из текстилне и кожарско-обућарске индустрије. **Резултат закашњеле реконструкције и приватизације предузећа је нестанак великих текстилних фабрика, које су имале базну производњу и властити производни програм.**

Прије доношења Закона о приватизацији, многа предузећа из област текстила, коже и обуће су престала са производњом ("Укрина" Дервента, "Итрис" Србац, "Кнежопољка" К. Дубица,...), или су значајно смањили производњу ("Трико" Градишка, "Дубичанка" К. Дубица, "Свила" Челинац, "Пролекс" К. Варош, "Кожара" Лауш, "Сана" Н. Град, "Везионица" Зворник,...).

Како су ова предузећа била непрофитабилна, а услови привређивања неповољни, тако су се потенцијални инвеститори тешко одлучивали за улагања у иста. Због тога је у овим предузећима, процес приватизације државног капитала трајао дуго (2002.-2008.година).

За то вријеме, у предузећима из области текстила, коже и обуће продан је државни капитал у износу до 30% (72-а акционарска друштва). Међутим, већ у **43-и предузећа⁶ је покренут стечајни поступак и она не раде**. На лицитацијма, стечајни управници продају машине као старо гвожђе, а објекти се обезвређују и такви продају, те је могућност за наставак производње мала.

Једина предузећа која су купљена у поступку стечаја, а раде су : "Дубичанка" К. Дубица, даље послује под новим именом "Дубикоттон", купила италијанска фирма и "Еластик" Власеница, купила Влада Републике Српске.

На основу претходне анализе може се констатовати **да је приватизација у овој грани индустрије била неуспјешна**. Купци, државног капитала у предузећима (до 30%), нису имали програме и капитал за реорганизацију и модернизацију производње. Осим тога, они нису имали, а и даље немају неопходна финансијска средства за оджавање постојеће производње и испуњавање обавеза по основу репрограма за преузете обавезе.

1.3. Структура сектора (учешће у укупном ДБП; број запослених; степен кориштења капацитета;...)

Индустрија текстила, коже и обуће у Републици Српској је хетерогена дјелатност која обухвата различите производе, полупроизоде и материјале за даљу производњу, бројност различитих индустријских процеса, предузећа и тржишних структура. Ланац вриједности текстила, коже и обуће обухвата све фазе производње у групама дјелатности DB 17, DB 18 и DC 19 према службеној класификацији Републичког завода за статистику Републике Српске или C 13, D 14, E 15, према NASE класификацији.

Према подацима АПИФ-а завршни извјештај о пословању за 2007.годину доставило је 187 предузећа из области текстилне индустрије и индустрије коже и обуће, од којих су из области производње текстилних предива и тканина 57 предузећа, из области одјевних предмета, дораде и бојења крзна 79 предузећа те из области производње коже, предмета од коже и обуће 51 предузеће.

⁶ Бањалучка берза

Извор: АПИФ

Из дијаграма је видљиво да је највећи број предузећа која се баве производњом одјевних предмета и она су имала тренд раста у протекле три године. Тренд раста броја предузећа имала је и област производње коже, производа од коже и обуће. Разлог оваквог тренда лежи у приватизацији државних капитала у предузећима и њиховом уситњавању, те у порасту производње у дорадним (лон) пословима. Број предузећа у производњи текстилних предива и тканина има тренд пада, због ликвидације већег броја предузећа која су имала базну производњу.

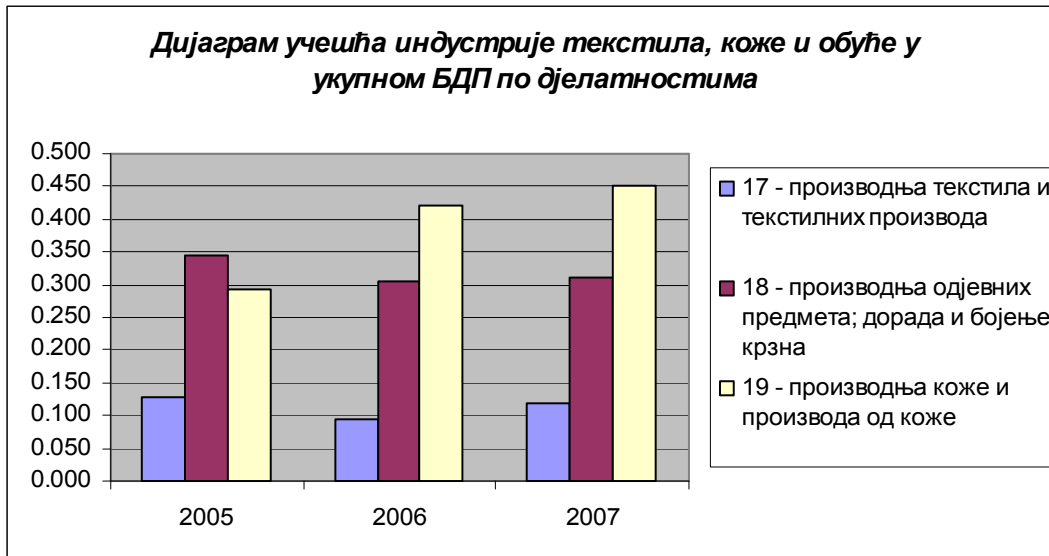
1.3.1. Учешће у укупном БДП

Индустрија текстила, коже и обуће је значајана за развој Републике Српске. Од почетка транзиције показало се да ова грана индустрије биљежи незнатан тренд раста удјела у БДП. И поред значајних помака у развоју ове индустрије, њен опоравак још увијек није довољан да би се надокнадио убрзани раст других сектора. Индустрија текстила још увијек није у реалном изразу достигла ниво производње из краја осамдесетих година 20. вијека.

Све анализе упућују на то да у индустрији текстила, коже и обуће постоје неповољне области производње и неповољан извоз према степену сложености. С друге стране, мјесто које ова индустрија има у подручију ангажовања људских ресурса и извоза упућује на потребу осмишљавања њеног развоја.

Пројектовани номиналан раст бруто домаћег производа од 8,5% према прелиминарним резултатима за 2008. годину ће бити остварен, али ће ипак привредне дјелатности имати нешто ниже учешће од услужних. Учешће индустрије текстила, коже и обуће у стварању БДП за 2007. годину је 0,883%⁷, што је веће за 7,02% у односу на 2006. годину, а учешће у прерађивачкој индустрији је 6,5%, што је на нивоу претходне године.

⁷ Републички завод за статистику, Бања Лука

Извор: Републички завод за статистику

Из дијаграма, учешћа индустрије текстила, коже и обуће у укупном БДП у претходне три године, видљиво је да производња коже и производа од коже имала највећи раст и учешће у БДП. Производња одјевних предмета, дорада и бојење крзна има тренд стагнирања, док је производња текстила и текстилних производа изразито мала и такође стагнира. Може се констатовати да је нагли пораст у 2005. години имала област производње обуће са трендом даљег раста, тако да је у 2007. години, њено учешће у БДП веће од учећша производње одјеће и текстила заједно.

1.3.2. Финансијски показатељи пословања

Према подацима АПИФ-а укупни приходи у области текстилне индустрије и индустрије коже и обуће у 2007.години износе 178.419.504 КМ што је за 42,27% више у односу на претходну годину. Укупни расходи износе 226.957.874 КМ што је за 51,95% више у односу на прошлу годину. Добит у овој области износи 5.834.700 КМ што је мање за 5,22% у односу на 2006.годину док губитак износи 54.809.860 КМ што је више за 80% у односу на претходну годину.

Финансијски показатељи указују да је стање у овој области доста лошије у односу на претходну годину с обзиром да у овој области већина предузећа ради само услугу и да нема властите производе.

Учешће индустрије текстила, коже и обуће у Бруто доданој вриједности на нивоу цијеле економије за 2007. годину је 1,05 %⁸, што је веће за 7.6 % у односу на 2006. годину. Значајније је учешће ове гране у прерађивачкој индустрији, те је у 2007. години било 12,22 %, што је веће за 3,6 % у односу на претходну годину. На наредном дијаграму је приказано учешће ове гране индустрије, по дјелатностима, у Бруто доданој вриједности на нивоу цијеле економије, за период 2005-2007. година.

⁸ Републички завод за статистику, Бања Лука

1.3.3. Индекс раста производње

Табела бр.4.1: Индекс раста индустријске производње у области текстила коже и обуће 2005.-2007.год.

ОБЛАСТ	2005. год	2006. год	2007. год
Производња текстила, предива и тканина (DB 17)	142.9	53.7	179.4
Производња одјевних предмета, дорада и бојење крзна (DB 18)	93.0	123.2	127.8
Производња коже и предмета од коже и обуће (DC 19)	198.6	111.9	83.9

Базни 2005. год

ОБЛАСТ	2005. год	2006. год	2007. год
Производња текстила, предива и тканина (DB 17)	100	53.7	96.34
Производња одјевних предмета, дорада и бојење крзна (DB 18)	100	123.2	157.45
Производња коже и предмета од коже и обуће (DC 19)	100	111.9	93.88

Извор: Републички Завод за статистику

Према подацима Републичког завода за статистику⁹ индекс индустријске производње у 2005.години у производњи текстила, предива и тканина већи је за 42.9% у односу на 2004.годину,

⁹ www.rzs.rs.ba Републички завод за статистику, Бања Лука

у 2006.години био је пад производње за 46.3% у односу на 2005.годину, а у 2007.години је већи за 79.4% у односу на 2006.годину.

У производњи одјевних предмета, доради и бојењу крзна индекс производње у 2005.години је мањи за 7.0% у односу на 2004.години, у 2006.години је већи за 23.2% у односу на 2005.годину, а у 2007. години је већи за 27.8% у односу на 2006.годину.

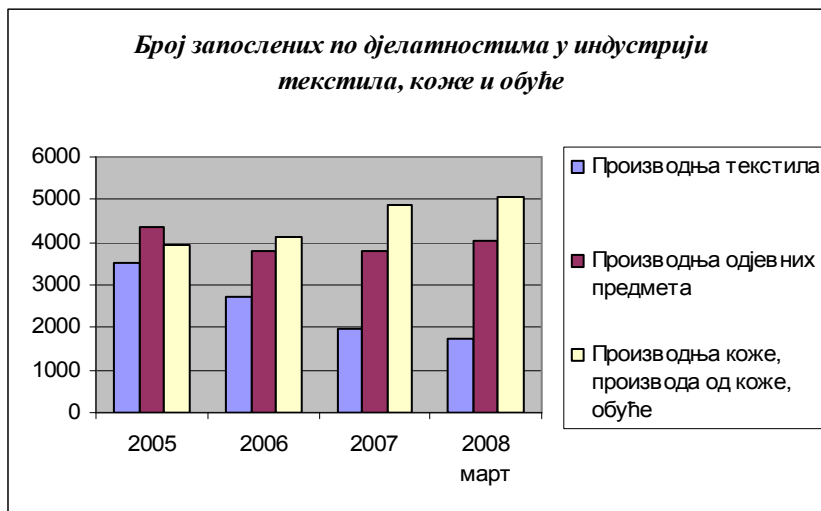
У производњи коже, предмета од коже и обуће индекс производње је већи за 98.6% у односу на 2004.годину, у 2006.години је већи за 11.9% у односу на 2005.годину, у 2007.години мањи за 16,1% у односу на 2006.годину.

Анализом индекса раста производње 2007./ 2005. примјетан је пад за 3.66% код производње текстила, предива и тканина, раст за 57.45% код производње одјевних предмета и пад за 6.22% код производње коже и предмета од коже и обуће. Иако је индекс раста индустријске производње одјевних предмета највећи, финансијски показатељи не прате раст у истом проценту, а разлог томе су ниске цијене дорадних (лон) послова.

1. 3. 4. Структура према броју запослених

Према подацима Републичког завода за статистику¹⁰ у индустрији текстила, коже и обуће у 2005.години било је запослено 11.774 радника, у 2006.години 10.630 радника, у 2007.години 10.607 радника, а марту 2008.године 10.806 радника.

Анализом дијаграма запослених по дјелатностима примјетан је константан пад броја запослених у производњи текстила, што указује на престанак рада великих предузећа из ове области. Код производње одјевних предмета, број запослених се смањило у 2006.години, стагнирао у 2007.години, а у 2008.години има благи пораст. Број запослених у производњи коже, производа од коже и обуће је константно растао из године у годину, тако је у марту 2008.године било 5.081 запослени.

Извор: Републички завод за статистику, Извјештај 2005-2008. година

¹⁰ Републички завод за статистику, Бања Лука

1. 3. 5. Плате запослених у индустрији текстила, коже и обуће

Плате у овој грани индустрије су изразито ниске. У првом полугодишту 2008.године, просјечна нето плата била је у износу 362 КМ¹¹. Анализирајући наредни дијаграм видљиво је да су плате имале благи раст у периоду 2005-2008.године. Међутим, поред раста плата, оне су и даље изразито ниске и немотивирајуће, како за већ запослене, тако и за будуће ново запослене раднике. Мале плате у индустрији текстила, коже и обуће, имају за посљедицу недостатак квалификованог и стручног радног кадра и мало интересовање младих да уписују школе и факултете за текстилна и обућарска занимања.

Међутим, с друге стране, ниске плате, дају конкурентску предност предузећима Републике Српске у односу на предузећа из окружења.

Извор: Републички завод за статистику

1. 3. 6. Степен кориштења капацитета

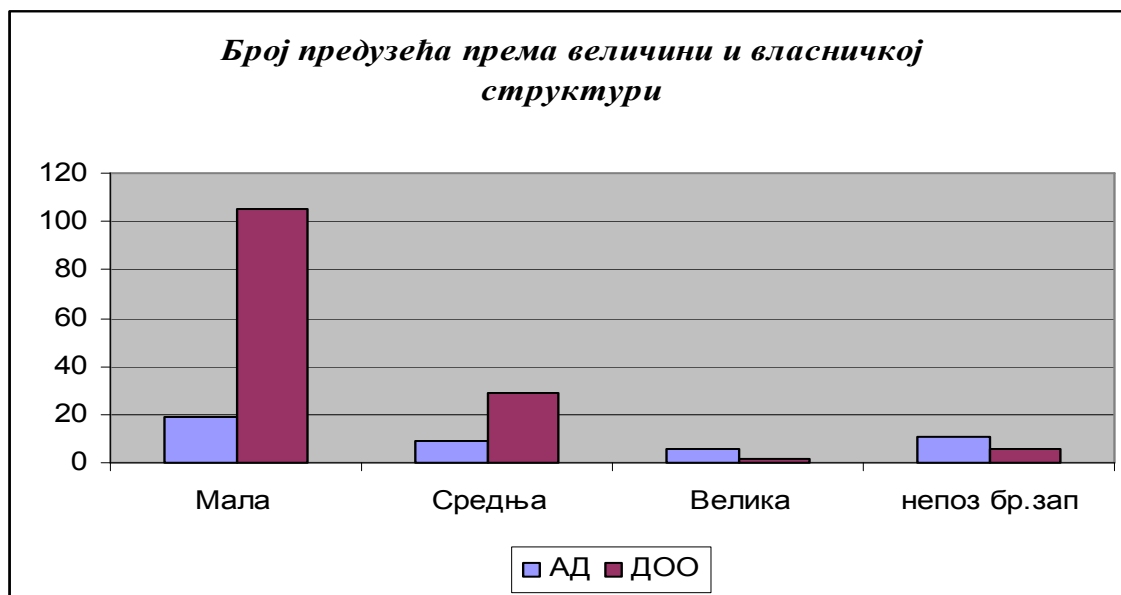
Према подацима добијених анкетањем произвођача из ове области, степен кориштења капацитета је 83.70%. Међутим, степен кориштења капацитета у малим предузећима је 100%, док је у средњим и великим око 60%. Ови подаци указују на могућност повећања производње у индустрији текстила, коже и обуће Републике Српске.

Највећи простор за повећање производње има област производње одјевних предмета, и то упошљавањем слободних капацитета и увођењем друге смјене.

¹¹ Републички завод за статистику, Бања Лука

1.4. Профил сектора (структура предузећа по власништву; по величини - капацитету; по броју запослених....)

Од 187 предузећа¹² 66,3% предузећа су мала (124 предузећа), 20,32% предузећа су средња (38 предузећа), 4,28% су велика (8 предузећа), а 9,10% предузећа (17 предузећа) није доставило податке о броју запослених.

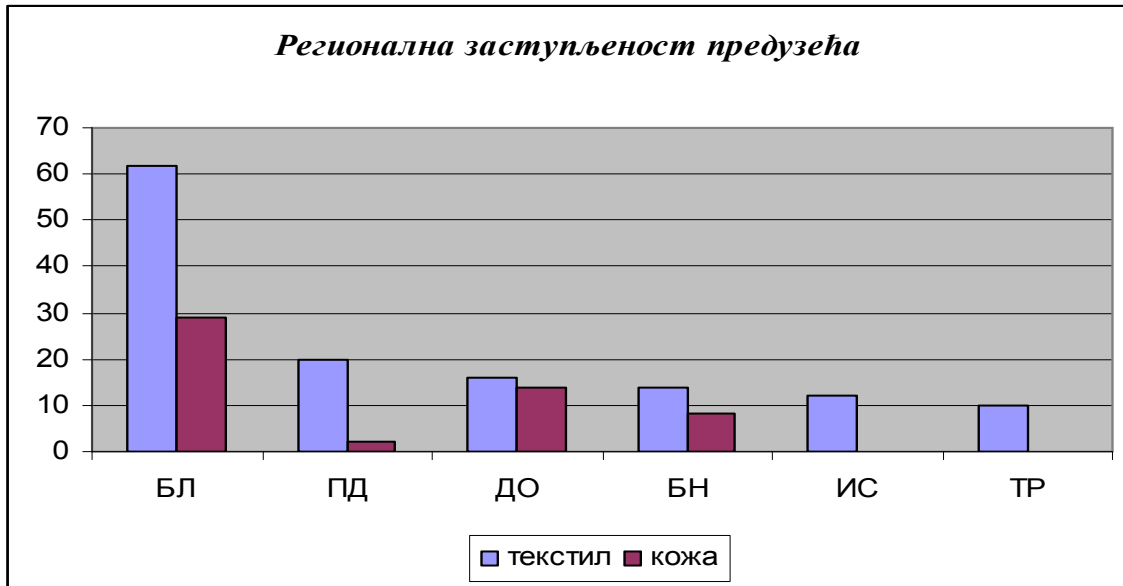

Извор: АПИФ

Из дијаграма је видљиво да у области текстилне индустрије и индустрије коже и обуће доминирају мала предузећа у приватном власништву, док су велика предузећа углавном акционарска друштва. Предузећа са непознатим бројем запослених су углавном акционарска друштва која се налазе у поступку стечаја или ликвидације. У свим акционарским друштвима продат је државни капитал, те су она у приватном власништву.

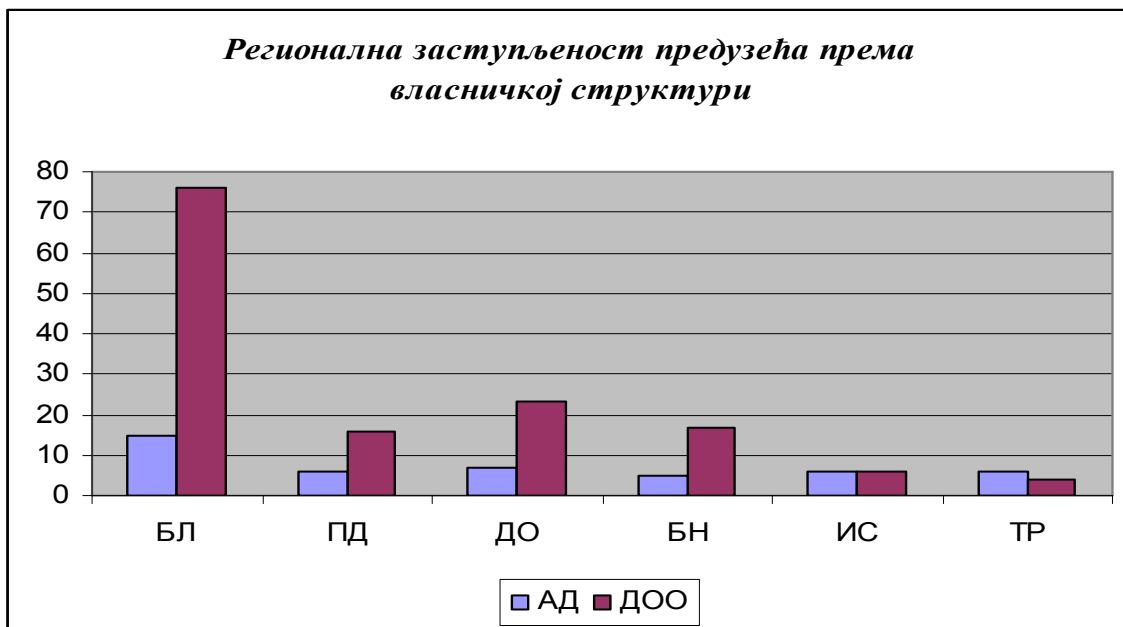
Што се тиче регионалне заступљености, из наредног графикона је видљиво да производња текстилних предива, тканина и одјеће доминира у овој области те да је производња коже, предмета од коже и обуће заступљена у само 4 регије Републике Српске. У регији Требиње и Источно Сарајево није заступљена кожарска и обућарска индустрија.

¹² Према подацима АПИФА за 2007.годину

Извор: АПИФ, извјештај за 2007.годину

Према власничкој структури у скоро свим регијама доминирају друштва са ограниченом одговорношћу осим у регијама Источно Сарајево и Требиње. Оваква структура указује да у овим регијама није дошло до оживљавања производње у области текстилне индустрије с обзиром да се већина акционарских друштава налази у поступку стечаја, те да се на лицитацијама продају и машине и објекти, а само у малом броју случајева процес производње ће се обновити.

Извор: АПИФ, извјештај за 2007.годину

1.5. Анализа тржишта и конкуренција сектора

Текстилна индустрија и индустрија коже и обуће у Републици Српској је област у којој је производња базирана на лон-пословима (услуге шивања, кројења, дораде...) за иностране партнере. Ова област је радно интензивна, ниско акумулативна са запосленом углавном женском радном снагом и заступљена је у скоро свим општинама Републике Српске.

Посљедице транзиције, глобализације, ратних догађања и неконтролисаног увоза некавалитетних роба са истока, утицале су на губитак тржишта и пропадање великог броја предузећа из ове области.

Опште стање у посматраној области прати постојање карактеристичних проблема као што су:

- непостојање властитих производа (углавном се само врше услуге),
- изражен недостатак стручног кадра поготово у области дизајна и конструкције,
- процес производње се одвија малим капацитетом док се у неким предузећима већи дио простора даје под закуп,
- застарјелост опреме која утиче на квалитет израде производа,
- недостатак обртних средстава и средстава за инвестиције,
- висока цијена енергената, комуналних услуга те високе каматне стопе утичу на високу цијену готових производа. Енергенти који искључиво служе за технолошке сврхе подлијежу плаћању акциза.
- скупе банкарске гаранције, компликована, дуга и скупа царинска процедура,
- најниже зараде у области индустрије
- предузећа углавном обављају услужне (лон) послове, не могу да утичу на цијену, јер купци дају послове по систему „узми или остави“.

Постојећа привредна стварност Републике Српске указује и на заједничке проблеме и на проблематику двије актуелне групације предузећа и то:

- предузећа насталих трансформацијом бивших државних предузећа у акционарска друштва и
- предузећа у 100% приватном власништву-друштва са ограниченом одговорношћу, чије оснивање и пословање почиње крајем деведестих, затим током послеријатног периода, али и данас када се оснивају углавном су то мала микро предузећа (до 9 запослених).

Приватизацијом бивших државних предузећа (сада акционарских друштва) наслијеђени су огромни губици у пословању, неизмирене обавезе према радницима, обавезе за плате и доприносе, обавезе према добављачима као и застарјела потраживања од купаца. Према подацима Агенције за пословно, информатичке и финансијске послове (у даљем тексту: АПИФ) финансијске извјештаје за 2007.годину у овој области предало је 45 предузећа од чега је 36 пословало са губитком у износу од 53.073.410 КМ, што чини 96,83 % укупног губитака у овој области. Поменуте околности повлаче за собом блокаде рачуна које у потпуности заустављају процес производње и изазивају незадовољство запослених радника. Горе наведени проблеми рјешавају се најчешће кроз процес стечаја.

Друга група предузећа је настала у процесу транзиције. Наиме, пословни партнери из Италије, Њемачке, Француске и Аустрије, који су раније премјестили послове у Украјину, Румунију, Бугарску, Македонију, враћају се на ове просторе из више разлога:

1. Традиција у обављању ових послова;
2. Технолошка опремљеност производних капацитета који још увијек могу задовољити захтјеве ино-партнера.
3. Близина и већа могућност контроле и надзора послова од стране пословних партнера.
4. Нижи транспортни трошкови, лакши и сигурнији превоз,
5. Нижа цијена рада него у земљама окружења.

Одређени број предузећа запошљава стручне кадрове. Нека од предузећа имају развијене властите производе које пласирају и на домаћем и на иностраном тржишту. На домаћем тржишту најчешће се пласирају трикотажа, постељно и кухињско рубље, конфекцијски производи (одјећа) и галантерија.

У наредној табели (бр.2) приказане су групе производа произведене у 2007.години, које су у истој количини и продате.¹³

Анализом табеле уочљиве су групе производа које доминирају по количини:

1. тканине различитих намјена (памучне, тканине за завјесе, преслаке за намјештај, постељину,и др.)
2. кућни текстил
3. хула-хоп чарапе
4. хлаче (мушке, женске и дјечије)
5. интимни веш (грудњаци, гаће, поткошуље и др.)
6. радна и заштитна обућа
7. горњи дио обуће и дијелови
8. спортска обућа
9. мушка, женска и дјечија обућа за улицу
10. предива из памучних и синтетичких влакана

Ова група производа има изражене компаративне предности у међународној размјени, јер преко 90% тих производа је извезено у земље ЕУ.

Табела бр.4.2: Преглед производа груписаних по сличности, произведених у 2007.години

Р/б	Артикал	Шифра дјелатности	Јединица мјере	Количина
1.	Тканине различитих намјена	17	м ²	3.360.405
2.	Кућни текстил	17	кг	483.371
3.	Текстил за техничке намјене	17	кг	49.127
4.	Теписи	17	м ²	46.883
5.	Памучно предиво	17	кг	7.260.000 ¹⁴

¹³ Републички завод за статистику, Бања Лука, извјештај производње и продаје у 2007. години

¹⁴ Податак из Упитника за 2008.годину, Дубикоттон Козарска Дубица

6.	Хула-хоп чарапе	17	ком.	1.358.107
7.	Сокне (мушке, женске, дјечије)	17	пари	567.843
8.	Комплети (мушки, женски, дјечији)	18	ком.	221.412
9.	Јакна (мушка, женска, дјечија)	18	ком.	344.710
10.	Хлаче (мушке, женске, дјечије)	18	ком.	1.438.689
11.	Сукње и хаљине	18	ком.	214.431
12.	Кошуље (мушке, женске, дјечије)	18	ком.	285.445
13.	Спортска одјећа	18	ком.	196.869
14.	Интимни веш (грудњаци, гаће, поткошуље и др.)	18	ком.	13.982.045
15.	Остала одјећа (мајице, кравате, мараме, капе и др.)	18	ком.	5.208.134
16.	Кожа (штављена, необрађена)	19	кг	196.185
17.	Јагњећа кожа (обрађена)	19	м ²	38.255
18.	Производи од коже	19	ком.	72.186
19.	Мушка, женска и дјечија обућа	19	пари	1.975.156
20.	Радна и заштитна обућа	19	пари	2.566.328
21.	Спортска обућа	19	пари	1.168.134
22.	Горњи дио обуће и дијелови	19	пари	3.669.973

Извор: Републички завод за статистику

Из анализе анкетираних произвођача уочава се занемарљива заступљеност продаје путем интернета. С обзиром на предности продаје и промоције путем интернета, посебно у дјелатности производње одјеће и обуће, потребно је у будућем развоју посветити знатно већу пажњу развоју овог облика дистрибуције и пласмана роба.

1.5.1. Анализа спољнотрговинске размјене

У међународној робној размјени, индустрија текстила, коже и обуће је значајно заступљена. Према подацима, спољнотрговинске размјене Републике Српске, за први квартал 2008.године, ова грана је **трећа по вриједности оствареног извоза и чини 17,6% од укупно оствареног извоза у том периоду.**

Анализом дијаграма извоза производа од текстила, коже и обуће уочава се занемарљив извоз у 2005.години, нагли пораст извоза у 2006.години и тренд даљег раста у 2007.години и у 2008.години.Тренд раста извоза имају све три области производње, али најизраженији раст има област производње обуће, јер је у периоду 2005. - 2006. година дошло до оснивања нових предузећа и повећања производње.Објашњење наглог раста извоза је у чињеници да су многа

државна предузећа приватизована у томе периоду и да су производњу базирали на дорадним (лон) пословима за ино партнере.

За разлику од извоза, увоз није имао нагли раст, али има тренд раста. Највише се увозе производи од текстила (тканине и репроматеријал) и производи од коже и обућа (сировина и репроматеријал за производњу обуће). То нас поново упућује на раст производње у дорадним (лон) пословима за ино партнере.

Из дијаграма, извоз-увоз за претходне четири године, видљиви су позитивни помаци у смањењу дефицита. У 2005.години покривеност увоза извозом била је 28.21%, у 2006.години 76.16%, у 2007.години 73.44%, а у 2008. године 87.54%.

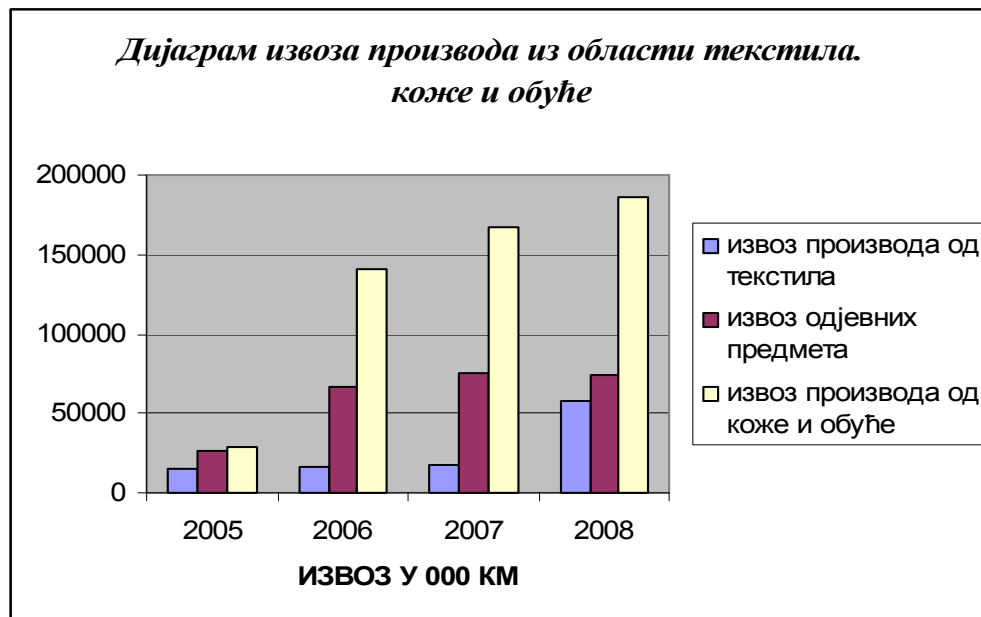
Вриједност производа извезених у 2008.години била је у износу 318.708.000 КМ, а увезених у износу 364.089.000 КМ.

Овај тренд раста извоза је охрабрујући и дијелом је резултат улагања Владе Републике Српске у подстицај извоза.

Табела бр.4.3: Извоз текстилних производа, производа од коже и обуће

Област класификационе дјелатности	ИЗВОЗ у 000 КМ			
	2005	2006	2007	2008
извоз производа од текстила	15717	15746	17840	57258
извоз одјевних предмета	26666	67279	76084	74774
извоз производа од коже и обуће	28313	140317	166998	186676

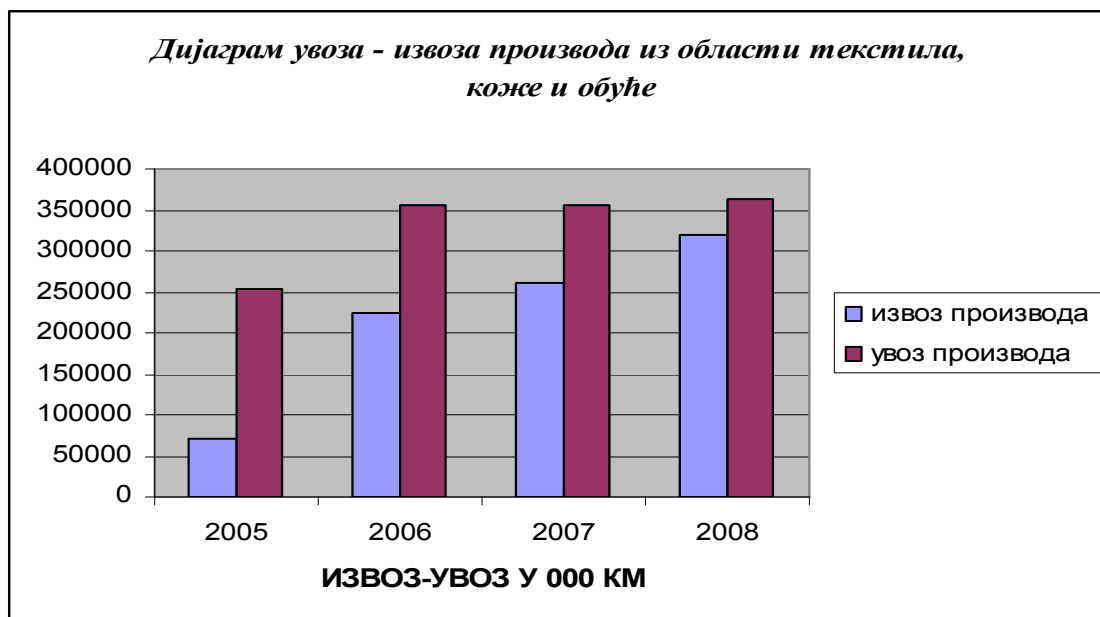
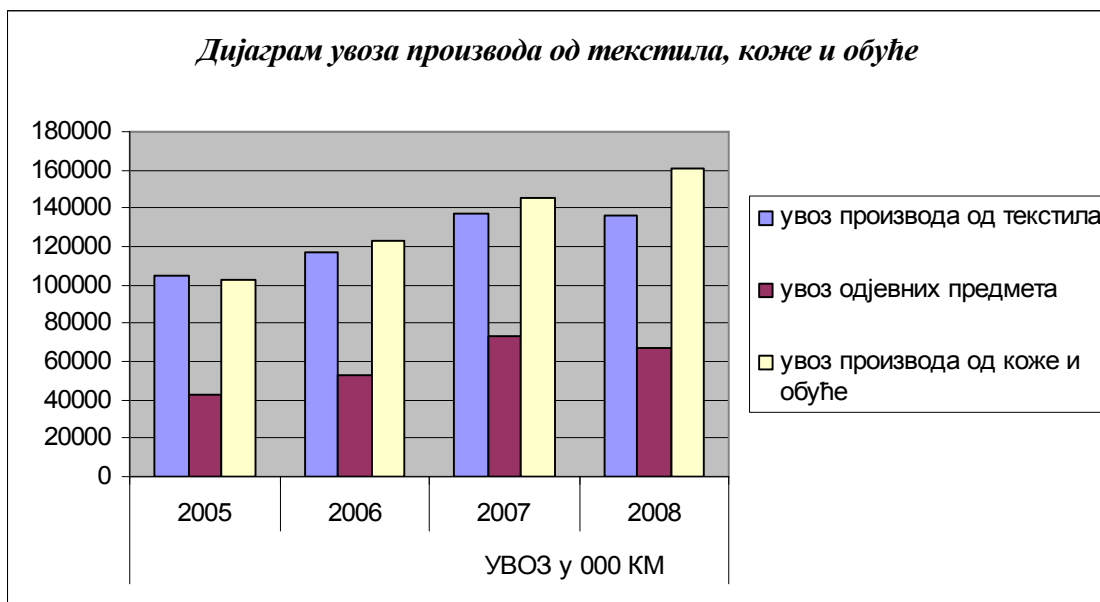
Извор: Републички завод за статистику

Табела бр.4.4: Увоз текстилних производа, производа од кожа и обуће

Област класификационе дјелатности	УВОЗ у 000 КМ			
	2005	2006	2007	2008
увоз производа од текстила	104758	117011	136937	136535
увоз одјевних предмета	43070	53094	73105	66822
увоз производа од коже и обуће	102785	123137	145196	160732

Извор: Републички завод за статистику

Извор: Републички завод за статистику

Према подацима Спољнотрговинске коморе БиХ, за увоз робе на тржиште БиХ у 2008.години, међу 20 водећих царинских тарифа налазе се и производи из текстилне и кожарско-

обућарске индустрије.Највећа вриједност увоза била је, на обући и дијеловима за обућу, у износу 78.457.124 КМ, на сировој крупној и ситној кожи са длакама или без длака, у износу 66.071.913 КМ и на одјећи и прибору за одјећу, у износу 51.525.906 КМ.

Анализирајући горе наведене податке, а у циљу супституције увоза намеће се потреба за развојним пројектима и програмима за производњу властитих производа из области кожарско-обућарске индустрије, те производње предива, специјализованих тканина, прибора за одјећу и намјенске одјеће. Како је сточни фонд у Републици Српској значајан и има тренд даљег раста, постоје реални домаћи ресурси сирове вуне и сирове кожеза њихову прераду.

1.5.2. Анализа стања у ширем окружењу

Ову област, глобално гледано, у потрази за јефтинијим факторима производње, прате процеси дислоцирања производних капацитета. Велике компаније из ЕУ затварају фабрике, селе их на далеки исток, те у земље источне, централне и југоисточне Европе. У својим централама задржале су само развој, дизајн и конструкцију производа.

Предузећа из посматране области у земљама насталим распадом бивше Југославије, због познатих догађања и процеса транзиције биле су суочене са драстичним губитком тржишта, постојањем сиве економије и оптерећене вишком радника, што је за посљедицу имало пропадање великог броја предузећа.

Задњих пар година, присутне су појаве оживљавања овог тржишта и консолидовања неких предузећа на пословима услужних и дорадних активности (лон послови), те у мањем обиму производње властитих производа. Увидјевши првенствено извозне ефекте и ефекте у запошљавању радне снаге у предузећима у овој области, поједине државе идентификовале су ову област као стратешки важну за развој, те предузеле мјере помоћи и подстицаја предузећима. (Примјери: Србија и Хрватска).

1.6. Стране директне инвестиције у индустрији текстила, коже и обуће

Акумулација капитала у индустрији текстила, коже и обуће је недовољна за радикалну модернизацију производње и реконструкцију предузећа, а то је неопходно за стварање међународно конкурентних производа. Истовремено, развојни степен постојеће домаће технологије, а нити предузетничке и иновативне способности домаћих предузећа, нису довољне за стварање таквих производа. У таквој ситуацији, страна улагања су готово једини и најбржи начин којим се може значајно допринијети унапређењу и модернизацији индустрије текстила, коже и обуће.

Према оцјени Свјетске банке, Република Српска има добар потенцијал за прилив страних улагања међутим, незадовољавајућа је структура тих улагања.

У индустрији текстила,коже и обуће била су улагања у отварања нових капацитета и у постојећа предузећа. **Стране директне инвестиције¹⁵ су биле у износу 20.250.000 КМ.** Најзначајније инвестиције су биле у нове пројекте (greenfield): "Спортек" Котор Варош, улагачи из Италије и Словеније у износу 12.142.000 КМ; "Девић-текстил" Теслић, улагач "Девић-текстил " из Хрватске у износу 4.406.000 КМ; "Интимтекс" Дервента, улагач из Италије у износу 1.108.000 КМ. Улагањем у нове пројекте добивена су предузећа са новом опремом, новим технологијама, новим радним мјестима и потенцијалима којих до сада није било.

Значајне су и инвестиције у постојећа предузећа, јер се на тај начин, најбрже повећава број запослених, обим производње и продуктивност. Такве инвестиције су биле у : "Санино" Дервента, улагач из Словеније у износу 1.850.896 КМ; "Дубикоттон" Козарска Дубица, улагач из Италије, у новцу у износу 1.262.498 КМ и у опреми у износу од 10.484.174 КМ.¹⁶

Наведене инвестиције су пријављене код Министарства за економске односе и координацију у периоду 2005.-2008. година. Међутим, постоје инвеститори који своја улагања нису пријавили код овог министарства, те горе наведени износ није коначан.

У односу на укупне стране инвестиције у Републику Српску, улагања у индустрију текстила, коже и обуће су износила 2.45%. **Иако је овај проценат улагања мали, он је значајан за ову грану, јер је задржао око 1500 постојећих радних мјеста и отворио око 2000 нових радних мјеста.**

2. Анализа снаге, слабости, прилика и претњи у развоју индустрије текстила, коже и обуће (SWOT анализа)

Као кратак преглед анализе стања, у наставку се даје **оцјена тржишних могућности** за развој индустрије текстила, коже и обуће у Републици Српској. Према стандардном методолошком обрасцу идентификоване су и приказане у слици 1.1. снаге, слабости, прилике и пријетње у развоју индустрије.

Слика број 1. SWOT АНАЛИЗА ИНДУСТРИЈЕ ТЕКСТИЛА, КОЖЕ И ОБУЋЕ

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> ◆ традиција у пословању ◆ искусна постојећа радна снага ◆ технолошка опремљеност водећих произвођача ◆ квалитет производа ◆ географска близина тржишту ЕУ ◆ могућност испоруке у кратком року 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ недостатак базне производње ◆ зависност од увоза сировина и репроматерија ◆ уситњена производња (неконкурентност на количини робе) ◆ недостатак сарадње предузећа при извозним лон пословима

¹⁵ Министарство за економске односе и координацију

¹⁶ Подаци су од предузећа „Дубикоттон“ К.Дубица

<ul style="list-style-type: none"> ◆ флексибилност у малим серијама ◆ најниже стопе пореза и доприноса у окружењу ◆ најнижа цијена електричне енергије у окружењу 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ниске плате и немотивисана радна снага ◆ недостатак напредних менаџерских вјештина ◆ стручно образовање ◆ недовољна улагања у развој нових производа ◆ неодговарајуће праћење конкуренције, потрошача и тржишта ◆ слабо тржишно позиционирање ◆ мала продуктивност рада ◆ ниска профитабилност
ПРИЛИКЕ/МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
<ul style="list-style-type: none"> ◆ потражња за специфичним тржишним производима ◆ развој властитих производа и властитих робних марки ◆ повећање производње и продаје, услуга и производа, са вишим ценовним вриједностима ◆ унапређење трансфера технологије и знања јачом сарадњом са научно – истраживачким и образовним институцијама ◆ искуство у сарадњи са партнерима ЕУ - могућност за трансфер технологије и знања ◆ приступ државним и ЕУ фондовима ◆ очекивано чланство у ЕУ ◆ јачање партнерства у ланцу више ценовне вриједности, заједничка дистрибуција и развој робних марки ◆ нормализација политичких и економских односа и регионална експанзија у сусједне државе ◆ пораст извоза ◆ трансфер знања и производње на тржишта с нижом цијеном рада 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ интензивна ценовна конкуренција ◆ прекид сарадње с партнерима у лону ◆ растући притисак трговачких ланаца на снижавање продајних цијена произвођача ◆ раст трошкова производње ◆ недовољно ефикасна координација у провођењу програма и пројеката ◆ нефлексибилност тржишта рада и недостатак стручних кадрова ◆ погоршање односа цијене и квалитете рада ◆ престанак базне производње ◆ премјештање носитеља производње у друге земље ◆ раст цијене енергената, земљишта и комуналних накнада ◆ притисак на трошкове везане уз увођење еколошких, здравствених и других стандарда ◆ пораст , већ високих, каматних стопа, изазваних свјетском финансијском кризом

У наставку се детаљније образлажу битни налази SWOT анализе. Снаге и прилике су позитивни фактори, а слабости и пријетње негативни фактори.

а) Снаге

Снаге су ресурси, способности и карактеристике које чине индустрију јаком и конкурентном на тржишту. Индустрија текстила, коже и обуће има дугогодишње искуство у пословању. Из дугогодишњег искуства у пословању произлази постојање искусних радника запослених директно у производњи, стечени и развијени know-how у производњи властитог производа, задовољавајућа технолошка опремљеност и постигнут квалитет производа. Према подацима добијених анализом

анкетираних произвиђача, 40% има савремену порему, 30% комбиновану (савремену и застарелу) опрему и 30% има застарелу али исправну опрему.

Географска близина ЕУ тржиштима је сљедећа важна снага за индустрију текстила, коже и обуће. Република Српска се налази између развијених земаља ЕУ-а и југоисточних европских земаља у регији. Близина развијеним европским тржиштима омогућује брзу испоруку на та тржишта, а истовремено омогућује трансфер знања, технологије и производње у земље с нижим платама у регији.

Конкурентност наших предузећа значајно повећавају најниже стопе пореза и доприноса на плате, као и најнижа цијена електричне енергије у окружењу.

Наведене снаге могу бити вриједан ресурс у остваривању „нове концепције развоја“ у помјерању према властитим производима веће цијеновне вриједности.

б) Слабости

Слабости су фактори или трендови који индустрији недостају или се лоше проводе у поређењу с конкуренцијом, или услови који стављају индустрију у **слабију тржишну позицију**, посљедица чега је мала **продуктивност и ниска профитабилност**. Ријеч је о сљедећим факторима који доприносе постојећем стању: **зависност од увоза, мало учешће базне производње, мале плате и уситњена производња**.

Предузећа зависе од увоза сировина и репроматеријала (током транзиције и као посљедица ратних дешавања, дошло је до ликвидације већег дијела базне производње). Анкетно истраживање показало је да у просјеку произвођачи увозе 89 % сировина и репроматеријала. Увозне сировине и репроматеријали одређују цијену и квалитет коначног производа. Успјех текстилне и обућарске индустрије темељи се на осигураном приступу квалитетним сировинама по специфицираним захтјевима купаца, односно тржишној потражњи.

Резултати анализе плата, показују да плате нису мотивирајуће за запослене и као такве умањују продуктивност и онемогућавају задржавање и привлачење стручњака. С друге стране, високе плате у односу на цијеновно конкурентне земље умањују цијеновну конкурентност ове индустрије у глобалним размјерама.

Производња је уситњена и смањене су могућности за постизање позитивних ефеката на великим тржиштима. Интервјуи су показали да је **недостатак обртног капитала** ограничење у пословању и развоју, а посебно у развоју властитих производа. Велики је број предузећа која настоје само „**преживјети**“ интензивну конкуренцију и преовладава „**производна оријентација**“, док је тржишна оријентација развоја, темељена на знању и властитим производима у „**другом плану**“. Тако, према подацима из анализе упитника, 80% предузећа се бави услужним (лон) пословима, гдје су чак четири од пет артикала одјеће и обуће произведена кроз лон посао за ино-партнера.

Произвођачи у текстилној и обућарској индустрији посебно се сусрећу са проблемом у дистрибуцији текстилних и одјевних производа. Према анкети, само 21% произвођача има развијену продајну мрежу. С једне стране, **трошкови развијања и одржавања властите продајне мреже су превисоки**. С друге стране, трговачки ланци врше притисак и **смањују продајне цијене произвођача на границу профитабилности**. У продаји преко малих трговаца постоји **проблем наплате**, што се одражава на висину потребних обртних средстава произвођача.

Ниска профитабилност показатељ је структуре производње (лон и остали облици производње нижих цијеновних вриједности), кретања продуктивности и опћенито високих расхода

у структури трошкова. Расходи су додатно оптерећени високим порезима, доприносима, комуналним накнадама у односу на непосредне конкуренте. Предузетници посебно истичу проблем прецијењене конвертибилне марке, високих трошкова на терет послодавца (боловања, одмора и допушта).

в) Прилике

Прилике су спољашни фактори који олакшавају или омогућавају раст прихода од продаје и раст профитабилности. Као најважније пословне прилике, истичу се повећање производње у правцу производа са **већом ценовном вриједношћу, боља кооперација са предузећима и институцијама у окружењу и ефикасније кориштење пројеката финансираних од државе и ЕУ-а.**

Велики број предузећа има искуство у производњи, нарочито у лон пословима, у кооперацији са страним партнерима, тј. великим свјетским произвођачима. Искуство у сарадњи с партнерима из ЕУ, као и приступ предприступним ЕУ фондовима за развојне пројекте, прилика је за подизање општег нивоа производње, опремљености рада и продуктивности. Отварањем сарадње са произвођачима у регији с нижом цијеном рада, омогућује **трансфер знања, технологије и производње** у ове регије. На тај начин произвођачи могу знатно смањити број запослених, трошкове производње и постати конкурентни у цијенама.

Улазак БиХ у ЕУ у примјереном року даје могућност произвођачима да у потпуности развију равноправне односе и партнерство у оквиру јединственог тржишта. За очекивати је, да ће се такав статус одразити и на стабилизацију трошковне стране произвођача текстила и обуће. Нормализација политичких и економских односа, са сусједним земљама, има потенцијал да се преко стратешког партнерства с трговином оствари регионална експанзија у тим земљама.

Пословни кластери су прилика, при чему не треба претјерано водити рачуна о формално-правном облику удружења, већ прије свега о значају ове кооперације. Преко удруживања специјализираних произвођача, у појединим дјелатностима, у пословне кластере могуће је подјелом трошкова смањити појединачне трошкове маркетинга, развоја властитих марки производа, развоја дистрибуцијске мреже и комплетирања колекција. Кластери, настали по таквим принципима, стварају прилику за наступ на великом руском тржишту.

Очекују се промјене на тржишту крајње потрошње. Прилика је правовремено праћење понашања крајњих потрошача. Изазов је за произвођаче, који ће требати усмјерити своје напоре на раст задовољства и лојалност купаца, а с нагласком на ширину асортимана, праћење модних трендова, разноврсност величина, боја, дизајна и њихово учестало и брзо мијењање у складу са модним трендовима.

Брзи развој **интернетске технологије** и могућности развоја **франшизинга** прилике су за развој алтернативних облика дистрибуције, а **тражење нових страних тржишта** и профитабилних тржишних производа за повећање извоза.

г) Пријетње

Пријетње су неповољни фактори и промјене у спољашном окружењу који би у будућности могли умањити приходе и профитабилност индустрије текстила, коже и обуће. Као најважније пријетње истичу се **интензивна ценовна конкуренција** посебно у услужним (лон) пословима и **растући притисак организованих моћних трговачких корпорација** на цијене и стандарде у пословању произвођача.

Индустрија текстила, коже и обуће убраја се данас међу **најглобализованије индустрије** на свијету¹⁷.

Либерализација тржишта доводи до појачаног увоза, цјеновне конкуренције и репозиционирања готово цјелокупне прерађивачке индустрије, а посебно текстилне и обућарске индустрије. Цијена производње на конкурентном и динамичном тржишту индикатор је заоштрене утакмице, али и бројних фактора конкурентности. Она се овдје исказује као агрегатни израз, што указује на прилике, али и неприлике које су присутне за сваку од националних грана, али и за понашања у глобалном окружењу.

Због оштре цјеновне конкуренције, остварени профити су мали, а ниска финансијска снага умањује могућност модернизације производње према савременим европским стандардима. Посебно се наглашава значај Кине, која има организовану масовну производњу у највећем сектору текстила и обуће у свијету. У складу са анализама Европске комисије, у посљедњим годинама кинески сектор текстилне и обућарске индустрије пролази кроз реорганизацију с циљем повећања продуктивности, побољшања стандарда квалитета и повећања глобалне конкурентности. Као посљедица тога, смањује се укупна запосленост и повећава производња. Кина не само да располаже са јефтином и бројном радном снагом већ углавном располаже и са базним сировинама, што јој омогућује производњу и пласман производа по врло ниским цијенама. За очекивати је да ће Кина у идущим годинама повећати пласман производа на властитом тржишту и да ће њен удио на свјетском тржишту расти спорије него до сада. Такође, може се очекивати стагнирање кинеске производње и пласмана, због наглог пораста загађености вода и ваздуха, што ће захтјевати велике инвестиције у постројења за пречишћавање. Резултат повећања улагања у екологију, је повећање трошкова производње а самим тим и цијена производа.

У посљедњим годинама појачан је **улаз страних трговачких ланаца** на тржиште Републике Српске. Постоји тренд концентрације великих трговачких ланаца у структури промета, а тиме расте и њихова улога у дистрибуцијском систему. Јаки и организовани трговачки ланци организују производњу и контролишу ланац цјеновне вриједности. Велики организовани трговачки ланци врше притисак на домаће произвођаче да смање цијене и повећају стандарде у производњи.

У структури трошкова могу се појавити **екстерни притисци** на пораст цијене енергената, енергетски зависне базе производње, цијене рада, цијена инфраструктурних и осталих услуга.

Недовољна ефикасност, у **координацијама при провођењу програма** и пројеката, може бити озбиљна пријетња с обзиром на високу заступљеност малих и средњих предузећа у индустрији текстила, коже и обуће.

У процесу преговора о придруживању Европској унији на подручју увођења еколошких и других стандарда, те утврђивања царинских стопа, треба водити **бригу** о интересима текстилне и обућарске индустрије.

д) Стратешки изазови за индустрију текстила, коже и обуће

SWOT анализа указује на активности и факторе који се морају узети у обзир приликом креирања стратегије.

¹⁷ Тако, илустрације ради, према подацима Свјетске трговачке организације (WTO) за 2001. годину ова индустрија чини око 5,8% укупне свјетске размјене од 342 млрд УСД. од тога одјевна индустрија 195 млрд. УСД, а текстилна око 147 млрд. УСД.

Индустрија текстила, коже и обуће у Републици Српској има перспективу. Један од битних предуслова за остваривање наведеног је идентификовање и усмјеравање према профитабилним тржишним нишама, којима се прилагођавају мале и флексибилне производне јединице на вишим технолошким нивоима. Таква структура производње мора се темељити на развоју робних марки.

Може се истакнути, да је **тржишно репозиционирање** с нагласком на производе веће цјеновне вриједности, прилика за раст прихода и остваривање профитабилне индустрије. Предуслов за то је **промјена свијести, подузетнички дух, активно партнерство и кооперација предузетника у стварању препознатљиве понуде.**

Важно је истрајати на **организованом и планском приступу** и дати прилику предузетницима који ће својим иновацијама и менаџерским вјештинама подићи ниво конкурентности ове индустрије.

3. Анализа главних праваца развоја индустрије текстила, коже и обуће у Републици Српској

3.1. Полазне основе главних праваца развоја

Неки од проблема са којима се текстилна индустрија суочавала, а и даље се суочава, заједнички су за све привредне гране у Републици Српској. Ту спадају проблеми са реструктурисањем радне снаге, нелојалном конкуренцијом из домена сиве економије, отежаним или онемогућеним приступом изворима финансирања и сл. Међутим, специфичности текстилне индустрије у односу на остале гране, као и драстичне промјене на међународном тржишту, условиле су да се она суочи са додатним проблемима којима није могла да се прилагоди. Тешкоће које су настале су толико пореметиле пословање ове гране, да се може оцијенити да је текстилна индустрија један од највећих губитника током 1990-их, као и у првим годинама транзиције. Укратко, суочен са губитком иностраног тржишта и драстичним смањењем домаћег тржишта и куповне моћи становништва, највећи број предузећа ове гране, оптерећен великим бројем радне снаге, није могао да настави да послује на начин на који је навикао, услед чега је дошло до пропадања великог броја раније успјешних предузећа. У исто време је дошло до динамичног развоја приватног сектора, који је производио и трговао изван званичних канала. Међутим, данас се и многа од ових предузећа, након превођења у званичне канале, суочавају са јаком конкуренцијом из увоза, услед чега је њихово пословање угрожено. Веома мали број предузећа у текстилној индустрији још увек релативно добро послује, има закључене аранжмане и перспективу, док велики број предузећа ради само услужне (лон) послове, или је у стечају или пред стечајем.

Анализа показује да постоји неколико уских грла која отежавају оживљавање и опоравак индустрије текстила, коже и обуће. Без рјешавања ових кључних проблема неће моћи да се ријеше ни многи други нагомилани проблеми.

Један од главних проблема везан је за **реструктурисање и квалитет приватизације државних предузећа**, с обзиром да модел приватизације предузећа из области текстилне

индустрије није био задовољавајући. Наиме, с једне стране процеси реструктурисања и припреме за приватизацију трајали су недопустиво дуго, али, с друге стране, није постојала ни довољна заинтересованост квалитетних инвеститора за куповину ових предузећа.

Прва, на удару су била предузећа произвођачи предива и тканина, који су некада представљали важне снабдјеваче произвођача одјеће. За разлику од некада, данас се највећи дио репродукционог материјала набавља из увоза. Повећање производње ових предузећа би повољно утицало на смањење дефицита у спољнотрговинској размени текстилних производа, а такође би омогућило да се у будућности потпуније искористи могућност преференцијалног извоза у земље Европске Уније, али и остале земље са којима имамо потписане споразуме о слободној трговини.

Друга, на удару су била велика предузећа у државном власништву, како по вриједности основних средстава, тако и по броју запослених. Приватизована предузећа која су задржала производњу у области текстила, имају капацитете за значајно повећање производње. Ово се нарочито односи на производњу одјеће и обуће, гдје је у појединим предузећима било модернизације опреме током 1990-их и током 2000-их, а и тамо гдје то није био случај расположива опрема углавном пружа могућност да се производни процес обави ефикасно. Наиме, по свом карактеру, **производња одјеће и обуће је више радно-интензивна**, а мање технолошко-интензивна од производње предива и тканина, тако да се и без већих улагања у основна средства може остварити значајно повећање ефикасности производње. Међутим, расположиви производни ресурси у исто време намећу и велике трошкове предузећима, нарочито у ситуацијама када капацитети нису у пуној мјери уполсени. Због тога су капацитети углавном ангажовани на пословима дораде (лона), у ишчекивању доласка новог инвеститора.

Даље, важан проблем, који оптерећује текстилну индустрију и индустрију коже и обуће, односи се на отежан приступ кључним тржиштима. Овај проблем има две димензије, које ће одвојено бити образложене: једна страна проблема односи се на **приступ иностраним тржиштима**, а друга на **природу конкуренције на домаћем тржишту**.

Ситуација на традиционалним извозним тржиштима се током последњих петнаестак година динамично мијењала, тако да су ова тржишта данас драстично другачија него што су била током 1980-их година. Све те промјене се, са становишта индустрије текстила, коже и обуће у Републици Српској, могу окарактерисати као негативне промене. Касније је дошло до либерализације међународне трговине текстилним производима, па су на светском тржишту почели да доминирају произвођачи из земаља источне и југоисточне Азије, којима произвођачи из осталих земаља нису у стању да цјеновно парирају. **Са либерализацијом трговине и растом трошкова радне снаге у земљама централне и источне Европе, производња се и даље сели на Далеки Исток**. Појачана конкуренција на међународном тржишту за резултат је имала тренд дугорочног пада цијена текстилних производа и обуће, скраћењем животног вијека производа, а произвођачима намеће неопходност да ефикасније управљају свим компонентама маркетинг микса како би могли да опстану на тржишту. Инострана тржишта, на која произвођачи из Републике Српске, излазе су толико промјењена у односу на стање које је постојало крајем 1990-их, да се не може говорити о враћању на традиционална извозна тржишта, већ је адекватније рећи да се она морају освајати из почетка.

Приступ тржишту Европске Уније, као најважнијем извозном тржишту, је дуго био ограничен системом квота, и непостојањем споразума са Унијом о трговини текстилним производима. Њиме се укида систем квота и уводи нулта царинска стопа за извоз највећег дијела производа текстилне индустрије у ЕУ. Међутим, искоришћавање оваквих погодности је ограничено примјеном тзв. **билатералних правила о поријеклу производа, што у пракси значи да репродукциони материјал**

мора да буде произведен или у БиХ или у Европској унији. Први закључак који се намеће јесте да су овакве одредбе неповољне по Републику Српску, јер је домаћа производња предива, тканина и коже мала, а могућност набавке материјала из иностранства ограничена неопходношћу да они потичу са територије Европске Уније. Међутим, мало дубља анализа показује да, са постојећим карактером извоза у Унију, ни потпун опоравак домаће индустрије репродукционог материјала, ни улазак у систем дијагоналног кумулирања порекла, не би могли да доведу до драматичног побољшања извозних резултата. Наиме, фактичко стање је такво да се извоз текстилних производа готово искључиво заснива на простијим пословима дораде (лона), гдје домаћи произвођачи практично само изнајмљују радну снагу, и немају утицаја на остале фазе производног циклуса, па тако ни на избор и набавку репродукционог материјала. Стога се значај увођења дијагоналних правила о кумулирању поријекла не односи толико на "cut and make" (С&М) послове који сада доминирају, већ је превасходно битно због развоја напреднијих типова дорадних послова "cut, make and trim"(С&М&Т) и класичног извоза, чије је учешће у укупној вредности извоза текстилних производа у ЕУ, међутим, за сада мало. О томе да ће лон послови, ма какве промјене да се десе, наставити да се првенствено заснивају на увозу материјала из ЕУ говори чињеница да је такав случај и у Румунији, упркос чињеници да је производња предива и тканина у овој земљи у бољем стању него у БиХ, и да Румунија, за разлику од наше земље, учествује у паневропском систему дијагоналног кумулирања поријекла за дорадне аранжмане.

Као што је претходно образложено, дорадни послови су били и јесу изузетно значајни за Републику Српску, као, уосталом, и за остале земље у транзицији, нарочито везано за извоз у ЕУ. Наиме, структура тржишта у земљама Уније је таква да влада јака конкуренција у свим сегментима, и произвођачи на тржиште могу да се пробију или преко дорадних послова, или креирањем марки које би биле препознатљиве на сегментима у којима је цијена мање битан фактор, а важнији су квалитет и имиџ. **Занемарљив број наших предузећа је у овом тренутку у могућности да осмисли производе и спроведе промотивне активности који би им омогућили успешан извоз сопствених производа на тржиште ЕУ, тако да дорадни послови представљају основни механизам преко кога наша предузећа могу да се пробију на тренутно најважније извозно тржиште.** Међутим, поред тога што у овом тренутку представља један од најважнијих фактора успјешног пословања домаћих произвођача, ова врста спољнотрговинских аранжмана у исто вријеме, може се рећи, спутава развој домаће текстилне индустрије. Наиме, највећи дио извоза из наше земље се заснива на простијим врстама дорадних послова (прије свега С&М послови), гдје инострани партнер доставља материјал, а наши радници га искроје и шашију одећу. Зарада на овој врсти послова је минимална, јер се они практично свде на изнајмљивање радне снаге. **Зависност од њих значајно отежава преоријентацију на послове класичног извоза, јер предузећа немају капацитете ни средства за унапређење сопствене производње у правцу увођења производа са вишом доданом вриједношћу.** Такође, с обзиром да је додата вриједност производа ниска, а цијена фиксирана и изражена у еврима, док су, с друге стране, трошкови искључиво у конвертибилним маркама, нето зарада предузећа значајно зависи од политике девизног курса. Наиме, у периодима када је девизни курс прецијењен у односу на равнотежни, девизни приходи мање вриједне изражено у конвертибилним маркама, тако да предузећа располажу са мање средстава за покриће трошкова производње.

Претходно дата анализа односила се на проблеме са којима се текстилци и обућари суочавају приликом изласка на инострана тржишта. Међутим, проблеми који постоје на домаћем тржишту нису ништа мање озбиљни. Наиме, и у БиХ се и те како интензивно осећају ефекти либерализације међународне трговине и ценовне конкурентности произвођача са Далеког Истока. Ови ефекти су додатно појачани неадекватном примјеном мјера спољнотрговинске

политике, и недовољно ефикасним радом наших царинских служби. Нарочито велики проблем представља дампиншки увоз из Кине, а у нешто мањој мери и из Турске. Премда и стари и нови Закони о спољнотрговинском пословању садрже јасне механизме за спровођење антидампиншког поступка, поступак се у пракси врло мало примјењивао. Сем дампиншких цијена, проблем са увозом из ових земаља се састоји и у неправилном попуњавању царинских декларација, гдје се пријављују другачије врсте робе, или мање количине од стварних, а уобичајено је да се стварна вриједност увезене робе потцјењује. Иако су учињени кораци у правцу потпуније контроле увоза одјеће и обуће из Кине и Турске, рад царинских служби не може да се оцијени као довољно ефикасан. Због таквих пропуста велику штету трпе домаћи произвођачи - како због дампиншких цијена, тако и зато што добар дио оваквог увоза завршава у каналима сиве економије. Поред њих, штету трпи и систем јавних финансија, услед неостварених прилива по основу прихода од царина и пореза.

Поред нерегуларног увоза, конкуренцију на домаћем тржишту нарушава и то што се још увек значајан дио активности обавља мимо званичних канала. Мада треба примијетити да је обим сиве економије смањен у односу на стање до прије неколико година, она је још увијек широко заступљена. То се односи како на промет, тако и на производњу, и то прије свега одјевних предмета и обуће. Производња „на црно“ великих серија одјеће и обуће је углавном сузбијена, међутим постоји велики број малих кројачких и обућарских радњи, али и већих погона, код којих значајан дио производње остаје нерегистрован. Мањи дио овакве производње је произведен по наруџбини физичких лица, а највећи дио, заједно са већ поменутиим нерегуларним увозом, завршава у сивим каналима дистрибуције и продаје. Занимљиво је поменути и то да је у последње вријеме заступљена пракса превођења робе која је увезена по дампиншким цијенама у званичне трговинске канале. Примера ради, један од механизма јесте да се предузећа региструју за производњу и промет одјеће или обуће, а онда набављају јефтину робу која долази из нелегалних канала, па је декларишу и продају као сопствену производњу.

У важну групу проблема спадају и они који су повезани са отежаним **приступом изворима финансирања**. Они ће бити сагледани с два аспекта: с једне стране, размотриће се фактори који условљавају проблеме у финансирању текстилних предузећа, а с друге стране, биће описане и негативне последице које овај проблем има на пословање и развој предузећа.

Наиме, не само што је **каматна стопа релативно висока, и неповољна за многа предузећа, већ су и услови обезбеђења кредита ригорозни, и многа предузећа не могу да их испуне**. Финансијско тржиште у Републици Српској је још увек у почетним фазама развоја, тако да недостају многи инструменти финансирања уобичајени у развијеним тржишним економијама. Пожељан извор финансирања јесу и напреднији облици сарадње са страним партнерима, попут заједничких улагања, али су они до сада били занемарљиво заступљени.

Проблеми са финансирањем предузећа, као и слаб прилив страног капитала, као последицу имају генерално низак ниво инвестиција у индустрији текстила, коже и обуће. Услед тога, највећи број предузећа располаже застарјелом опремом и заостаје за савременим технолошким достигнућима. Треба, додуше, нагласити да је овим више погођена производња репродукционих материјала него производња одјеће и обуће. Наиме, по свом карактеру производња предива и тканина је више технолошки интензивна од производње одјевних предмета и обуће, тако да је и осетљивија на разлике у нивоу технолошке опремљености капацитета.

Стога ће бити потребан значајан ниво инвестиција у основна средства како би производња репродукционог материјала у Републици Српској могла да се повећа, да усвоји нове производе, и да постане конкурентна и на домаћем и на иностраним тржиштима.

Сви претходно наведени кључни проблеми – некавалитетно ријешена власничка структура највећих предузећа, отежан приступ изворима финансирања и низак ниво инвестиција, као и тешкоће приликом изласка на инострана тржишта и нелојална конкуренција на домаћем тржишту – представљају значајне препреке ефикаснијем пословању предузећа индустрије текстила, коже и обуће, и проузрокују додатне тешкоће:

- Зараде у текстилној индустрији су традиционално биле међу најнижима у оквиру прерађивачке индустрије. Данас је овај проблем додатно појачан, јер је простор за раст плата у овој грани ограничен ниским цијенама дорадних послова, и високим оперативним трошковима предузећа, и то нарочито великих система;
- Претходно наведени проблем ниских зарада за собом повлачи и проблем слабе мотивисаности радника, ниске продуктивности у производњи, и висок проценат изостајања са посла;
- Неупслени капацитети, у условима неефикасног спровођења програма реструктурисања, утичу на постојање вишка радне снаге у многим предузећима;
- Услед ниских зарада, и запостављања развоја сопствене производње, постоји недостатак високо стручно образованих кадрова, који би радили на развоју нових производа, примјени технолошких и управљачких иновација, и развоју тржишта. Текући ургентни проблем у многим предузећима је недостатак оспособљених кадрова који поседују специфична знања потребна за успешно обављање послова.
- У многим предузећима посао није добро организован, услед чега постоји «празан ход». То негативно утиче на конкурентност предузећа и могућност добијања извозних послова, јер значајно продужава производни процес и отежава завршетак посла у договореном року, а такође и непотребно повећава трошкове самог процеса производње;
- Доминантно ослањање на најпростије послове дораде (тзв. «cut and make» послови), и недостатак средстава за инвестирање, у многим предузећима смањују потребу за унапређењем сопствене производње, али и за побољшањем осталих пословних активности у предузећу. Услед тога логистика је неефикасна, промотивне активности неразвијене, технике и канали продаје заостају за савременим трендовима, не уводе се системи тоталне контроле квалитета и нема активности везаних за истраживања и развој и за иновирање.

Ово би сумарно били сви проблеми или највећи дио проблема са којима се суочава индустрија текстила, коже и обуће у Републици Српској. Краткорочне мјере, као одговор на проблеме у текућем пословању неопходне за ревитализацију ове гране, као и дугорочне или стратешке мјере, у циљу евентуалног развоја ове гране, биће разматране у наставку.

3.2. Правци кретања производње према већим доданим вриједностима

Ниска акумулација капитала, спречава произвођаче да знатније улажу у развој властите робне марке. Знање добивено у лон пословима (дизајн и конструкција) може се искористити за развој властите марке.

Модел развоја продајне мреже има различите облике дистрибуције. Постоји група произвођача која располаже с властитом продајном мрежом, и намјерава је даље развијати. Овој

групи се придружује и група произвођача која намјерава развијати властиту продајну мрежу у ближој будућности. **За мала и средња предузећа се препоручује развој заједничке продајне мреже.**

Слика број 2.Правци кретања производње

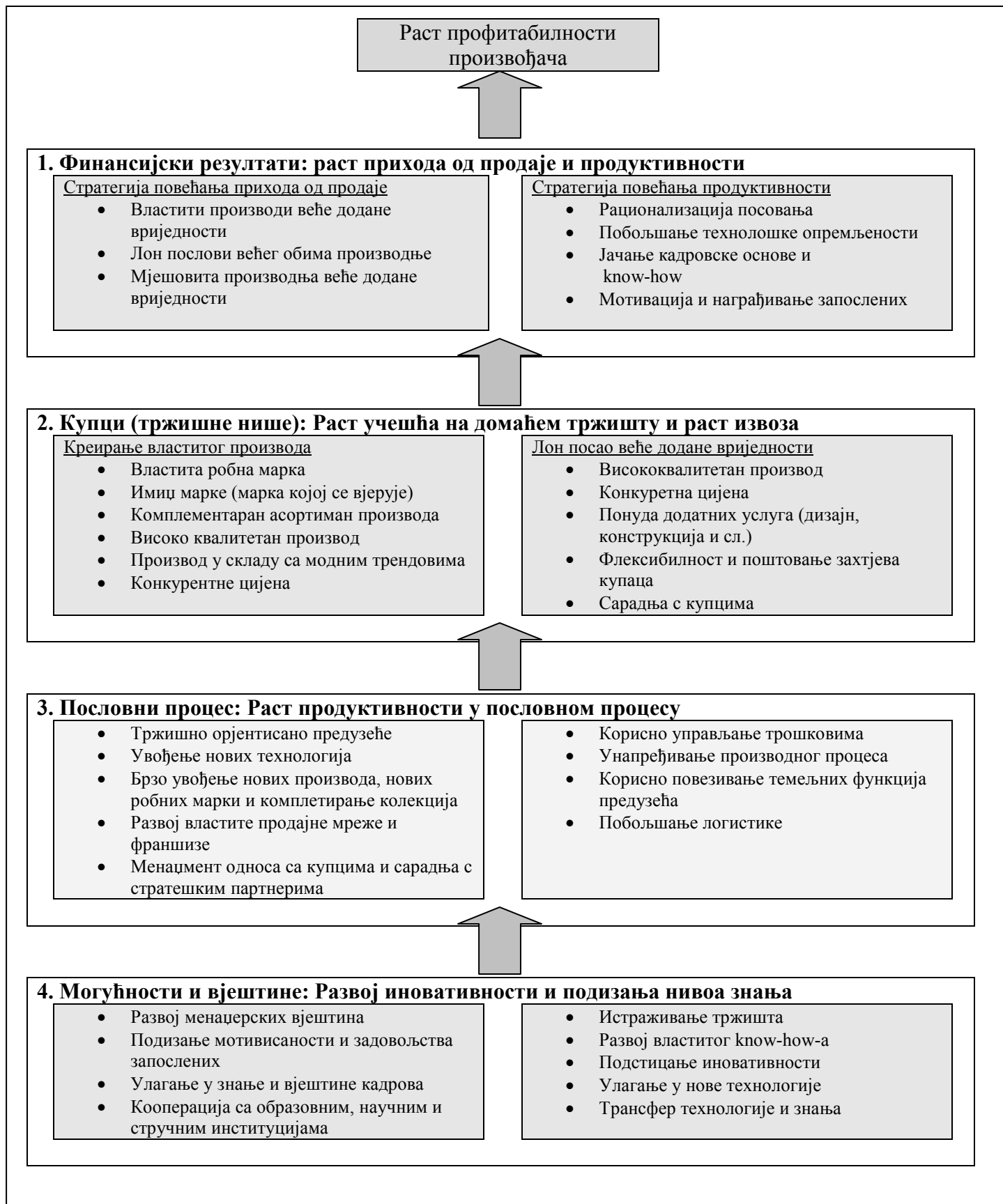
Облик производње		Обиљежје производње
1.Обична лон производња		1.Производња, кројење,шивање, пеглање, завршавање, паковање
2. Проширена производња лона		2. Производња, набава основног материјала и репроматеријала итд.
3. Пуни посао		3. Производња, набава основног материјала и репроматеријала, базни производни развој
4. Властити производ без марке		4. Дизајн, конструкција, производња, набава основног материјала и репроматеријала итд.
5. Властити производ с марком		5.Дизајн, конструкција, производња, набава основног и репроматеријала итд.,развој марке (лиценца)
6. Колекција		6. Дизајн, конструкција, производња, набава основног и репроматеријала итд.,развој колекције, развој марке, маркетинг и продаја
7. Пласман производа у властитој продајној мрежи		7. Формирање властите продајне мреже

3.3. Главни правци развоја за повећање конкурентности

Задатак предузетника је креирање тржишних стратегија за постизање конкурентских предности. Слика број 3. сажето приказује правце тржишног дјеловања предузетника.

Слика полази од претпоставке да су кадрови, технологија и пословни системи (могућности и вјештине) предуслов за иновације, развој нових вјештина, способности и ефикасност (пословни процес), као предуслов за стварање и испоруку понуде веће додане вриједности (купци). Коначно, активности у подручју ресурса, организације и потрошача омогућују финансијско побољшање предузетника.

Слика број 3. Главни правци тржишног дјеловања предузетника

Кључни елементи марке су име, трговачки знак и ауторско право. Значај марке је у следећим чињеницама:

- ◆ **Произвођачу марка омогућује контролу тржишта, олакшава сегментирање тржишта, позиционирање и промцију предузећа, као и лансирање новог производа.**
- ◆ **Марка придониоци вриједности робе, јер омогућује зарачунавање више цијене производу због умањене ценовне еластичности.**
- ◆ **Потрошачи лакше идентификују производе с марком и на тој основи креирају своју преференцију према таквим производима приликом доношења одлуке о купњи производа, сматрајући да је таква одлука мање ризична за њих. Расте вјерност (лојалност) купаца према производу.**

Увођење **нових технологија** један је од битних предуслова усвајања тржишне оријентације предузећа. Стога је стратешко усмјерење наше индустрије текстила, коже и обуће смањење разлике у технолошком заостајању за ЕУ. То у првом реду подразумева трансфер, пријенос и примјену нових технологија у производњи. Такође, убрзанији трансфер технологије и знања ће омогућити развој и **нових производа**, а посебно у гранама гдје је мање радно-интензивних облика производње усмјерених према индустријама у којима такви производи чине инпуте, односно комплементарне производе (ауто индустрија, индустрија намјештаја, грађевинарство, становање и слично). Смањење разлике у технолошким заостајању, такође је везано уз увођење одговарајућих информацијских система, техника управљања, дизајна и слично.

Предуслов, повећању **иновација**, је улагање у обуку постојеће радне снаге. У том погледу се треба усмјерити на **специјалистичке програме образовања**.

Специфичан облик иновативне активности представља **развој властите марке**. Он се може остварити властитим улагањем, путем лиценце или у кооперацији са другим произвођачима (енг. co-branding).

Како развој властите марке, властитим улагањем захтијева велика финансијска средства, посебно ако се ради о развоју марке на иностраном, високо развијеним тржиштима с јако развијеном конкуренцијом, предузећа често примјењују стратегију куповине **лиценце**. Куповином лиценце, предузеће добива право кориштења већ развијене марке у дистрибуцији својих производа, на извозним тржиштима на којима је купљена лиценца. Тај приступ је прихватљив у ситуацијама када се из таквог рјешења чини напор ка развоју властите робне марке.

Друга могућност, којом предузећа могу развити успјешну робну марку уз ниже трошкове, је стварање марке у кооперацији с другим предузећима (енг. co-branding). Овај облик сарадње подразумева заједничку изградњу и спајање робних марки произвођача у производњи и дистрибуцији својих производа. Стварање марке у кооперацији с другим предузећима је прилика за раст производње. Произвођач може користити постојећа знања, већ утемељену производну и дистрибуцијску мрежу и на тај начин остварити јефтинији и ефикаснији продор на ново тржиште.

Предложени концепт тржишног наступа захтијева, реконструирисање производње у правцу производа са вишим ценовним и квалитативним вриједностима, нову структуру кадрова с већим нивом знања, нове инвестиције у технологију, маркетинг и дистрибуцију.

4. Стратешко-развојни циљеви индустрије текстила, коже и обуће у Републици Српској

Упркос свим проблемима који данас постоје, индустрија текстила, коже и обуће има велики значај у привреди Републике Српске, а и перспективу да, уколико искористи све предности и успешно превазиђе кључне проблеме, постане једна од најзначајнијих грана. С обзиром на ефекте које има на укупну привредну активност, могло би се рећи да у Републици Српској индустрија текстила, коже и обуће представља једну од стратешких привредних грана. Овакав став се заснива на сљедећим чињеницама:

- **Значајно учешће у креирању бруто домаћег производа;**
- **Изузетно значајно учешће у укупној запослености;**
- **Изузетно значајно учешће у вриједности извоза;**
- **Опстанак и развој текстилне индустрије и индустрије коже и обуће, позитивно би утицао на развој других привредних активности – као купац сировина (кожа, вуна) стимулисала би развој појединих облика сточарске производње, а као добављач развој појединих грана прерађивачке индустрије;**
- **Опстанак и развој текстилне и кожарско-обућарске индустрије позитивно би утицао на уједначавање регионалних разлика унутар Републике Српске, будући да у већини неразвијених подручја ова индустрија представља једну од доминантних привредних дјелатности.**

Циљ који треба постићи у будућности је раст производње, продаје и извоза, заснован на континуираном унапређењу укупног пословања предузећа, које подразумева, с једне стране, унапређење квалитативних димензија конкурентности, и, с друге стране, ефикасно управљање трошковима.

4.1. Перманентан процес реструктурисања и модернизације пословања

Оштра конкуренција на међународном, али и домаћем тржишту, већ сада намеће потребу за што ефикаснијим пословањем предузећа. Услед тога, да би била успјешна, предузећа перманентно морају да теже унапређењима која ће водити расту продуктивности, рационалнијем коришћењу свих производних ресурса, и смањењу трошкова.

То подразумева примјену нових рјешења у производњи, али и везано за информационе системе, технике управљања, дизајн и сл. Набавка нове и по могућношћу најсавременије опреме, од посебног је значаја за произвођаче репродукционог материјала у нашој земљи, јер ће им омогућити освајање нових врста производа, достизање вишег квалитета производа, и ефикасну употребу расположивих сировина.

4.2. Промјена структуре производње

Потреба за промјенама у производњи, пре свега, је условљена потребом унапређења производног програма. Промјене треба да се одигравају у следећим правцима:

◆ **Освајање нових производа.** Ово је од посебног значаја за предузећа која се баве производњом предива и тканина. Наиме, тенденције на светском тржишту током последње деценије јесу, с једне стране, увођење нових синтетичких материјала, и, с друге стране, враћање значаја природних материјала. Такође, у циљу да конкуришу јефтиној производњи из азијских земаља европски произвођачи се све више оријентишу на производњу специјалних материјала за индустријску потрошњу. У оваквој констелацији домаћи произвођачи треба да покушају да нађу своје место, а посебно би било пожељно да се отпочне са производњом високо-квалитетних техничких материјала, за којима би постојала велика потражња и у иностранству.

◆ **Производња производа са вишом доданом вриједношћу.** У питању су производи при чијој куповини се купци не руководе преваходно њиховом цијеном, већ неким другим препознатљивим карактеристикама тих производа. Препознатљивост може да се постигне на различите начине: промотивне активности које ће створити специфични бренд, оријентисаност на задовољавање специфичних потреба одређених дијелова тржишта, изузетан квалитет производа, дизајн, примјена нових технолошких достигнућа, поузданост и брзина у испоруци, пружање постпродајних услуга итд.

◆ **Специјализација у производњи.** Иако сваштарски тип производње може да има својих предности, у смислу да може да се прилагоди захтевима различитих купаца, постизање адекватног степена специјализације у производњи, нарочито у случају производње предива и тканина, може да води још ефикаснијим пословним резултатима. Предности оваквог концепта се заснивају на могућности увођења специфичних производних технологија, стварању препознатљивог имена на тржишту, и, што је такође важно, чине сврсисходним улагање у истраживачко-развојне активности.

Технологија производње тканина се толико развила, да се данас производе тзв. «паметне» тканине, на бази нано-технологија, као и тканине које су отпорне на влагу, хладноћу и флеке.

◆ **Боља контрола ланца вриједности.** За сада домаћа предузећа, нарочито када је ријеч о сарадњи са иностраним партнерима, често имају контролу над само једном фазом у ланцу вриједности, а то је сама производња. За успјешан опстанак предузећа на тржишту неопходно је да се успостави контрола и над осталим фазама производног циклуса, као што су набавка, продаја, промотивне активности, логистика, одређивање цијене финалног производа и сл.

4.3. Јачање конкурентске позиције која ће се заснивати на нецјеновним димензијама конкурентности

У овом тренутку, главне компаративне предности наше текстилне и кожарско-обућарске индустрије су близина тржишта главних спољнотрговинских партнера, дугогодишња традиција у производњи и извозу, квалификована и искусна радна снага, као и релативно конкурентни трошкови радне снаге. Међутим, велики проблем је то што поменуте компаративне предности

нису у довољној мјери искоришћене, односно нису сасвим прерасле и у конкурентске предности. Уз то, треба подсјетити да ће општа либерализација међународне трговине текстилним производима, али и предстојећа даља либерализација домаћег тржишта, довести до уједначавања услова пословања, тако да само они произвођачи који ће бити конкурентни у иностранству, моћи ће да опстану и на домаћем тржишту. При томе се мора имати у виду то, да произвођачима из источне и југоисточне Азије већ сада нико не може цјеновно да конкурише.

Управо из горе наведених разлога проистиче неопходност јачања конкурентске позиције која ће бити заснована на нецјеновним факторима конкурентности. То прије свега подразумјева следеће:

- ◆ **Достизање високог квалитета робе и услуга;**
- ◆ **Производња производа са вишом додатом вредношћу;**
- ◆ **Праћење трендова на свјетском тржишту, везано како за нова технолошка рјешења, тако и за промјене на страни потражње, и правовремено реаговање на њих;**
- ◆ **Стварање препознатљивих марки.**

4.4. Подизање нивоа инвестиција

Нове инвестиције у текстилну индустрију су, као што је претходно напоменуто, неопходан услов дугорочног развоја ове дјелатности.

У том погледу од посебног значаја треба да буде долазак страних инвеститора. Стране директне инвестиције у сектор текстилне индустрије могу да се спроведу на три главна начина. Први је улагање у државна предузећа кроз процес приватизације, други је стицање учешћа у постојећим приватним предузећима, кроз процес аквизиције, заједничког улагања или неки други инвестициони аранжман, а трећи је отварање нових предузећа, односно тзв. greenfield инвестиције. Квалитет страних инвестиција у сектор текстилне и кожарско-обућарске индустрије се огледа у томе што оне не долазе да би купиле тржиште, већ да би преко нових производних погона оствариле производњу која би била превасходно извозно оријентисана. Сем тога, страни инвеститори често доносе нове производне технологије, организациона и друга знања, и имају бољи приступ иностраним тржиштима.

4.5. Унапређење извоза

У овом тренутку главна одлика извоза текстилних и кожарско-обућарских производа Републике Српске је доминација простијих, и то по тзв. cut&make, дорадних послова за партнере из Европске уније. С обзиром на ситуацију у којој се текстила индустрија налази ови послови су нужни ради ангажовања капацитета предузећа и обезбеђења њиховог опстанка. Међутим, перспектива развоја текстилне и кожарско-обућарске индустрије Републике Српске не може да лежи у овим пословима, с обзиром да они доносе малу зараду произвођачима, јер је ниво додане вриједности низак, а и на међународном тржишту влада јака конкуренција. У будућности мора да се промјене наведене доминантне карактеристике нашег извоза текстила, коже и обуће у најмање три главна правца:

- ◆ **Доминација напреднијих облика извоза - најприје тзв. cut, make&trim** типа дорадних послова, а након тога и класичног извоза. Предност ових врста послова је у томе што се предузећа у много већој мјери уграђују у производни процес, па су тиме и додана вриједност и зарада значајно виши;

♦ **Повећање извоза на остала тржишта.** Наша текстилна и кожарско-обућарска индустрија има перспективу и треба да тежи томе да постане важан привредни фактор на регионалном тржишту. Сем тога, побољшање статуса у односу на још једно важно тржиште – САД, те на тржиште Русије, су шансе које не треба пропустити, и у наредном средњорочном периоду мора се тежити вишеструком повећању вриједности извоза у ове земље.

♦ **Повећање извоза предива и тканина.** Нема разлога да у структури извоза текстилне и кожарско-обућарске индустрије Републике Српске толико супериорно доминира производња обуће и одјеће. Оживљавање производње репродукционог материјала од стране модернизованих и ефикасних предузећа би значило да домаћа производња може да буде конкурентна и на иностраном тржишту. Растом извоза ових производа би се значајно побољшао дебаланс у размјени са иностранством.

4.6. Унапређење сарадње између произвођача

Кооперација између произвођача на локалном, али и међународном нивоу, је све присутнија тенденција у области текстилне и кожарско-обућарске индустрије. У питању су различите форме удруживања, као што су кластери, регионална удружења, удружења произвођача из сусједних земаља и сл. Циљ је обављање заједничких активности (истраживање тржишта, обједињавање набавке, наступи на сајмовима и сл.), размјена искустава и вјештина, заједничке истраживачко-развојне активности, заједнички наступ у односу на државу и сл. Потенцијали оваквих облика сарадње у Републици Српској још нису довољно искоришћени. Не постоји довољна сарадња нити повјерење између малих и великих, или приватних и државних предузећа.

4.7. Електронско пословање

Различите активности које се могу извести путем Интернета омогућавају предузећима да на јефтин и изузетно ефикасан начин обаве многе важне пословне функције.

Интернет већ сада треба искористити као важно средство у обављању маркетинг функције у предузећима, и то за активности промоције, проналажења нових пословних партнера и комуникације са постојећима, уговарање послова, истраживање тржишта, упознавање са најновијим технолошким достигнућима и сл.

Такође, у току је развој система електронске управе који предузећа треба да искористе за брзу и ефикасну комуникацију са различитим државним органима. У овом тренутку у такве активности спадају могућност комуницирања са државним службеницима путем електронске поште, информисања о увођењу нових и промјени постојећих мјера које су од значаја за предузеће, преузимања релевантних правних прописа, различитих формулара и сл. У будућности ће бити омогућено и да предузећа путем Интернета комплетно могу да обаве и друге своје активности, као што су плаћање пореских, комуналних и других дажбина, или регистравање предузећа.

5. Визија и програми развоја индустрије текстила, коже и обуће

Визија је сагледавање очекиваних обиљежја индустрије на дужи временски рок. Исход је развојна амбиција, која преко циљева, изводљивих програма и уз одређене претпоставке, тежи сталном технолошком напретку, специјализацији и тржишно конкурентној производњи производа с вишим учешћем додане вриједности.

Наведени програми (табела 4.) су различитих обиљежја, тј. укључују директне и индиректне подстицаје Владе. При томе, систем подстицаја би предузетницима требао давати сигурност у финансирању пројеката усклађених с развојном стратегијом индустрије текстила, коже и обуће.

Табела бр.4.5. СТРУКТУРА И САДРЖАЈ РАЗВОЈНИХ ПРОГРАМА

НАЗИВИ ПРОГРАМА	САДРЖАЈ ПРОГРАМА
1. Подстицаји истраживања и развоја	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Пројекти развоја нових технологија и нових материјала ◆ Иновације у развоју властите марке ◆ e-business у пољу дизајна, иновативних услуга и слично ◆ Оснивање центра за истраживање тржишта, дизајн, промоцију и маркетинг
2. Реструктурисање и модернизација пословања	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Пројекти реструктурисања предузетника у тешкоћама и промјена структуре производње ◆ Подстицаји специфичним инвестицијама у модернизацију производње
3. Развој властитог производа и дистрибуције	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Пројекти идентификације производа у циљу супституције увоза ◆ Пројекти развоја властитог производа за унапређење извоза ◆ Пројекти развоја специфичних и заједничких канала дистрибуције
4. Образовање и стручно оспособљавање кадрова	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Пројекти стручног образовања кадрова ◆ Семинари за специјалистичке иновације знања и обуку предузетника
5. Развој предузетништва с нагласком на мала и средња предузећа	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Програми подстицања малог и средњег предузетништва ◆ Програми развоја предузетништва ◆ Специфични програми за мале и средње предузетнике - нови производи, извоз, развој робне

	марке, кориштење нове технологије
6. Развој сарадње између произвођача и организовање кластеризације	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Интересно повезивање у стратешке савезе на програмским основама ◆ Умрежавање кластера с предузетницима, интересним организацијама, удружењима и државним институцијама сектора ◆ Промоција кластера
7. Финансирање заједничких пословних и развојних програма у циљу подизања нивоа инвестиција	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Пројекти методологије за израду инвестицијских студија ◆ Програми за избор заједничких пословних подухвата ◆ Промоција и привлачење страних инвестиција
8. Јачање конкурентске позиције засноване на неценовним факторима конкурентности	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Пројекти за повећање квалитета роба и услуга ◆ Производња производа са вишом доданом вриједношћу ◆ Производња производа у складу са потражњом ◆ Стварање препознатљивих марки
9. Суфинансирање збрињавања производног отпада	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Координација финансирања и стандардизације еколошких норми с ЕУ ◆ Финансирање пројеката предузећа за збрињавање технолошког отпада и пречишћавање отпадних вода
10. Стандардизација и интеграција специјалистичког информационог система	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Побољшање статистике ◆ Формирање и ажурирање базе података ◆ Убрзати и унаприједити трансфер информација ◆ Повећати оперативност агенција и пословних асоцијација ◆ Увођење електронског пословања

6. Подстицајне мјере за индустрију текстила, коже и обуће

У циљу рјешавања постојећих проблема и стварања повољнијег пословног амбијента, за индустрију текстила, коже и обуће, неопходно је хитно предузимање мјера за превазилажење тренутног стања:

- субвенција предузећима из ове области, која измирују обавезе по основу пореза и доприноса, у износу 50 КМ по раднику мјесечно за прво полугодиште 2009.године, са могућности продужења након сагледавања ефеката субвенције на пословање и задржавање броја запослених радника;
- предложити измјену Закона о царинској политици БиХ и Закона о јавним набавкама БиХ у дијелу који се односи на банкарске гаранције у смислу да се исте замијене са другим средствима обезбеђења;
- пронаћи могућност за рјешење прецијењеног курса конвертибилне марке који додатно оптрећује извознике, јер девизни приходи мање вриједи изражено у конвертибилним маркама, тако да предузећа располажу са мање средстава за покриће трошкова производње;
- дефинисати посебне услове и начин стимулисања извоза предузећа из области текстила, коже и обуће;
- дефинисати посебне услове и критерије за додјелу подстицајних средстава за успостављање система квалитета за предузећа из ове области;
- предложити измјену закона који се односе на висину судске таксе при укњижавању хипотеке и висину нотарских услуга;
- омогућити откуп потраживања предузећима по извозним пословима и пласман кредита са повољним каматним стопама;
- дати приоритет при исплати средстава за рефундацију боловања,предузећима из области текстила, коже и обуће;
- иницирати укидање обрачуна компензационе камате (3%) на опрему увезену на привремени увоз и стављену на промет;
- одгода репрограма и репрограмирање обавеза предузећима, по основу пореза и доприноса са 31.12.2008. године, на период до 15 година са грејс периодом до 2 године;
- утврђивање критерија, за квалитет увезене робе на наше тржиште, у складу са критеријумом за тржиште Европске Уније и
- доношење Правилника о минималним техничко-технолошким условима за рад у индустрији текстила, коже и обуће.

МОГУЋИ ПРАВЦИ ДЈЕЛОВАЊА ИНСТИТУЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА УКЛАЊАЊЕ И УБЛАЖАВАЊЕ ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ИНДУСТРИЈЕ

Када се одобравају **подстицаји за обнављање производње и за развој**, треба их усмјеравати предузећима која и у отежаним приликама устрају на иновацијама, вишим доданим вриједностима и властитим производима и робним маркама у свом производном програму. То је уосталом једно од **кључних начела и у систему државних подстицаја у ЕУ**, јер оне нису елементи **социјалне, већ развојне политике**.

Високи степен приватизације могао би водити закључку, да Влада Републике Српске у поједностављеној варијанти може једноставно **оставити прерађивачку индустрију без "помоћи Владе"**. Међутим, ова индустрија **послује у окружењу на које не може сама утицати**, већ се њему прилагођава.

Зато је неопходно да се и Влада Републике Српске **на одговарајући партнерски начин укључи** у доношење и провођење развојне стратегије, коју обиљежава кључна ријеч – реструктурисање.

1. Облици подстицаја према намјени

Подстицаји за истраживања и развој усмјерени су темељна истраживања, примијењена истраживања, развојна истраживања и студије о техничкој изводљивости. Ови подстицаји намијењени су научном и техничком напретку, стицању знања за развој нових или побољшање већ постојећих производа, поступака и услуга, пријеносу резултата индустријских истраживања у обликовање нових, измијењених и побољшаних производа.

Подстицаји за заштиту животне средине намијењени су отклањању или спречавању штета нанесених околини и природним изворима, постизању стандарда заштите или подстицању рационалног кориштења природе и њених добара.

Подстицаји за санацију и реструктурисање намијењени су предузетницима у тешкоћама. Предузетник у потешкоћама је онај предузетник који није способен властитим средствима или средствима које може добити од својих власника или повјерилаца зауставити негативна кретања пословања, а која би без посредовања Владе угрозилa опстанак предузетника.

Подстицаји малим и средњим предузетницима намијењени су за почетна улагања, савјетодавне услуге и учествовање на сајмовима и изложбама.

Подстицаји за запошљавање намијењени су отварању нових радних мјеста у малим и средњим предузећима, очувању постојећих радних мјеста, отварању радних мјеста за инвалидне особе или особе које се теже запошљавају.

Подстицаји за усавршавање намијењени су стицању теоретског и практичног знања употребљивог на садашњем односно будућем радном мјесту код предузетника који је корисник подстицаја, и стицању општег знања које се користи на садашњем односно будућем радном мјесту код предузетника који је корисник подстицаја.

У погледу **инструмената** подстицаја најчешће се користе:

◆ **Субвенције и пореска изузећа, опрост пореског дуга и доприноса.**

◆ **Удјели у власничком капиталу.** Републичке инвестиције у власнички капитал предузетника којима није циљ стварање добити, већ претварање јавних потраживања у власнички удио, продаја власништва Републике Српске уз повољније услове, одрицање од добити коју република Српска има на темељу удјела у власништву предузетника и слично.

◆ **Повољнији кредити и репрограми.** Повољнији кредити додјељују се предузетницима уз повољније услове од тржишних, углавном се додјељују преко Инвестиционо-развојне банке Републике Српске. Репрограми настају када предузетници не плаћају своје доспјеле обавезе у облику пореза и доприноса према Влади, па долази до смањена јавних прихода, чиме порески дужник добива индиректни подстицај.

◆ **Гаранције.** Обухватају Владине гаранције за осигурање од комерцијалних и некомерцијалних ризика у номиналном износу. По дефиницији гаранције не представљају подстицај, осим у случају када услови додјеле гаранције нису испуњени, те се активирање гаранције претвара у облик подстицаја.

Европска комисија у сарадњи с државама чланицама, непрестално надгледа системе подстицаја у тим државама, те ако се утврди да одређени подстицај није у складу с промоцијом слободног заједничког тржишта, дотична држава мора га укинути или измијенити.

Основно начело Европске комисије је да подстицај може бити одобрен ако је нарушавање заједничког тржишта оправдано остваривањем заједничких циљева ЕУ (регионални развој, запошљавање и истраживање и развој).

2. Улога републичких институција у провођењу развојне стратегије

Опстанак и развој индустрије темељи се на **активној улози свих институција Републике Српске** у стварању стабилног макроекономског и пословног амбијента.

У провођењу развојне стратегије, неопходно је дефинисати задатке које требају проводити републичке институције, а које заинтересовани предузетници. Опис њихових активности, у провођењу стратегије наведен је у табели број 5.

Табела бр.5.1.: Улога предузетника и републичких институција

РЕПУБЛИЧКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ	ПРЕДУЗЕТНИЦИ
Дугорочно стабилно макроекономско окружење	Континуирано праћење тржишта, праћење конкурената (benchmarking)
Правилан избор комбинације конзистентних и комплементарних економских политика	Идентификација пословних прилика и израда развојних програма
Избор конзистентних и проводљивих хоризонталних мјера подстицаја	Развојно и пословно планирање
Координација и подстицање промотивних активности на иностраном тржишту	Тржишно, пословно и организацијско репозиционирање
Унапређење програма образовања и стручног оспособљавања	Унапређење ланца вриједности од купаца, преко производње до дистрибуције
Умрежавање научних и стручних потенцијала	Дизајн центар за развој сектора прерађивачке индустрије
Информацијски систем прилагођен потребама прерађивачке индустрије	Перманентно обнављање иновација, стручних и посебно менаџерских знања

Табела бр.5.2: Очекивања менаџмента и власника предузећа о улози републичких институција у развојној стратегији прерађивачке индустрије

Улога републичких институција	Активности
1. Равноправно тржишно пословање	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Сузбијање сивог и црног тржишта ◆ Већа контрола увозне робе
2. Подстицаји за запошљавање	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Прилагођавање система стручног образовања потребама прерађивачке индустрије ◆ Прилагођавање програма високошколског образовања потребама прерађивачке индустрије ◆ Стипендирање дефицитарних занимања из сектора индустрије ◆ Подстицаји за преквалификацију запослених и незапослених ◆ Подстицање социјалног дијалога Владе, послодаваца и синдиката ◆ Већа мобилност и раст запослености радне снаге
3. Смањивање екстерно заданих трошкова предузетницима	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Смањивање парафискалних намета ◆ Смањивање доприноса и осталих трошкова на терет послодавца ◆ Обуздавање тенденције раста локалних

	<p>намета</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ Квалитетније инфраструктурне услуге
4. Подстицаји развоја	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Разрадити критерије за додјелу подстицаја ◆ Подстицаји извоза и отварање нових тржишта (институционална помоћ Републике Српске) ◆ Развој робних марки ◆ Нове технологије ◆ Организација и пословни системи (нпр. увођење ИСО стандарда) ◆ Развој канала дистрибуције (нпр. препоруке за велике трговачке ланце)
5. Интеграција у Европску унију	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Преузимање политика ЕУ-а у подручју текстила ◆ Преузимање стандарда квалитета
6. Кооперација у ланцу додане вриједности	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Подстицаји кооперације ◆ Подстицаји пословних кластера на интересној основи ◆ Умрежавање предузетника са научно-истраживачким и образовним институцијама
7. Нова институционална рјешења	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Центар за истраживање тржишта и развој робне марке ◆ Центар за дизајн, маркетинг и промоцију

Извор: Истраживање интервјуисањем и анкетирањем менаџмента и власника у предузећима прерађивачке индустрије

СТРАТЕШКО РАЗВОЈНИ ЦИЉЕВИ

Циљ Секторске стратегије развоја индустрије Републике Српске за период 2009.-2013. година је унапређење развоја индустрије. Институције и остали субјекти који учествују у реализацији овог циља, настојаће да побољшају организацију и подигну укупну ефикасност. Полазни фактори за дефинисање овог циља су: прородни ресурси, расположива средства за производњу, инфраструктура, радна снага, структура и величина тржишта.

Ови фактори су анализирани кроз претходна поглавља, па је на основу тога могуће одредити следеће генералне правце и циљеве развоја:

1. Завршетак приватизације предузећа и реструктурирање предузећа,
2. Побољшање пословног окружења и подстицај улагања,
3. Повећање и подстицај извоза,
4. Супституција увоза и подршка домаћој производњи,
5. Повећање запослености и развој људских ресурса,
6. Формирање предузетничке инфраструктуре
7. Побољшање ликвидности и смањење фискалног оптерећења предузећа,
8. Унапређење техничке регулативе,
9. Технолошки развој,
10. Заштита животне околине.

Стратешки циљеви у наставку, те предвиђене мјере и активности по истим, детаљно ће разрадити надлежна министарства, те сачинити Акционе планове са конкретним роковима и потребним износом средства за реализацију.

1. Стратешки циљ - ЗАВРШЕТАК ПРИВАТИЗАЦИЈЕ ПРЕДУЗЕЋА И РЕСТРУКТУРИРАЊЕ ПРЕДУЗЕЋА

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Завршетак процеса приватизације стратешких и осталих неприватизованих предузећа (убрзање продаје државног капитала)	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2009. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда плана приватизације свих неприватизованих предузећа са државним капиталом - Измјене законских прописа у циљу омогућавања плаћања цијене државног капитала на рате - Кориштење остварених приватизационих прихода за даље јачање и развој предузећа (Развојни програм) <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Мониторинг приватизованих предузећа – контрола извршења уговорних обавеза купаца 	Министарство финансија, ИРБ
Ефикасније провођење стечајних поступака у предузећима	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2009. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Измјене законских прописа у циљу веће одговорности за правовремено покретање стечајног поступка и контроле истог и убрзања и ефикасности провођења поступка стечаја и реорганизације стечајног дужника 	Министарство правде
Реструктурирање предузећа и унапређење корпоративног управљања	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Реструктурирање предузећа оптерећених дуговима у контексту приватизације - Посебно праћење реструктурирања великих система - Усклађивање прописа који ће омогућити претварање дуга по основу пореских обавеза и према осталим повјериоцима у акције предузећа - Успостављање власничке структуре која ће омогућити постприватизационо реструктурирање и ефикасност предузећа (укрупњавање власништва) - Селекција предузећа на она која су за продају капитала и она која су за ликвидацију или стечај - Информативни проспекти за реструктурирање/ унапређење пословања - Развој критеријума за евалуацију приједлога за реструктурирање и уже листе предузећа која су спремна за промјену власништва и реструктурирање - Јачање управљачких и менаџерских капацитета кроз побољшање корпоративног управљања и јачање конкурентности предузећа - Учешће на финансијском тржишту кроз управљање портфељом <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Оснивање јединице за идентификовање финансијски неодрживих предузећа 	Министарство финансија, ИРБ

2. Стратешки циљ -ПОБОЉШАЊЕ ПОСЛОВНОГ ОКРУЖЕЊА И ПОДСТИЦАЈ УЛАГАЊА

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Укидање административних препрека	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда Акционог плана за укидање административних препрека - Усагласити мјере за смањење административних баријера у сарадњи са пословном заједницом - Ажурирање Јединственог регистра одобрења - Обезбиједити механизам контроле увођења нових формалности - Елиминисати регулаторна ограничења и спорови у поступању надлежних органа по захтјеву привредних субјеката 	Министарство за економске односе и регионалну сарадњу у сарадњи са ресорним министарствима
Унапређење поступка регистрације предузећа	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Смањити накнаде за регистрацију предузећа <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формирање „one stop shop“ на коме ће се завршавати комплетан поступак од предаје захтјева за регистрацију до почетка пословања. - Компјутеризација и умрежавање свих релевантних државних органа за регистрацију привредних субјеката 	Министарство правде
Поједностављивање процедуре за добијање разних дозвола за рад	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <p>Поједностављивање и скраћивање процедуре за :</p> <ul style="list-style-type: none"> -осигурање извршења уговора; -регистрацију имовине; -поступак ликвидације и стечаја предузећа. 	Министарство правде
Радно законодавство стимулативно за отварање нових радних мјеста	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Законским рјешењима омогућити већу заступљеност флексибилних облика рада - Стимулисање новог запошљавања кроз снижавање пореза и доприноса на плате <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усклађивање права радника са ЕУ законодавством 	Министарство рада и борачко инвалидске заштите
Ефикасност у имплементацији законских решења	<ul style="list-style-type: none"> - Континуирано спроводити едукацију и обуку правосуђа и органа државне управе, у циљу обезбјеђења ефикасности у имплементацији законских решења 	Министарство правде и Агенција за државну управу

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Јединствена евиденција о непокретностима	Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Формирање јединствене евиденције о непокретностима - Доношење закона којим ће се регулисати услови давања/куповине објеката у власништву Републике Српске и општина предузетницима 	Министарство правде
Поједностављење процедуре добијања грађевинских дозвола	Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Формирање „ one stop shop” за издавање грађевинских дозвола 	Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију
Јединствена база података о расположивом земљишту за градњу	Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Разматрање могућности обезбјеђивања бесплатног земљишта и инфраструктуре, за инвестиције у производне капацитете (програми извоза и супституција увоза), који запошљавају више од 100 радника - Стварање предуслова за статистичку базу података на централном и локалном нивоу - Стварање тржишта грађевинског земљишта Средњорочне мјере и активности (до краја 2012 год.): <ul style="list-style-type: none"> - Модернизација земљишних књига, ажурирање земљишних граница модерним средствима сликања, те убрзавање процеса преноса власништва за предузећа 	Министарство правде
Поједностављење процедуре плаћања пореза	Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Поједноставити процедуре код пореске администрације, укључујући осигурање транспарентности пореских правила, уз појашњење нејасноћа у пореском закону Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Компјутеризација органа који се баве наплатом прихода 	Министарство финансија, Пореска управа
Убрзати рјешавање привредних спорова	Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Убрзати извршење пресуда - Смањити трошкове рјешавања спорова и извршења пресуда Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.): <ul style="list-style-type: none"> - Ријешити заостале судске предмете - Успостава привредних судова - Идентифицирање мјеста гдје долази до кашњења на суду 	Министарство правде

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Подстицај улагањима	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Обезбједити институционалне претпоставке за снажнији наступ Републике Српске у промоцији и привлачењу директних страних инвестиција - Промоција предузећа и неискориштених капацитета за инвестирање - Промоција компаративних предности појединих локалитета - Развијање сарадње на државном и општинском нивоу - Измјене и допуне закона о страним улагањима са циљем: смањења пореског оптерећења инвеститора, пружања директних финансијских помоћи, пружања нефинансијских помоћи - Развој планова промоције улагања ка одређеним секторима и спровођење истих - Развој планова промоције улагања у неразвијена подручја Републике Српске и спровођење истих - Дефинисање посебних подстицајних мјера за инвестирање у неразвијена подручја Републике Српске - Финансијска подршка за инвестиционе пројекте по основу броја новозапослених радника 	Министарство за економске односе и регионалну сарадњу, надлежна министарства
Партнерство јавног и приватног сектора	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Доношење Закона о јавно-приватном партнерству и подзаконских аката - Доношење Закона о измјенама и допунама Закона о концесијама - Развој и имплементација програма концесија и јавно приватног партнерства 	Министарство индустрије, енергетике и рударства
Примјена права интелектуалне својине	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Едукација и специјализација службеника и судца у подручју ауторског права и индустријског власништва - Квалитетније провођење поступака за признавање индустријског власништва - Ефикаснија заштита права интелектуалног власништва путем царинске службе, инспекције и полиције - Промоција значаја интелектуалног власништва 	Министарство науке и технологије

- *Напомена:* Мјере везано за уклањање техничких баријера (уређење области: стандардизације, сертификације, акредитације и техничке регулативе за индустријске производе, усаглашавање техничке регулативе са захтјевима *acquis communautaire*-законодавства ЕУ и доношење нове потребне регулативе, те праћење утицаја регулативе на пословно окружење) дате су кроз Стратешки циљ 8. Унапређење техничке регулативе. Остале мјере везано за побољшање пословног окружења и подстицај страним улагањима предвиђене су кроз Стратегију подстицања и развоја страних улагања у Републику Српску за период 2009.-2012.год.

3. Стратешки циљ - ПОВЕЋАЊЕ И ПОДСТИЦАЈ ИЗВОЗА

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Повећање извоза	<p>Опште мјере:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Реформе за окончање транзиције и подизање конкурентности привреде - Реструктурирање привреде и ново инвестирање: наставак приватизације и повећање СДИ као предуслови за повећање извоза <p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда Студије о конкурентности извоза Републике Српске 	Министарство индустрије, енергетике и рударства Министарство за економске односе и регионалну сарадњу, ИРБ
Промјена структуре извоза	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стимулисање инвестирања у нове извозне области привреде, посебно препознавање рентабилних извозних програма у раним фазама извоза - Подршка извозу виших фаза прераде заснованих на домаћим сировинама и компонентама - Доношење стимулативних мјера предузећима за јачање нивоа трансфера технологија, истраживања, развоја и иновативне дјелатности у функцији извоза 	Министарство индустрије, енергетике и рударства
Убрзање интернационализације предузећа	<p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <p>Промоција интернационализације</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постепено трансформисање политике промоције извоза у политику промоције интернационализације - Отклањање баријера за интернационализацију предузећа - Спровођење агресивније промоције интернационализације у иностранству 	Министарство о индустрије, енергетике и рударства Министарство за економске односе и регионалну сарадњу, надлежна министарства
Повољни и унапријеђени систем финансирања и осигурања извоза	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Доношење Правилника о условима и критеријима за додјелу средстава за подстицај извоза - Измјена Закона о ПДВ-у смислу скраћења рокова поврата ПДВ-а за претежне извознике - Помоћ предузећима код приступа финансијама под атрактивним / конкурентним условима - Обезбјеђивање финансијске подршке за нове извознике - Подстицање заједничких улагања са ино партнерима у циљу освајања нових тржишта 	Министарство о индустрије, енергетике и рударства, Министарство о финансија, ИРБ

	<p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Успостављање факторинга и форфетинга као инструмената финансирања извозних послова 	
Ефикасан сервис за извознике	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формирање јединственог шалтера (one stop shop) за извознике - Успостављање јаче комуникације и координације државних институција које се баве промоцијом извоза <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Оснивање специјализоване институције за истраживање тржишта и објављивање информација о страним тржиштима (раст, структура привреде, главни производи, потенцијални партнери, пословно окружење, баријере, праћење тендера) 	Министарство за економске односе и регионалну сарадњу, Министарство индустрије, енергетике и рударства

Напомена: Остале мјере предвиђене су кроз Стратегију подстицања извоза Републике Српске за период 2009.-2012. год.

4. Стратешки циљ -СУПСТИТУЦИЈА УВОЗА И ПОДРШКА ДОМАЋОЈ ПРОИЗВОДЊИ

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Изналажење могућности супституције увоза	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Анализа производа који се увозе, а постоји потенцијал производње у РС - Израда Регистра увозних репроматеријала, компоненти и готових производа - Израда Регистра постојећих и потенцијалних домаћих добављача <p>Израда процедуре повезивања предузећа у циљу успостављања сарадње</p>	Министарство индустрије, енергетике и рударства, Министарство за економске односе и регионалну сарадњу
Подршка супституцији увоза	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <p>Савјетодавна подршка предузећима:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Предлагање производног програма предузећима - Повезивање предузећа с факултетима и институтима <p>Финансијска подршка предузећима:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подршка пројектима који директно утичу на смањење увозне зависности (у процесу усвајања новог производа/производног процеса/ технологије) 	Министарство индустрије, енергетике и рударства, Министарство за економске односе и регионалну сарадњу
Повећање контроле квалитета увозних производа	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Институционална контрола увозних производа - Кадровско јачање инспекцијских органа - Додатна едукација кадрова инспекцијских органа <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Опремање и модернизација постојећих лабораторија за контролу 	Надлежна министарства и инспекције
Подршка домаћој производњи	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дефинисати мјере промоције куповине домаћег производа у односу на увозну робу - Иницирати продужење рока и повећање процента преференцијалног третмана домаћег у поступку јавне набавке 	Министарство за економске односе и регионалну сарадњу, надлежна министарства

Напомена: Остале мјере предвиђене су кроз Стратегију подстицања извоза Републике Српске за период 2009-2012

5. Стратешки циљ -ПОВЕЋАЊЕ ЗАПОСЛЕНОСТИ И РАЗВОЈ ЉУДСКИХ РЕСУРСА

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Успостављање система модерног образовања по европским принципима	<p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Успостављање система средњег, струковног и академског образовања које ће одговорити садашњим и будућим потребама тржишта рада, - Успостављање система доживотног образовања са елементима обуке из вјештина и знања у складу са развојем технологија и потребама тржишта - Брже и ефикасније високо образовање и укључивање младих стручњака у радни процес 	Министарство просвете и културе у сарадњи са надлежним министарствима
Превенција дугорочне незапослености	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Укључивање незапослених лица која се налазе на евиденцији Завода за запошљавање у програме активне политике запошљавања, програме додатног образовања и преквалификација и дообука у занимања која су тражена. - Доношење Програма запошљавања и самозапошљавања младих <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формирање центара за каријерно вођење и савјетовање 	Министарство рада и борачко инвалидске заштите у сарадњи са надлежним министарствима
Повећање запошљавања	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Законске промјене којима ће се омогућити субвенције предузећима за новозапослена лица - Подршка пројектима који за резултат имају повећање запослености 	Министарство рада и борачко инвалидске заштите, Министарство финансија, ИРБ
Рјешење вишка запослених радника	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Обезбјеђивање финансијских средстава за рјешавање вишка запослених прије престанка радног односа (нарочито оних радника који одлазе у пензију) и у предузећима која се не налазе у стечају или поступку приватизације - Активне мјере усмерене на вишкове запослених, ради њиховог запошљавања у другим предузећима 	Министарство рада и борачко инвалидске заштите
Задовољење потреба тржишта рада	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Активно промовисање флексибилних облика рада међу послодавцима и запосленима - Оријентација на потребе клијената и тржишта рада 	Министарство рада и борачко инвалидске заштите

Смањење неформалног рада	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подстицање предузетника и послодаваца на легалан рад путем смањивања пореза и доприноса - Јачање контролне функције институција на тржишту рада везане за примену законских прописа из области радних односа 	Министарство финансија, Миинстарство рада и борачко инвалидске заштите, инспекција
Развој и управљање људским ресурсима	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Повећање улагања у развој људских ресурса и доживотног учења - Подстицај школовању инжењерског кадра производних занимања 	Министарство просвете и културе
Перманентно образовање на свим нивоима	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Иницирати образовање на свим нивоима у предузећу кроз организацију краћих курсева, семинара, полугодишњих и једногодишњих специјализација, постдипломских студија итд., нарочито у вјештинама и знањима која захтијевају страни инвеститори 	Министарство просвете и културе у сарадњи са надлежним министарствима

6. Стратешки циљ- **ФОРМИРАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ**

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Израда стратешких докумената	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010.год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усвајање Акционог Плана за успостављање пословних зона - Израда Акционог плана кластеризације <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда стратегије кластеризације, пословних зона, инкубатора и технолошких паркова 	Министарство индустрије, енергетике и рударства
Правни оквир	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010.год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда подзаконских аката који регулишу оснивање и пословање предузетничке инфраструктуре (кластери, пословне зоне, инкубатори и технолошки паркови) 	Министарство индустрије, енергетике и рударства
Формирање пословних зона	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010.год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Обезбјеђење средстава за израду пројектне документације - Обезбјеђење средстава за изградњу инфраструктуре (ел.енергија, водоснабдијевање, канализација, одвоз смећа, расвјета, саобраћајнице) - Обезбјеђење средстава за промоцију зоне - Израда пројектне документације, изградња инфраструктуре и привлачење инвеститора у новим пословним зонама <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Успостављање бар три пословне зоне у различитим областима 	Министарство индустрије, енергетике и рударства
Формирање инкубатора	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010.год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда базе података о постојећим слободним објектима који се могу преуредити у инкубаторе и утврђивање потенцијалних инкубатора - Анализа постојећих инкубатора - Обезбеђивање финансијских средстава за успостављање инкубатора - Израда пројектне документације - Адаптација објеката - Промоција инкубатора <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Формирање најмање три пословна инкубатора која функционишу и имају 70% простора усељеног од стране start-up предузећа 	Министарство индустрије, енергетике и рударства

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Формирање научно технолошког парка	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010.год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Завршетак студије изводљивости Технолошког парка Бања Лука - Обезбјеђење средстава за изградњу неопходне инфраструктуре - Активности на успостављању Технолошког парка Бања Лука 	Министарство индустрије, енергетике и рударства,
Формирање кластера	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010.год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Анализа постојећих кластера и утврђивање потенцијалних кластера - Израда базе података са потенцијалним предузећима и областима за кластеризацију - „Мапирање“ кластера - Дефинисање програма подршке кластерима <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Успостављање програма за обуку кластер менаџера - Израда бизнис планова и логистичка подршка за кластере - Обезбеђивање финансијских средстава за развој кластера (за техничко усклађивање производа кластера, набавка нових технологија за производњу, стручно оспособљавање запослених, активности припреме, продаје и управљања) - Формирање најмање три кластера у различитим областима (водећи рачуна о равномјерном регионалном развоју) 	Министарство индустрије, енергетике и рударства

7. Стратешки циљ - **ПОБОЉШАЊЕ ЛИКВИДНОСТИ И СМАЊЕЊЕ ФИСКАЛНОГ ОПТЕРЕЋЕЊА ПРЕДУЗЕЋА**

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Унапређење пореског система	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Размотрити могућности редуковања стопе социјалних доприноса и пореза на доходак 	Министарство финансија
Репрограм обавеза	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2009. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Убрзати рјешавање захтјева привредних субјеката који испуњавају услове за репрограм неизмирених обавеза према Буџету РС по основу пореза, као и по основу доприноса према ванбуџетским фондовима - Измјенити и допунити Закон о Пореској управи Републике Српске чиме би се омогућила наплата пореских потраживања кроз претварања потраживања у акције предузећа - Омогућити репрограм већ пласираних кредита привреди - Омогућити репрограм неизмирених обавеза за електричну енергију 	Министарство финансија
Повољни услови кредитирања	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2009. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подршка реалном сектору прилагођавањем постојећих кредитних линија ИРБ-а - Иницирати побољшање од стране пословних банака услова и критеријума кредитирања за текућа и инвестициона улагања - Повећати ангажованост на кандидовању пројеката за добијање бесповратних средстава ИПА фондова - Пружање стручне помоћи предузећима при изради пројеката са којима аплицирају за средства ИРБ-а 	Министарство финансија, ИРБ, надлежна министарства, Републичка агенција за МСП
Гарантни фонд	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2009. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Доношење Закона о гарантном фонду - Формирање Гарантног фонда Владе РС (за предузећа која имају обезбјеђен пласман на ино-тржиште) 	Министарство финансија
Интервентни фонд	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2009. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Основати Интервентни фонд за дјеловање у специфичним кризним ситуацијама изазваним утицајем свјетске финансијске кризе (за брзе интервенције извозним предузећима и предузећима која производе ради супституције увоза, за субвенционисање камата на кредите пословних банака и подстицај и суфинансирање отварања и активирања ресурса и занимања која ће служити супституцији радних мјеста приликом отпуштања радника у вријеме трајања свјетске економске кризе) - Основати Фонд за помоћ угроженим предузећима од јавног значаја која запошљавају више од 1000 људи, а чији рад директно зависи од обима привредних активности. 	Министарство финансија

8. Стратешки циљ – УНАПРЕЂЕЊЕ ТЕХНИЧКЕ РЕГУЛАТИВЕ

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Успостављање правног оквира	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Побољшати и спровести правни оквир за техничке захтјеве за производе, за стандардизацију (покрајинску), законску метрологију, за сертификацију производа и означавање знаком усаглашености и усклађивање са релевантном ЕУ регулативом - Стварање правног основа за процедуре оцјењивања усклађености производа, услуга и особља са ЕУ регулативом - Стварање правног основа за именовање компетентних испитних лабораторија, сертификационих и контролних тијела 	Надлежна министарства
Усклађивање техничке регулативе	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Кадровско јачање министарстава и институције надлежне за метрологију и стандардизацију на пословима израде техничких прописа - Израда техничких прописа усаглашених са acquis-ем: <ul style="list-style-type: none"> ○ за производе који су битни са становишта обезбјеђења заштите потрошача и обезбјеђења услова за извоз ○ за услове производње и пружање услуга ○ из области верификације мјерила, законске метрологије и обезбјеђења међународно признате слједивости мјерења - Интезивирање активности усаглашавања техничке регулативе са директивама Новог, Глобалног и старог приступа и важећим техничким стандардима (BAS, EN, ISO и сл.) - Увођење процедура процјене утицаја техничких прописа на пословно кружење (RIA-e) - Организовање јавних расправа као дијела процеса доношења техничких прописа - Едукације у области имплементације нових техничких прописа и ЕУ модела у области техничке регулативе <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Наставак транспозиције битних захтјева директива кроз израду или измјену и допуну одговарајућих техничких прописа и именовање компетентних тијела за оцјењивање усклађености, испитних лабораторија и контролних тијела - Наставак активности на потпуном усаглашавању техничких прописа са захтјевима директива Новог и Глобалног, као и старог приступа 	Надлежна министарства, Завод за стандардизацију и метрологију

<p>Успостављање инфраструктуре квалитета</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Јачање капацитета министарстава у области уређења техничке регулативе - Јачање капацитета Завода за стандардизацију и метрологију као ентитетске институције надлежне за законску метрологију и покрајинску стандардизацију - Обезбјеђење базе података о важећим стандардима (BAS, EN, ISO и сл.) и хармонизованим стандардима који прате захтјеве Директива новог приступа - Обезбјеђење међународно признате сљедивости мјерења - Прописивање међународно признатих услова за именовање тијела за оцјењивање усклађености, испитних лабораторија и контролних тијела - Именовање тијела за оцјењивање усклађености, испитних и калибрационих лабораторија и контролних тијела - Утврђивање листе испитних лабораторија и тијела за сертификацију производа привремено овлашћених у складу техничких прописа преузетих из СФРЈ, а који још нису усаглашени са ЕУ захтјевима - Стварање и одржавање базе података укупно овлашћених сертификационих и испитних тијела - Унапређење сарадње са инспекцијским органима и државним институцијама надлежним за акредитацију, стандардизацију и заштиту интелектуалне својине - Учешће у активностима обезбјеђења потребних услова неопходних за: <ul style="list-style-type: none"> ○ имплементацију нових техничких прописа (акредитоване испитне лабораторије, сертификациона тијела, испитна тијела, калибрационе лабораторије, СЕ означавање и сл.) ○ признавање у иностранству докумената усаглашености који прате домаће производе - Обезбјеђење едукација из области међународно признате акредитације лабораторија и сертификационих тијела, признавања докумената и знакова усаглашености, области надзора над тржиштем и заштите индустријске својине, патената и сл. - Финансијска подршка кроз грантове из буџета за јачање капацитета и путем обезбјеђења средстава из расположивих фондова помоћи ЕУ 	<p>Надлежна министарства, Завод за стандардизацију и метрологију</p>
<p>Ефикасан надзор над тржиштем</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Унапређење инфраструктуре потребне за ефикасан надзор над тржиштем у складу важећих прописа - Учешће у унапређењу инфраструктуре потребне за ефикасну контролу увезених производа прије њиховог пласирања на домаће тржиште - Учешће у активностима прописивања поступка и 	<p>Надлежна министарства, Инспекцијски органи</p>

	<p>потребних услова за признавање докумената и знакова о оцјени усклађености издатих у иностранству</p> <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Успостављање система надзора над тржиштем које је у складу са европским стандардима 	
<p>Подршка предузећима за увођење система квалитета у предузећима и услова за постављање СЕ знака</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Доношење правног оквира за додјелу средстава за увођење система квалитета и обезбјеђење услова за постављање СЕ знака - Финансијска подршка предузећима за увођење система квалитета према серији стандарда ISO 9000 и за обезбјеђење услова за постављање СЕ знака - Едукације, семинари и округли столови о важности увођења система квалитета у предузећима и принципима „Новог приступа ЕУ“ 	<p>Миинстарство индустрије, енергетике и рударства, Републичка агенција за МСП</p>

9. Стратешки циљ - ТЕХНОЛОШКИ РАЗВОЈ

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
Технолошки развој у функцији привредног развоја	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дефинисање и квантификација (израда анализа): <ul style="list-style-type: none"> ○ слободних простора у производним дјелатностима и услугама, у које се конкурентно могу укључити предузећа РС ○ знања и технологија неопходних за развој глобално конкурентне привреде, појединих њених дјелатности или њихових дијелова <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дефинисати и квантификовати знање, обим и садржај технолошког развоја, неопходних за цјеловити развој конкурентне производње и услуга у привреди РС - Израда дугорочне стратегије технолошког развоја у функцији привредног развоја 	Министарство науке и технологије, надлежна министарства
Трансфер знања и технологија	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дефинисање приоритета и квантификација знања, технологија, техничко-технолошких и иновационих рјешења за развој глобално конкурентне производње и производа. - Развој информационих центара и сервиса, центара за логистику и трансфер технологија, и сл. <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Оснивање Развојно - производних центара, Истраживачко-развојних центара и Иновационих центара - Формирати подстицајни амбијент за развој индустријских кластера на бази инфраструктура технолошких инкубатора и обједињавањем водећих истраживачких организација, те оснивањем предузећа високих технологија 	Министарство науке и технологије, Министарство индустрије, енергетике и рударства
Повећање иновативних капацитета	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Усмјеравање научно-истраживачких и истраживачко-развојних пројеката за потребе привреде - Јачање научно-истраживачких института и института на универзитетима и њихово повезивање са привредом - Унапређење научно-истраживачке и технолошке инфраструктуре (опрема, уређаји, системи, лабораторије) - Финансирање иновационих пројеката - Обезбјеђење додатних финансијских средстава за развој технологије - Повећање финансијске „ start-up “ помоћи за високо-технолошка предузећа - Повећање укључености искусних стручних кадрова у привреду уз додатно суфинансирање њиховог рада 	Министарство науке и технологије, Министарство финансија, ИРБ

<p>Подршка предузећима за унапређење технолошког развоја</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подстицати технолошке активности предузећа (развој технологија и дизајнерско-инжењерских пројеката) - Ангажовање на кандидовању пројеката за добијање средстава из програма ЕУ-ФП7 за финансирање научно-истраживачког рада малих и средњих предузећа - Основати „one stop shop“ за информисање о финансијским подстицајима за технолошки развој, могућности за усавршавање и образовање - Предузети мјере на оживљавању рада служби развоја у предузећима и њихово повезивање са научним организацијама 	<p>Министарство науке и технологије, надлежна министарства</p>
--	---	--

10. Стратешки циљ – ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Циљеви	Мјере и активности	Носилац
<p>Успостављање система одрживог развоја индустрије и увођење „чистије“ производње</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - измјена постојећих и доношење нових прописа ради поспјешивања коришћења чистије производње и усклађивања са законодавством ЕУ - образовање у области заштите животне средине, примјене чистијих технологија и енергетске ефикасности - спровођење пројеката чистије производње и помоћи индустрији <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - изградња и/или реконструкција инфраструктуре у индустрији за заштиту животне средине (постројења за пречишћавање штетних гасова и загађујућих материја, индустријских отпадних вода, третман отпада) - реконструкција или иновирање постојећих технолошких процеса - санација загађених индустријских локација - примјена управљања животном средином у предузећима - увођење и/или унапређење ефикасне, одрживе и чистије производње и ефикасније коришћење енергије - изградња инфраструктуре у области чистије производње – реализација инвестиционих пројеката у области истраживања (студијска и развојна истраживања, као и изградња индустријских постројења) 	<p>Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију</p>
<p>Подршка унапређењу коришћења чистије производње</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - субвенције за истраживачко-развојне пројекте ради коришћења обновљивих извора енергије и обновљивих извора материјала, - финансијска помоћ за трансфер знања и технологија које већ постоје у нашем окружењу, - дугорочни кредити под повољним условима за организовање и унапређење производње, <p>Средњорочне мјере и активности (до краја 2012. год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимулисање привредних субјеката за коришћење 	<p>Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију</p>

	<p>чистије производње: субвенционисање цијена производа насталих у предузећима с документованом чистијом производњом и оних који испуњавају услове добијања еколошког знака, царинске олакшице при увозу неопходне опреме и сировина, пореске олакшице за произвођаче опреме и пореске олакшице потенцијалним страним инвеститорима</p> <ul style="list-style-type: none"> - субвенционисање предузећа која су увела EMS. <p>*Средства и инвестиције усмјерити на угрожене локације и приоритетне области, као што је загађење ваздуха из великих индустријских комплекса и третман отпадних вода из великих индустрија.</p>	
<p>Управљање отпадом</p>	<p>Краткорочне мјере и активности (до краја 2010 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - стимулирати рециклажу отпада (стакло, папир, картон, метал и пластика) и искоришћење отпада за добијање енергије - повећати енергетску ефикасност и рационално коришћење сировина у индустрији и смањити стварање отпада - доношење прописа којима се регулише начин збрињавања кориштених индустријских производа и подстиче њихова поновна прерада <p>- Средњорочне мјере и активности (до краја 2012 год.):</p> <ul style="list-style-type: none"> - успостављање система управљања отпадом, с посебним нагласком на могућност смањивања настајања отпада и искоришћавањем отпада као секундарне сировине и извора енергије; - изградња инфраструктуре за управљање комуналним и опасним отпадом, с рециклажним центрима 	<p>Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију</p>

ЛИТЕРАТУРА

1. Републички завод за статистику, *Мјесечни статистички преглед*,
2. Влада Републике Српске, Економска политика за 2008. годину, Бања Лука, децембар 2007. године
3. Влада Републике Српске, Развојни програм Републике Српске 2007-2010. год, Бања Лука, јуни 2007. године
4. Влада РС, Стратегија индустријске политике Републике Српске, Бања Лука, септембар 2000. године
5. Економски институт Сарајево, Развој извозних потенцијала и конкурентности металног сектора Босне и Херцеговине, Сарајево, јуни 2006. године.
6. Министарство привреде, енергетике и развоја РС, Информација стања у привреди Републике Српске са приједлогом мјера, Бања Лука, децембар 2008. године
7. Влада РС, Стратегија развоја малих и средњих предузећа у РС за период 2006-2010. год., Бања Лука, јун 2007. године,
8. Влада РС, Стратегија подстицаја извоза РС 2008-2013. Год, Бања Лука, 2008. год
9. Влада РС, Стратегија подстицања и развоја страних улагања у Републику Српску, Бања Лука, 2008. год.,
10. <http://www.rzs.rs.ba> Републички завод за статистику Републике Српске
11. <http://www.bhas.ba> Агенција за статистику БиХ
12. <http://www.cbbh.ba> Централна банка Босне и Херцеговине
13. <http://www.srbija.sr.gov.ju> Влада Републике Србије
14. <http://www.sigov.si> Влада Републике Словеније
15. <http://www.vlada.hr> Влада Републике Хрватске